

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

AIHM VE AYM KARARLARI ÇERÇEVESİNDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASI

**Hazırlayan
Ali Rıza Çoban**

**NATIONAL
ENDOWMENT
FOR
DEMOCRACY**

SUPPORTING FREEDOM AROUND THE WORLD

Bu rehber Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneęi'nin yürüttüğü National Endowment For Democracy (NED) Tarafından desteklenen "Yerel Gazetecilerin Adalete Eriřiminde Hukuki Destek, Koruma Mekanizmalarına Başvuru ve Stratejik Davalama Programı" kapsamında hazırlanmıştır. Bu raporun içeriğinin sorumluluğu tamamıyla Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneęi'ne aittir.

Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneęi (AYHED)
Association for Access to the Right to a Fair Trial

Kayalıbağ Mah. Turhan Cemal Beriker Bulvarı

Ziya Algan İřm. K:1 No:206 Seyhan-ADANA

T: +90 533 474 79 33

www.ayhed.org.tr

email: info@ayhed.org.tr ayhed01@gmail.com

Kapak Tasarım: Seyit Ozalit Dijital Baskı Merkezi

Basım Yeri ve Tarihi : ADANA - Aęustos 2024

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

AİHM VE AYM KARARLARI ÇERÇEVESİNDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASI

I. Giriş	2
II. ULUSLARARASI MEVZUAT	3
A. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	3
B. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi.....	3
C. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	4
III. ULUSAL MEVZUAT	5
A. Anayasanın İlgili Hükümleri	5
B. Kanunlar.....	7
1. 5187 sayılı Basın Kanunu	7
2. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu	12
3. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu	16
4. 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu	17
5. 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun	18
6. Türk Borçlar Kanunu	18
C. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi	19
IV. AİHM KARARLARINDA BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	21
A. İfade Özgürlüğüne İlişkin Genel Standartlar.....	21
1. Müdahalenin yasayla öngörülmüş olup olmadığı.....	27
2. Müdahalenin meşru bir amacının bulunup bulunmadığı	28
3. Müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı	29
B. Basın Özgürlüğü	31
Basının haber kaynaklarının korunması	37
Gazetecilerin Bilgiye Erişim Hakkı	42
Kişilik Hakları -Basın Özgürlüğü Çatışması	48
Şiddet çağrısı ve basın özgürlüğü	50
Dine Yönelik Eleştiriler ve Basın Özgürlüğü	55
Gizli Bilgiler ve Basın Özgürlüğü.....	58
V. AYM KARARLARINDA BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	60

I. Giriş

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin sık sık tekrarladığı gibi “ifade özgürlüğü demokratik bir toplumun esas temellerinden birini teşkil etmekte ve demokratik toplumun ilerlemesi ve her bireyin kendini gerçekleştirme için ana koşullardan birini oluşturmaktadır.”¹ Bu nedenle demokratik bir hukuk devletinde ifade özgürlüğünün güvence altına alınmış olması ve her bireyin en geniş şekilde ifade özgürlüğünden yararlanabilmesi gerekir. İfade özgürlüğünün özel bir kategorisini oluşturan basın özgürlüğü de hukukun üstünlüğü ile yönetilen demokratik bir devlette vazgeçilmez bir role sahiptir.² Son yıllarda ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü çeşitli yeni tehditlerle karşı karşıyadır. Öncelikle, sosyal medyanın ve yeni medya platformlarının yükselişi, geleneksel bağımsız medyanın gelir modelini çoğu yerde yok etmiş, pek çok medya kuruluşunu zayıflatmış ya da iflas ettirmiş ve iktidardan hesap sorma gibi hayati rollerini oynayamaz hale getirmiştir. İkinci olarak, internetin yükselişi geleneksel bilgi eko-sistemini tamamen altüst etmiştir. Bilginin depolanma kapasitesi inanılmaz derecede artmış, yayılma hızı devrimsel bir şekilde hızlanmış ve erişilebilirliği aşırı derecede kolaylaşmıştır. Ancak bu durum yalnızca doğru ve yararlı bilgiler için geçerli değildir. Aynı olanaklar siber suçların işlenmesini de kolaylaştırmış ve yanlış ve manipülatif bilginin de hızla yayılmasına olanak sağlamıştır. Bu durum hükümetlerin interneti ve sosyal medyayı düzenleme iştahını kabartmış ve genellikle ifade özgürlüğünü ve meşru muhalefeti bastırmaya yönelik tepki göstermesine yol açmıştır. Türkiye’de son on yılda genel olarak ifade özgürlüğünü, özel olarak da basın ve haberleşme özgürlüklerini kısıtlayan pek çok düzenleme yapılmıştır. Özellikle internetin ve sosyal medyanın düzenlenmesine ilişkin yasal değişiklikler hem geleneksel medya hem de yeni medya açısından önemli sınırlamalar getirmiştir.

Dijital medya, gazetecilerin ve yayıncıların çevrimiçi ortamdaki rollerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Gazeteciler, dijital haklar ve ifade özgürlüğü tartışmalarında hayati öneme sahip baş aktörlerdir. Zira gazeteciler görevlerinin gereği olarak devletin ve kamusal yetki kullanan diğer aktörlerin eylemlerini araştırır ve eleştirirler. Medyanın açık ve demokratik bir topluma ulaşmada oynadığı özel rol ve hak ettiği özel güvenceler başta AİHM olmak üzere uluslararası ve ulusal mahkemeler tarafından sık sık vurgulanmıştır. Elbette, medya endüstrisi de bir yandan dramatik ve hızlı bir değişim yaşarken internet ve sosyal medyanın yükselişinin bir sonucu olarak, basın özgürlüğünü savunmak daha karmaşık bir hal almıştır ve basın özgürlüğünün medyanın yeni ve gelişen dinamiklerine göre uyarlanması gerekmektedir. Bu kitapçıkta öncelikle basın özgürlüğüne ilişkin uluslararası ve ulusal mevzuata yer verilecek daha sonra da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarında basın özgürlüğüne ilişkin olarak benimsenen ilkelere yer verilecektir.

¹ *Lingens/Avusturya*, 08.07.1986; *Şener/Türkiye*, 18.07.2000; *Thomal/Lüksemburg*, 29.03.2001; *Marônek/*

² *Slovakya*, 19.04.2001; *Dichand ve Diğerleri/Avusturya*, 26.02.2002.

Castells/İspanya, 23.04.1992; *Prager ve Oberschlick/Avusturya*, 26.04.1995.

II. ULUSLARARASI MEVZUAT

Genel nitelikli uluslararası insan hakları sözleşmelerinde doğrudan basın özgürlüğüne ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Basın özgürlüğü ifade özgürlüğü kapsamında güvence altına alınmıştır. Bu nedenle burada insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde yer alan ifade özgürlüğüne ilişkin hükümlere yer verilecektir. Ancak bir sözleşme olmamakla birlikte İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilgili hükmüne de burada yer verilmiştir.

A. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

“Madde 19

Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat sahibi olma ve ülke sınırlarını gözetmeksizin herhangi bir yoldan bilgi ve fikirleri arama, elde etme ve yayma serbestliğini de kapsar.”

B. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

“MADDE 19

1. Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.
2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.
3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve;
(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;
(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

MADDE 20

1. Her türlü savaş propagandası yasalarla yasaklanır.
2. Ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete kışkırtma şeklini alacak biçimde savunulması yasalarla yasaklanır.”

BM İnsan Hakları Komitesi, Sözleşmenin 19 ve 20. Maddelerine ilişkin 34 Nolu Genel Yorumda ifade özgürlüğü ve medyaya ilişkin olarak şu paragraflara yer vermiştir.

İfade özgürlüğü ve medya

13. Özgür, sansürsüz ve engelsiz basın ve diğer iletişim araçları, herhangi bir toplumda görüş ve ifade özgürlüğünün ve Sözleşmede yer alan diğer hakların güvence altına alınması açısından vazgeçilmezdir. Bu, demokratik bir toplumun köşe taşlarından biridir. Sözleşme, medyanın kendi işlevini yerine getirmesini sağlayacak bilgileri edinme hakkını kapsar. Kamuyu ilgilendiren ve siyasal konulardaki bilgi ve fikirlerin yurttaşlar, adaylar ve seçilmiş temsilciler arasında serbest dolaşımını esastır. Bu da sansür ve sınırlama olmaksızın kamuyu ilgilendiren konularda görüş bildirebilen ve böylelikle kamuoyunu bilgilendiren hür basın ve diğer iletişim araçları anlamına gelir. Kamunun aynı zamanda medya ürünlerini edinmeye yönelik iletişim- yazışma hakkı vardır.

14. Etnik ve dilsel azınlıklar dâhil olmak üzere medya kullanıcılarının haklarını koruma, geniş kaynaklardan bilgi ve görüş edinilmesini sağlama açısından taraf Devletler, medyanın bağımsızlığına ve çeşitliliğine özel özen göstermelidirler.

15. Taraf Devletler, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde sağlanan internet ve mobil enformasyon yaygınlaştırma sistemleri gibi gelişmelerin tüm dünyada iletişim sistemlerini önemli ölçüde değiştirdiğini dikkate almalıdırlar. Günümüzde, fikir ve görüş alışverişi açısından geleneksel kitle iletişim araçlarına bağımlılık durumunda olmayan küresel bir ağ mevcuttur. Taraf Devletler, bu yeni araçların bağımsızlığını ve kişilerin bu araçlara erişimini geliştirmek için gerekli bütün adımları atmalıdırlar.

16. Taraf Devletler, kamusal yayın hizmetlerinin bağımsız şekilde çalışmasını sağlamalıdırlar. Taraf Devletler bu bakımdan söz konusu hizmetlerin bağımsızlığını ve yayın özgürlüğünü güvence altına almalıdırlar. Bu hizmetlerin finansmanı, bağımsızlığı zedeleyecek şekilde olmamalıdır.”

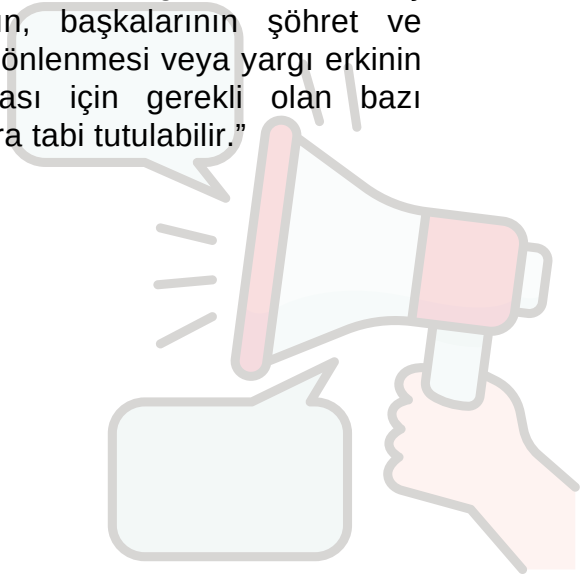
C. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

“İfade özgürlüğü

MADDE 10

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

III. ULUSAL MEVZUAT

A. Anayasanın İlgili Hükümleri

“VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

MADDE 25- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

MADDE 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

MADDE 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001-4709/10 md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla;

gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımını önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımını önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

B. Sürelî ve süresiz yayın hakkı

MADDE 29- Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

C. Basın araçlarının korunması

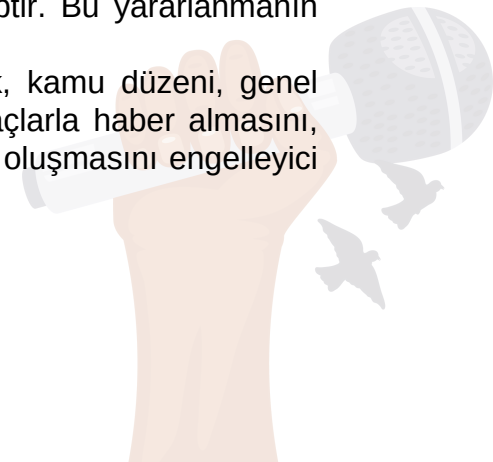
MADDE 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4 md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

D. Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

MADDE 31- Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/11 md.) Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 32- Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.”

B. Kanunlar

Kanunlarda basın özgürlüğünü doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen pek çok hüküm bulunmaktadır. Ancak bu hükümlerin tamamına tüketici bir şekilde burada yer verilmesi mümkün değildir. Bu nedenle ancak doğrudan ilgili bazı kanunlardaki bazı hükümlere burada yer verilmiştir. Özellikle belirtmek gerekir ki basın özgürlüğünün önemli bir boyutu da gazetecilerin sosyal ve ekonomik haklarıyla ilgilidir. Ancak burada buna ilişkin hükümlere yer verilmemiştir. Aynı şekilde basın kartına ilişkin hususlar da gazeteciler açısından önem taşımaktadır. 7418 sayılı Kanunla 5187 sayılı Basın Kanunu'na bu konuda yeni bazı hükümler konularak basın kartı kanuni bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Ancak burada basın kartına ilişkin hükümlere de yer verilmemiştir.

Burada Basın kanununun ilgili maddelerinin yanı sıra özellikle gazeteciler hakkında sıklıkla cezai soruşturma ya da kovuşturma açılmasına neden olan hükümlere yer verilmiştir.

1.5187 sayılı Basın Kanunu

Tanımlar

Madde 2- Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Basılmış eser: Yayımlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını,
- b) Yayım: Basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulmasını,
- c) Süreli yayın: Belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarını ve internet haber sitelerini,
- d) Yaygın süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından aynı isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınlarını,
- e) Bölgesel süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayını,
- f) Yerel süreli yayın: Tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınları,
- g) Yayın türü: Süreli yayınların yaygın, bölgesel ve yerel yayın türlerinden hangisinin kapsamında olduğunu,
- h) Süresiz yayın: Belli aralıklarla yayımlanmayan kitap, armağan gibi basılmış eserleri,
- ı) Eser sahibi: Süreli veya süresiz yayının içeriğini oluşturan yazıyı veya haberi yazanı, çevireni veya resmi ya da karikatürü yapanı, görsel veya işitsel içerikleri kaydeden veya düzenleyeni,
- j) Yayımcı: Bir eseri basılmış eser durumuna getirip yayımlayan gerçek veya tüzel kişiyi,
- k) Basımcı: Bir eseri basım araçları ile basan veya diğer araçlarla çoğaltan gerçek veya tüzel kişiyi,

- l)** Tüzel kişi temsilcisi: Yayın sahibi veya yayımcının tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişiliğin yetkili organı tarafından, yöneticiler arasından belirlenen gerçek kişiyi veya kamu kurum ve kuruluşlarınca belirlenen gerçek kişiyi,
- m)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) İnternet haber sitesi: İnternet ortamında, belirli aralıklarla haber veya yorum niteliğinde yazılı, görsel veya işitsel içeriklerin sunumunu yapmak üzere kurulan ve işletilen süreli yayını,
- n)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) Basın kartı: Bu Kanunda belirtilen kişilere, Başkanlıkça verilen kimlik kartını,
- o)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) Başkan: İletişim Başkanını,
- ö)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) Başkanlık: İletişim Başkanlığını,
- p)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) Komisyon: Basın Kartı Komisyonunu,
- r)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) Medya mensubu: Radyo, televizyon ve süreli yayınların basın-yayın faaliyeti yürüten çalışanlarını,
- s)** (Ek:13/10/2022-7418/2 md.) Enformasyon görevlisi: Kamu kurum ve kuruluşlarının yürüttükleri Devlet enformasyon hizmetlerinde çalışan kamu personelini, ifade eder.

Basın özgürlüğü

Madde 3- Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.

Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.

Cezai sorumluluk

Madde 11- Basılmış eserler veya internet haber siteleri yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur.

Süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur. Süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümlerle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir.

Süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümlerle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayımcının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur.

Yukarıdaki hükümler, süreli yayınlar ve süresiz yayınlar için bu Kanunda aranan şartlara uyulmaksızın yapılan yayınlar hakkında da uygulanır.

Haber kaynağı

Madde 12- Süreli yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, bilgi ve belge dahil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz.

Hukukî sorumluluk

Madde 13- Basılmış eserler veya internet haber siteleri yoluyla işlenen fiillerden doğan maddî ve manevî zararlardan dolayı süreli yayınlarda, eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilcisi, süresiz yayınlarda ise eser sahibi ile yayımcı, yayımcının belli olmaması halinde ise basımcı müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Bu hüküm, süreli veya süreli olmayan yayınlarda yayın sahibi, marka veya lisans sahibi, kiralayan, işleten veya herhangi bir sıfatla yayımlayan, yayımcı gibi hareket eden gerçek veya tüzel kişiler hakkında da uygulanır. Tüzel kişi şirketse, anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirketlerde en üst yönetici, şirket ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Zararı doğuran fiilin işlenmesinden sonra yayının her ne surette olursa olsun devredilmesi, başka bir yayınlara birleştirilmesi veya sahibi olan gerçek veya tüzel kişinin herhangi bir surette değişmesi halinde, yayını devir alan, birleşen ve her ne surette olursa olsun yayın sahibi gibi hareket eden gerçek ve tüzel kişiler ve anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirketlerde üst yönetici, bu fiil nedeniyle hükmedilecek tazminattan birinci ve ikinci fıkrada sayılanlarla birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

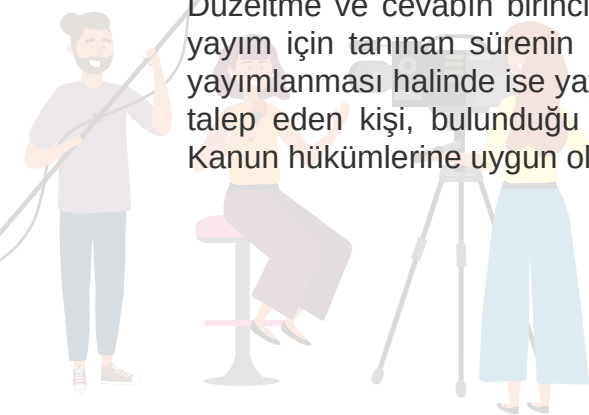
Düzeltilme ve cevap

Madde 14- Süreli yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır. (Ek cümleler:13/10/2022-7418/7 md.) İnternet haber sitelerinde ise zarar gören kişinin düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür, hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç bir gün içinde, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, URL bağlantısı sağlanmak suretiyle, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır. Yayın hakkında verilen erişimin engellenmesi ve/veya içeriğın çıkarılması kararının uygulanması ya da internet haber sitesi tarafından içeriğın kendiliğinden çıkarılması durumunda, düzeltme ve cevap metni ilgili yayının yapıldığı internet haber sitesinde ilk yirmi dört saati ana sayfada olmak üzere bir hafta süreyle yayımlanır.

Düzeltilme ve cevapta, buna neden olan eser belirtilir. Düzeltilme ve cevap, ilgili yazıdan uzun olamaz. Düzeltilme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltme ve cevap otuz satırı geçemez.

Süreli yayının birden fazla yerde basılması halinde, düzeltme ve cevap yazısı, düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına sebebiyet veren eserin yayımlandığı bütün baskılarda yayımlanır.

Düzeltilme ve cevabın birinci fıkrada belirlenen süreler içinde yayımlanmaması halinde yayım için tanınan sürenin bitiminden itibaren, birinci fıkra hükümlerine aykırı şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde cevap ve düzeltme talep eden kişi, bulunduğu yer sulh ceza hâkiminden yayımın yapılmasına veya bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir.

Sulh ceza hâkimi bu istemi üç gün içerisinde, duruşma yapmaksızın, karara bağlar. Sulh ceza hâkiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir. Yetkili makam üç gün içinde itirazı inceleyerek karar verir. Yetkili makamın kararı kesindir.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına hâkim tarafından karar verilmesi halinde, birinci fıkradaki süreler, sulh ceza hâkiminin kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten, itiraz edilmişse yetkili makamın kararının tebliği tarihinden itibaren başlar.

Düzeltilme ve cevap hakkına sahip olan kişinin ölmesi halinde bu hak, mirasçılardan biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, birinci fıkradaki iki aylık düzeltme ve cevap hakkı süresine bir ay ilave edilir.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması

Madde 18- Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hâkim kararlarına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili onmilyar liradan yüzellimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ağır para cezası, bölgesel süreli yayınlarda yirmimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda ellimilyar liradan az olamaz.

Sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilen sorumludur.

Düzeltilme ve cevap yazısının yayımlanmaması veya 14 üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartlara uyulmaksızın yayımlanması hallerinde hâkim ayrıca, masraflar yayın sahibi tarafından karşılanmak üzere, bu yazının iki internet haber sitesi ile tirajı yüzbinin üzerinde olan iki gazetede ilân şeklinde yayımlanmasına da karar verir.

Cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme

Madde 20- Cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar birmilyar liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda ve internet haber sitelerinde onmilyar liradan az olamaz.

Kimliğin açıklanmaması

Madde 21- Süreli yayınlarda;

a) 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre evlenmeleri yasaklanmış olan kişiler arasındaki cinsel ilişkiyle ilgili haberlerde bu kişilerin,

b) 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435 ve 436 ncı maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların,

c) Onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının,

Kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar birmilyar liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda ve internet haber sitelerinde onmilyar liradan az olamaz.

Yeniden yayım

Madde 24- Bir süreli yayında yayımlanmış haber, yazı ve resimleri kaynak göstermeksizin yeniden yayımlayanlar beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Bu eserleri, yeniden yayım hakkı saklı tutulmuş olmasına rağmen, süreli yayın sahibinin izni olmadan yeniden yayımlayanlar yirmimilyar liradan kırkmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

El koyma, dağıtım ve satış yasağı

Madde 25- Soruşturma için sübut vasıtası olarak her türlü basılmış eserin en fazla üç adedine Cumhuriyet savcısı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kolluk el koyabilir.

Soruşturma veya kovuşturmanın başlatılmış olması şartıyla 25.7.1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda, Anayasanın 174 üncü maddesinde yer alan inkılap kanunlarında, 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 146 ncı maddesinin ikinci fıkrasında, 153 üncü maddesinin birinci ve dördüncü fıkralarında, 155 inci maddesinde, 311 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında, 312 nci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkralarında, 312/a maddesinde ve 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7 nci maddesinin ikinci ve beşinci fıkralarında öngörülen suçlarla ilgili olarak basılmış eserlerin tamamına hâkim kararıyla el konulabilir.

Hangi dilde olursa olsun Türkiye dışında basılan süreli veya süresiz yayın ve gazetelerin ikinci fıkrada belirtilen suçları içerdiklerine dair kuvvetli delil bulunması halinde, bunların Türkiye'de dağıtılması veya satışa sunulması, Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine sulh ceza hâkiminin kararı ile yasaklanabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Başsavcılığının kararı yeterlidir. Bu karar en geç yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulur. Kırksekiz saat içinde hâkim tarafından onaylanmaması halinde Cumhuriyet Başsavcılığının kararı hükümsüz kalır.

Yukarıdaki fıkra uyarınca yasaklanmış yayın veya gazeteleri bilerek dağıtanlar veya satışa sunanlar bu yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi gibi sorumludurlar.

Dava süreleri

Madde 26- Basılmış eserler veya internet haber siteleri yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının bir muhakeme şartı olarak, günlük süreli yayınlar ve internet haber siteleri yönünden dört ay, diğer basılmış eserler yönünden altı ay içinde açılması zorunludur.

Bu süreler basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edildiği tarihten, internet haber siteleri için ise habere ilişkin suç ihbarının yapıldığı tarihten başlar. Basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilmemesi halinde yukarıdaki sürelerin başlama tarihi, suçu oluşturan fiilin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından öğrenildiği tarihtir. Ancak bu süreler, Türk Ceza Kanununun dava zamanaşımına ilişkin maddesinde öngörülen süreleri aşamaz.

Sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlatıldığı iddia edilen eserden dolayı yayımlatan aleyhine açılacak dava yönünden süre, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilecek beraat kararının kesinleşmesinden itibaren başlar. Sorumlu müdürün yayımlanan eserin sahibini bildirmesi durumunda, eser sahibi aleyhine açılacak davada süre, bildirim tarihinden itibaren başlar.

Kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda dava açma süreleri, suç için kanunun öngördüğü dava zamanaşımı süresini aşmamak şartıyla, suçun işlendiğinin öğrenildiği tarihten başlar. Kamu davasının açılması izin veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda, izin veya karar için gerekli başvurunun yapılmasıyla dava açma süresi durur. Durma süresi dört ayı geçemez.

Hürriyeti bağlayıcı cezaya çevirme yasağı

Madde 28- 18 inci ve 22 nci maddelerdeki suçlar dışında bu Kanunda öngörülen suçlar için hükmedilen para cezaları, hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilemez.

2. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Madde 125- (1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.

(2) Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.

(3) Hakaret suçunun;

a) Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı,

b) Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaimaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı,

c) Kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, işlenmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

(4) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.

(5) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.

Haberleşmenin gizliliğini ihlal

Madde 132- (1) Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlali haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın hukuka aykırı olarak alenen ifşa eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (Ek cümle: 2/7/2012-6352/79 md.) İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.

(4) (Mülga: 2/7/2012-6352/79 md.)

Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması

Madde 133- (1) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) (Değişik: 2/7/2012-6352/80 md.) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların kaydedilmesi suretiyle elde edilen verileri hukuka aykırı olarak ifşa eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve dörtbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.

Özel hayatın gizliliğini ihlal

Madde 134- (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.

Kişisel verilerin kaydedilmesi

Madde 135- (1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişisel verinin, kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkra uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme

Madde 136- (1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) (Ek:17/10/2019-7188/17 md.) Suçun konusunun, Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları uyarınca kayda alınan beyan ve görüntüler olması durumunda verilecek ceza bir kat artırılır.

Suçtu ve suçluyu övme

Madde 215- (1) İşlenmiş olan bir suçtu veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, bu nedenle kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması hâlinde, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama

Madde 216- (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kanunlara uymamaya tahrik

Madde 217- (1) Halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik eden kişi, tahrikin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma

Madde 217/A- (Ek:13/10/2022-7418/29 md.)

(1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Fail, suçtu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.

Suç işlemek amacıyla örgüt kurma

Madde 220- (1) Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.

(2) Suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olanlar, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Örgütün silahlı olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza dörtte birinden yarısına kadar artırılır.

(4) Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.

(5) Örgüt yöneticileri, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen bütün suçlardan dolayı ayrıca fail olarak cezalandırılır.

(6) (Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. (Ek cümle: 11/4/2013-6459/11 md.) Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.

(7) (Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.) Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır. Örgüt üyeliğinden dolayı verilecek ceza, yapılan yardımın niteliğine göre üçte birine kadar indirilebilir.

(8) Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Cumhurbaşkanına hakaret

Madde 299- (1) Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/35 md.) Suçun alenen işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

Devletin egemenlik alametlerini aşağılama

Madde 300- (1) Türk Bayrağını yırtarak, yakarak veya sair surette ve alenen aşağılayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu hüküm, Anayasada belirlenen beyaz ay yıldızlı al bayrak özelliklerini taşıyan ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik alameti olarak kullanılan her türlü işaret hakkında uygulanır.

(2) İstiklal Marşını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama

Madde 301- (Değişik: 30/4/2008-5759/1 md.)

(1) Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Devletin askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

(4) Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak

Madde 302- (1) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/36 md.) Devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin egemenliği altına koymaya veya Devletin bağımsızlığını zayıflatmaya veya birliğini bozmaya veya Devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya yönelik bir fiil işleyen kimse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Anayasayı ihlal

Madde 309- (1) Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs edenler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılırlar.

(2) Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Silâhli örgüt

Madde 314- (1) Bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçları işlemek amacıyla, silahlı örgüt kuran veya yöneten kişi, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Birinci fıkrada tanımlanan örgüte üye olanlara, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin diğer hükümler, bu suç açısından aynen uygulanır.

Halkı askerlikten soğutma

Madde 318- (1) (Değişik: 11/4/2013-6459/13 md.) Askerlik hizmetini yapanları firara sevk edecek veya askerlik hizmetine katılacak olanları bu hizmeti yapmaktan vazgeçirecek şekilde teşvik veya telkinde bulunanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

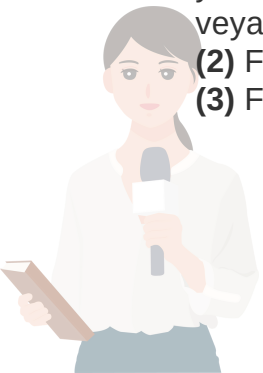
(2) Fiil, basın ve yayın yolu ile işlenirse ceza yarısı oranında artırılır.

Askerleri itaatsizliğe teşvik

Madde 319- (1) Askerleri veya askerî idareye bağlı olarak görev yapan diğer kişileri kanunlara karşı itaatsizliğe veya yeminlerini bozmaya veya askerî disiplini veya askerlik hizmetine ilişkin görevlerini ihlale yönelten ve tahrik edenler ile kanunlara, yeminlere veya disiplin veya diğer görevlere aykırı hareketleri askerler önünde öven veya iyi gördüğünü söyleyen kimselere, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil, aleni olarak işlenmişse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Fiil, savaş zamanında işlenmiş ise ceza bir katı oranında artırılır.

Siyasal veya askerî casusluk

Madde 328. - (1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından, niteliği itibarıyla, gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin eden kimseye onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil;

a) Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin yararına işlenmişse,

b) Savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye sokmuşsa,

Fail, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Devletin güvenliğine ve siyasal yararlarına ilişkin bilgileri açıklama

Madde 329- (1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri açıklayan kimseye beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil, savaş zamanında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye koymuşsa, faile on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Fiil, failin taksiri sonucu meydana gelmiş ise birinci fıkrada yazılı olan halde, faile altı aydan iki yıla, ikinci fıkrada yazılı hallerden birinin varlığı halinde ise üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.

3.3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

Açıklama ve yayınlama

Madde 6 – İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/7 md.) Terör örgütlerinin; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren veya öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden bildiri veya açıklamalarını basanlar veya yayınlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu Kanununun 14 üncü maddesine aykırı olarak muhbirlerin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(Değişik dördüncü fıkra: 29/6/2006-5532/5 md.) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan (...) yayın sorumluları hakkında da bin günden beşbin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur. (Mülga son cümle: 11/4/2013-6459/7 md.)

(Ek fıkra: 29/6/2006-5532/5 md.; Mülga: 2/7/2012-6352/105 md.)

Terör örgütleri

Madde 7 – (Değişik: 29/6/2006-5532/6 md.) Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır.

(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (Ek cümle:17/10/2019-7188/13 md.) Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.)

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşmese dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde;

1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması,

2. Slogan atılması,

3. Ses cihazları ile yayın yapılması,

4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.

(Ek fıkra: 27/3/2015-6638/10 md.) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçu işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz.

İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur.

(Ek fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına;

a) İkinci fıkrada tanımlanan suç,

b) 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suç,

c) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu,

işleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanunun 220 nci maddesinin altıncı fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.

4.2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu

Cezai hükümler

Madde 27 – (Değişik: 17/4/2014-6532/7 md.) Millî İstihbarat Teşkilatının görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri, yetkisiz olarak alan, temin eden, çalan, sahte olarak üreten, bunlar üzerinde sahtecilik yapan ve bunları yok eden kişiye dört yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

MİT mensupları ve ailelerinin kimliklerini, makam, görev ve faaliyetlerini herhangi bir yolla ifşa edenler ile MİT mensuplarının kimliklerini sahte olarak düzenleyen veya değiştiren ya da bu sahte belgeleri kullananlara üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilir.

Birinci ve ikinci fıkra kapsamındaki bilgi ve belgelerin; radyo, televizyon, internet, sosyal medya, gazete, dergi, kitap ve diğer tüm medya araçları ile her türlü yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayımlanması, yayılması veya açıklanması hâlinde;

9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanununun 11 inci maddesi ile 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun 4 üncü ve 6 ncı maddeleri hükümlerine göre sorumlulukları belirlenenler ile bunları yayanlar hakkında üç yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu Kanun kapsamındaki görev ve yetkilerin kullanılmasını engelleyenlere üç yıldan beş yıla kadar, ihmal veya suistimal suretiyle önleyenlerle yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir.

Söz konusu fiillerin MİT mensuplarınca işlenmesi hâlinde verilecek ceza üçte biri oranına kadar artırılır.

(Ek fıkra: 20/11/2017-KHK-696/52 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7079/47 md.) İstifa işlemleri tamamlanmadan görev yerini terk eden, görev yerinden veya görevi icabı bulunmak zorunda olduğu yerden izinsiz veya mazeretsiz olarak kesintisiz on gün süreyle ayrılan MİT personeli, yürütülecek idari soruşturma sonucuna göre Devlet memurluğundan çıkarılır. Bu kişilere iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir.

5. 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun

Madde 1- Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abideleri veyahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Yukardaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asıl fail gibi cezalandırılır.

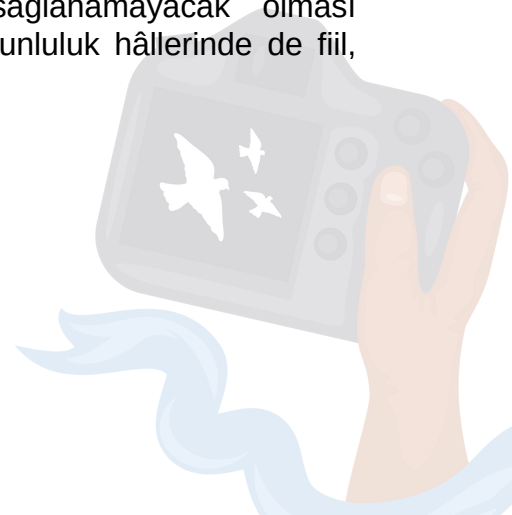
Madde 2 – Birinci maddede yazılı suçlar; iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde yahut basın vasıtasıyla işlenirse hükmolunacak ceza yarı nispetinde artırılır. Birinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli artırılır.

6. Türk Borçlar Kanunu

Madde 49: Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.

Madde 58: Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir. Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir.

Madde 63: Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı sayılmaz. Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz.

C. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi³

SUNUŞ

Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir.

Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün, meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelini oluşturur. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın - yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır. Dolayısıyla basın yayın organları yöneticileri ve gazeteciler; medya ve dijital ortamda meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir. Gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi; dijital platformlarda yapılan yayıncılık, gazete ve dergilerin sosyal medyadaki faaliyetlerini de kapsar.

A-Gazeteci tanımı

Günlük yahut süreli, yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir.

Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdığı gazetecileri hukukun gazetecilere tanıdığı sendikal örgütlenme de dahil olmak üzere tüm haklardan yararlandırmak zorundadır.

B- Gazetecinin sorumluluğu

Gazeteci; basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüstçe kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve oto sansürle mücadele eder. Gazeteci, önce halka ve olan sorumluluklarından önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal nitelik taşır. Gazeteci, iletmiş haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

Gazeteci; basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüstçe kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve oto sansürle mücadele eder. Gazeteci, önce halka ve olan sorumluluklarından önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal nitelik taşır. Gazeteci, iletmiş haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

C- Gazetecinin hakları

1. Gazeteci; tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller, hukuka ve uluslararası normlara uygun olmalıdır.

³ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından kabul edilmiştir. TGC Yönetim Kurulu tarafından 18 Kasım 1998'de kabul edilmiş ve 31 Mart 2000 tarihli Genel Kurulda da TGC üyeleri tarafından onaylanmıştır. Şuradan erişilebilir:

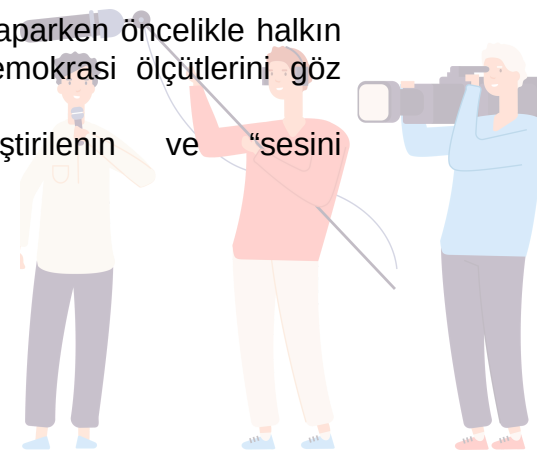
<https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html>

2. Gazeteci; doğruluğuna, tarafsızlığına ve nesnellğine inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanmamalıdır.
3. Gazeteci; basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.
4. Gazeteci; ekonomik bağımsızlığını güvence altına alacak bir ücret almalıdır. Gazeteci, örgütlenme hakkına sahiptir.
5. Gazeteci; kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını ve elindeki belgeleri açıklamaya, tanıklık yapmaya zorlanamaz. Gazeteci ancak kaynağının izin vermesi ve kaynağı tarafından yanıtlanmış olması hallerinde kaynağını açıklayabilir.

D- Gazetecinin temel görevleri

1. Gazeteci; halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüğünü kullanırken kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçekleri çarpıtmadan aktarmak zorundadır.
2. Gazeteci; başta barış, demokrasi, hukukun üstünlüğü laiklik ve insan hakları olmak üzere; insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur.
3. Gazeteci; milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, dil, din, mezhep, inanç, inançsızlık, sınıf, dünya görüşü ayrımcılığı yapmadan tüm uluslar, halklar ve bireylerin haklarını tanır, saygı gösterir.
4. Gazeteci; insanlar, uluslar ve topluluklar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır.
5. Gazeteci; bireylerin, toplulukların ve ulusların kültürel değerlerini, inançlarını veya inançsızlığını saldırı konusu haline getiremez, küçümseyemez, alay edemez.
6. Gazeteci; şiddeti haklı gösterici, özendirici ve savaşı kışkırtıcı yayın yapamaz.
7. Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarılarda bulunur.
8. Gazeteci; bilgiyi yok edemez, görmezlikten gelemez, metinler ve belgeleri değiştiremez.
9. Gazeteci; halkın haber alma hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için izin verilmedikçe kimsenin özel yaşamın gizliliğini ihlal edemez.
10. Gazeteci, yayınlarıyla ilgili her yanlışını en kısa sürede düzeltmekle ve gerektiğinde özür dilemekle yükümlüdür.
11. Gazeteci cevap hakkına, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir biçimde yapılması kaydıyla saygılı olmalıdır.
12. Gazeteci, bilgiye erişim faaliyeti sırasında ve sosyal medyada kimlik gizleme gibi yanıltıcı yöntemler kullanamaz.
13. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi menfaat sağlayamaz; çıkar çatışması yaratmaktan kaçınır. Gazeteci, konumu ne olursa olsun haber kaynağı olarak kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.
14. Gazeteci; mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.
15. Gazeteci hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgi ve belgeleri kendi yararına kullanamaz.
16. Gazeteci, ulusal ve uluslararası politikalar hakkında yayın yaparken öncelikle halkın haber alma hakkı, mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi ölçütlerini göz önünde bulundurur.
17. Gazeteci, mağdurları, güçsüzleri, yoksulları, ötekileştirilenleri ve "sesini duyuramayanların" sesi olmakla yükümlüdür.

2.BÖLÜM

GAZETECİNİN DOĞRU DAVRANIŞ KURALLARI

E- İnsan hakları odaklı habercilik ve gazetecinin davranış kuralları:

Haber ile yorum:

Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf ve görüntü:

Fotoğraflarda yansıtılan gerçekliği deforme edecek ekleme, çıkarma, kolaj veya montaj yapılmamalıdır. Fotoğraf çekilemeyen özel durumlarda animasyon, illüstrasyon, montaj, canlandırma, dijital oynamalarla üretilmiş fotoğraf ve görsellerin bu niteliği ile güncel olup olmadığı okur/izleyicilerin rahatlıkla fark edebileceği şekilde belirtilmelidir.

Kamusal kimliği olmayan kişilerin fotoğraf ve görüntüleri, etkinlik, olay, panel, konser gibi kamuya açık alandaki faaliyetler dışında kamu yararı ve haber değeri söz konusu olmadığı müddetçe izinsiz çekilmemelidir. Bu kişilerin dijital ortamlardaki fotoğrafları da izinsiz kullanılmamalıdır.

Cesetleri yakın plan gösteren, kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraflara yer verilmemelidir. Gizli kamera gibi teknolojik yöntemler sadece yayınlanmasında kamu yararı olan ve başka türlü elde edilemeyecek istisnai durumlarda kullanılmalıdır.

Drone gibi insansız hava araçlarıyla fotoğraf ve görüntü çekimi sırasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilir. Hava trafiği ve uçuş güvenliği dikkate alınır, insan ve diğer canlıların hayatını tehlikeye atacak tutum ve davranışlardan kaçınılır.

Haber - İlan (Reklam):

Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak biçimde yapılmalıdır. Ücretle yayımlanan içeriklerde mutlaka "Advertorial" ya da "Bu bir ilandır" ibaresine yer verilmelidir.

"Gazeteciler ilan, reklam, tanıtıcı reklam veya sponsorlu metinleri yazmamalı, reklamlarda yüzü ya da sesiyle yer almamalı, sosyal medya hesaplarında, web sitelerinde, bloglarında vs. de reklam, tanıtım, ürün yerleştirme yapmamalıdır. Tanıtım veya reklam yüzü olarak algılanmasına sebep olacak durumlardan kaçınılır."

Dijital Medya:

Gazeteci, dijital platformlarda mesleki kimliğini dikkate alarak; hak ve sorumluluk bildirgesine uygun olmayan davranışlardan kaçınılır.

Gazeteci dijital platformlarda meslek etik kurallarını zedeleyici üslupla, içerik üretip yaymamalıdır. Gazeteci, haber içeriklerini sosyal medya hesapları, web siteleri ile bloglarında paylaşırken çarpıtma, yanıltma, yönlendirme yapmamalı, kişi ya da kurumları, teyit edilmemiş bilgilerle zan altında bırakmamalıdır.

Dijital platformda unutulma hakkı başvuruları ve düzeltme talepleri titizlikle incelenerek bekletilmeden değerlendirilmelidir.

Gazeteci insanların lekelenmeme hakkına özen göstermek ve korumakla yükümlüdür.

Hedef Gösterme:

Gazeteci, takipçilerini yanıltmamalı, meslektaşlarını hedef gösterici, yaftalayıcı, nefret söylemi ve nefret suçuna zemin hazırlayıcı kışkırtıcı ifadeler kullanmamalıdır.

Dayanışma ve rekabet:

Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçınılmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici ve yanıltıcı davranışlarda bulunmamalıdır.

Gazeteci mesleki nedenlerle zor durumda kalan meslektaşlarıyla dayanışma içinde olmalıdır.

Yargı:

Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır.

Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, şüpheli ya da sanık suçlu ilan edilmemelidir.

Soruşturmayı etkileyecek ya da yönlendirecek ya da suçlanan kişi ya da kişilerin yakınlarını zor durumda bırakacak ifadelerden kaçınılmalıdır.

Yargı sürecinde iddia ve savunmaya ilişkin bilgilerin adil ve dengeli bir biçimde yayımlanmasına özen gösterilmelidir.

Özel hayat alanına giren gizli kayıt ve dinlemeler yargı kararıyla bile elde edilmiş olsa kullanılmamalıdır.

Bilgi-Belge:

Sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü, ancak doğrudan kamu yararı bulunması ve başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmesi halinde alınabilir.

Kimlik veya özel durum:

Kamu yararı olmayan ve olayla doğrudan ilgisi bulunmayan bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel yönelimine, cinsiyet kimliğine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel engelli olup olmasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Çocuk:

Suçta itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır.

Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.

Kadın:

Kadınlara karşı ayrımcılığa neden olacak, ruhsal ve bedensel açıdan kadını ötekileştirecek veya rencide edecek haberlere yer verilmemelidir. Haberde kadına yönelik şiddeti meşrulaştıracak ve özendirerek gerekçeler üretilmemeli, şiddetin detayları aktarılmamalı, kadınların uğradığı taciz, tecavüze ilişkin haberlerde kadının kimliği korunmalı, fotoğraflarına ve görsel unsurlara yer verilmemelidir.

Cinsel saldırılar:

Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlik bilgileri kesinlikle yayınlanmamalıdır. Bu haberlerde animasyon ve canlandırma da kullanılmamalıdır.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği:

Doğrudan haberin unsuru olmadığı sürece hiç kimse cinsiyet kimliği, cinsel yönelimiyle tanımlanamaz, tanımlanması gereken durumlarda da küçümsenip, aşağılanamaz.

Sağlık:

Sağlık konusunda sansasyondan kaçınmalı, insanları umutsuzluğa sürükleyecek veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır.

Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır.

Araştırmaları destekleyen kuruluşlar açıkça belirtilmeli, bilimsel kanıta dayalı olmayan tanı ve tedavi yöntemlerine haberlerde yer verilmemelidir.

İlaç tavsiyesinde asla bulunulmamalıdır.

Sağlık kuruluşlarında araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir.

Hasta hakları gözetilerek hastanın ses ve görüntü kaydı izinsiz alınmamalıdır.

Doktor veya hastanelerin suçlandığı haberlerde mutlaka onların da görüşüne başvurulmalıdır.

Kurumsal çıkar ve davetler:

Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci mesleki durumların dışındaki faaliyetlere zorlanmamalıdır.

Gazeteci, çıkar ve nüfuz sağlayacak habercilikten kaçınmalıdır. Mesleğini gölgeleyecek, itibarını sarsacak türden oluşumlar içerisinde yer almamalıdır.

Siyasi parti ve profesyonel spor kulüplerinde aktif görevde bulunmamalı, ticari bir kuruluşun danışma veya yönetim kurulunda görev almamalı, kişi ve kurumlardan hediye, maddi çıkar sağlamamalıdır.

Masraflarını ticari kuruluşların karşıladığı gezilere katılarak karşılığında ürün ve marka tanıtımı içeren yayın yapılmamalıdır. İstisnai durumlarda gidilen ve masrafları karşılanan gezinin haber yapılması halinde de gezinin davet olduğu açıkça belirtilmelidir.

Hediye:

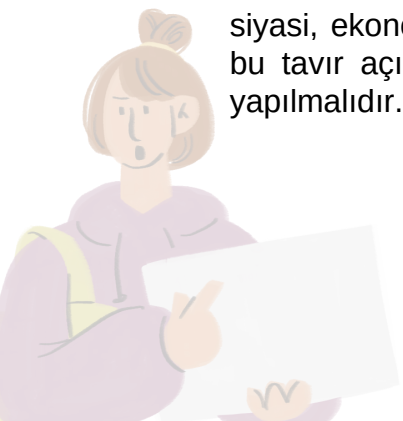
Yayınlarla ilgili ön yargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Özeleştiri:

Gazeteci ile basın - yayın organları, düzeltme ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve özeleştiri yapmalıdırlar.

Taraf olma:

Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf olmaları halinde bu konularını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat:

Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

1. Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın.
2. Toplumı kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın.
3. Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması.
4. İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi.

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Haber için para:

Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlar:

Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları:

Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları:

Gazeteci sadece kamuoyunu ilgilendiren politik ya da ünlü kişilerin intiharı ile kriminal öneme sahip intihar vakalarını haber yapabilir.

Bu tür istisnai durumlarda bile intiharın yöntemine ilişkin özendirici ve öğretici ayrıntılara yer verilmemeli, intihara ilişkin fotoğraf ve görsel malzeme ile intihar mesajı kullanılmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi:

Gazeteci yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, elde ettiği ekonomik - mali bilgileri yayınlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır.

Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır.

Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

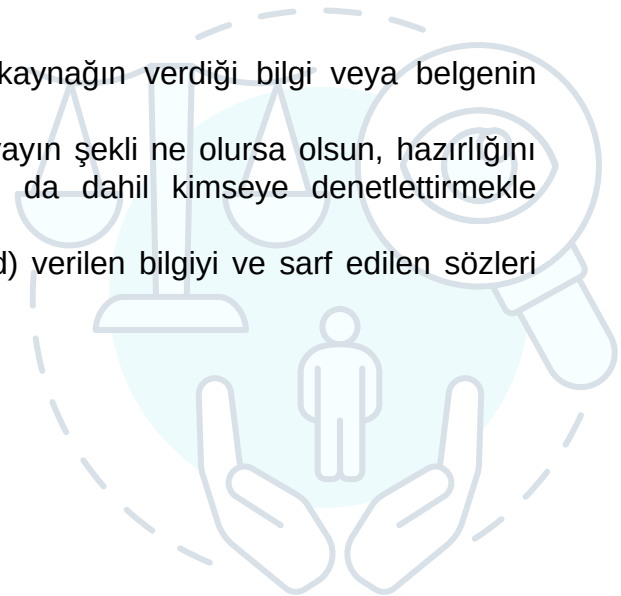
Gazeteci ticari şirket kuramaz. Tacirlik ve esnaflık yapamaz.

Ambargo: Off the record:

Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır.

Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletmekle yükümlü değildir.

Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.

Kaynak gösterme:

Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağını belirtmelidir.

Gazeteci olmayanlar:

Bir yayın organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme:

Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Savunma ve polis muhabirleri, polis/asker veya sözcüsü, spor muhabirleri de kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir ise o partinin üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde yayın yapmamalıdır.

Yurttaş gazeteciliği / Sosyal medyada yayın hakları / Bireylerin özel alanlarının sınırları:

Profesyonel mesleği gazetecilik olmayan, sosyal paylaşım sitelerini haber amaçlı kullanan 'Yurttaş Gazeteciler' de bilgi toplama, haber yapma ve yayma sürecinde meslek ilkelerinden sorumludur.

Barış gazeteciliği:

Gazeteci haber ve yorumlarında çatışmacılığı değil, barış gazeteciliğini esas almalıdır. Taraflara eşit mesafede durarak, sansasyonel habercilikten kaçınmalıdır. Çatışmaların görünür ve anlık etkileri yerine uzun vadeli ve travmatik etkilerine odaklanmalıdır. Barış girişimlerini görmezden gelmemeli, desteklemelidir.

Gazeteci kamuoyunu doğru bilgilendirme hakkı ile terör propagandası arasındaki farkı gözetir.

Terör saldırılarında yaşamlarını yitirenlerin isimleri aileleri öğrenmeden önce yayınlanmaz.

Ölümlere ilişkin haberlerde sansasyonel ve acıları artıracak üslup kullanılamaz. İnsanlarda travma yaratacak kan ve şiddet içeren fotoğraflara yer vermez, saldırının sonuçlarını korku ve yılgınlık yaratacak biçimde büyütmez.

Nefret Söylemi:

Gazeteci ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçiminin karşısında olmalıdır.

Nefret Suçu:

Gazeteci ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba, kişilere veya mala karşı işlenen suçların karşısında yer alır.

Gazeteci siyasi çatışma ve gerilimlerde nefret söyleminin yayılmasına aracılık edebilecekleri için bu noktada görev ve sorumlulukları vardır.

Gazeteci nefret söylemine maruz kalan kişilerin haklarının korunması noktasında dengeleyici ifadelere yer vermeli, toplum içinde yayılan bu tarz görüşleri kamuoyunun dikkatine sunma hedefiyle hareket etmelidir.

İfade Özgürlüğü:

Gazeteci kamuoyunun doğru bilgilendirilme hakkından sorumludur. Kendi haberini sansürlememelidir. Gazeteci ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını bilmeli ancak ifade özgürlüğünün sadece olumlu karşılanan, zararsız haber ya da düşünceleri değil, aynı zamanda 'devleti şoke eden, inciten, rahatsızlık veren' düşünceleri de kapsadığının bilincinde olmalıdır.

Hayvan hakları:

Gazeteci, hayvanların yaşam haklarına saygı duymalı ve ticari meta haline getirilmelerine karşı çıkmalıdır. Hayvanlarla ilgili haberleri insan odaklı yazmamalıdır. Bu haberlerde ticari çıkar gözetmeden çalışan hukukçu, hayvan hakları savunucuları ve uzmanların görüşlerine de yer vermelidir.

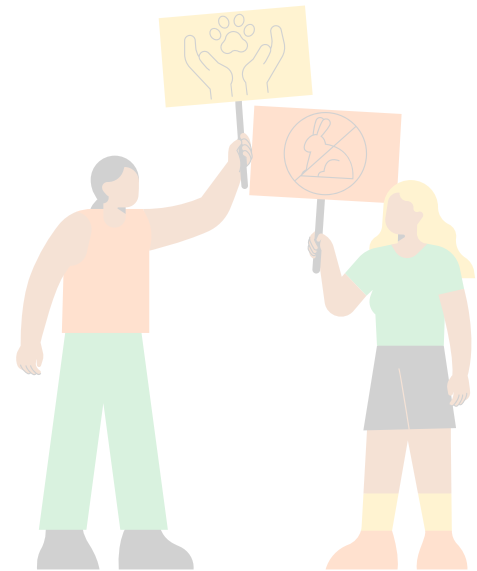
Hayvanlara zarar verme potansiyeli taşıyan tüm insan faaliyetlerini sorgulamalıdır. Hayvanları endüstrinin terimleriyle tanımlamamalı, evcil hayvan, test hayvanı, yemelik hayvan veya eğlence hayvanı gibi tanımlardan uzak durmalıdır.

Çevre ve iklim değişikliği:

Gazeteci, temiz bir çevre ve sürdürülebilir kalkınmanın, insanların yaşam haklarının temelinde yer aldığının bilincinde olmalıdır. Gazeteci, iklim değişikliğinin nedenleri ve olası sonuçları konusunda vatandaşları bilgilendirmeli, kamusal farkındalık yaratmalıdır. Çevreyi koruma ve iklim değişikliği ile mücadele için toplumu bilinçlendirmeli, çözümler konusunda bilgilendirici yayınlar yapmalı, bu konularda iktidarları uyarmalı ve denetlemeli, hükümetlerin, şirketlerin veya güç odaklarının yönlendirmeleriyle hareket etmemelidir.

Trafik kazaları:

Trafik kazası haberlerinde kamu yararı esas alınmalı, peşin hüküm içeren ifadelerden kaçınılmalıdır. Ölümlü kazaya karışan taşıtın/otobüsün firmasının adı, firma ya da sürücüyü suçlamadan; kazanın oluş şekli ile ilgili kesin ifadeler kullanılmadan yazılmalıdır. Fotoğraf ve görüntülerde firma ismi ve plaka buzlanmamalıdır.

IV. AİHM KARARLARINDA BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

A. İfade Özgürlüğüne İlişkin Genel Standartlar

Basın özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. Maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün özel bir görünümü olup basın özgürlüğünün demokratik bir toplumdaki rolü dolayısıyla Mahkemece özel olarak korunmaktadır. Mahkeme ifade özgürlüğüne ilişkin ilk kararında ifade özgürlüğünün objektif ve sübjektif işlevini şu şekilde açıklamıştır:

"İfade özgürlüğü, toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun temellerinden birini oluşturur. İfade özgürlüğü, 10. maddenin sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen 'haber' ve 'düşünceler' için değil, ama ayrıca devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın demokratik toplum olmaz. Bu demektir ki başka şeyler bir yana, bu alanda getirilen her 'formalite', 'koşul', 'yasak' ve 'ceza', izlenen meşru amaçla orantılı olmalıdır."⁴

Dolayısıyla ifade özgürlüğü bireyin kendi özgün kişiliğini geliştirme ve potansiyelini açığa çıkarma açısından hayati bir önem taşıdığı gibi, sağlıklı bir demokrasinin işleyişi açısından da vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

İfade özgürlüğü, siyasi, edebi, bilimsel, sanatsal, ticari veya dini her türlü ifadeyi koruma altına alır. Ancak bu ifade türlerinin tamamının eşit derecede koruma gördüğü söylenemez. Örneğin kamu yararını ilgilendiren siyasi konulardaki tartışmalar en geniş derecede koruma altındadır ve ancak çok istisnai hallerde müdahale edilebilir. Aynı şekilde bilimsel veya sanatsal ifadeler de geniş koruma altındadır. Buna karşılık ticari ifadeler tüketicilerin haklarının ve rekabetin korunması amaçlarıyla sınırlandırılabilir. Siyasi ifadelere daha geniş koruma sağlanmasının nedeni demokrasilerde kamusal yetki kullananların hesap verebilirliğini sağlamak amacıyla kamusal tartışmanın en geniş şekilde güvence altına alınması gereğidir. Zira kamusal yetki kullananlar, sahip oldukları büyük güç nedeniyle yasama ve yargının yanı sıra kamuoyu ve basın tarafından da denetlenmek durumundadır.

Dolayısıyla eleştirilere en fazla hoşgörü göstermesi gereken kişiler siyasetçiler ve siyasi iktidardır. Bu nedenle de siyasal tartışmaya katılan gazeteciler ve siyasetçiler en geniş korumadan yararlanacaktır.⁵ Özellikle siyasi ifadelerin sınırlandırılmasında uygulanacak en ufak bir hukuki yaptırım, diğerleri üzerinde caydırıcı bir etkiye (chilling effect) sahip olacağından 10. maddenin ihlaline sebebiyet verebilecektir.

İfade özgürlüğü mutlak bir hak olmayıp 10. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen nedenlerle sınırlandırılabilir. Buna göre sınırlandırmanın yasal bir dayanağının bulunması, Sözleşmede öngörülen meşru bir amaç gütmesi ve demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olması gerekir. Mahkeme ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin meşru olup olmadığını denetlerken bu gereklilikler çerçevesinde üç aşamalı bir inceleme yapmaktadır.

⁴ AİHM, *Handyside v. Birleşik Krallık*, no: 5493/72, 07.12.1976, § 49.

⁵ Siyasetçilerle ilgili olarak bakınız, *Karácsony ve Diğerleri/Macaristan* [BD], no. 42461/13 ve 44357/13, § 137, 17.05.2016; *Laeroix/Fransa*, no. 41519/12, § 43, 07.09.2017; *Kılıçdaroğlu/Türkiye*, no. 16558/18, § 52, 27.10.2020; gazetecilerle ilgili olarak bkz, *Jersild/Danimarka*, no. 15890/89, 23.09.1994).

1. Müdahalenin yasayla öngörülmesi olup olmadığı

Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesinde yer alan "yasayla öngörülme" ibaresinin öncelikle müdahalenin ulusal hukukta bir dayanağı bulunmasını gerektirdiğini kabul etmektedir. Ulusal hukukta dayanağı olmayan bir müdahale söz konusuysa ifade özgürlüğü ihlal edilmiş olacaktır.⁶

Ancak müdahaleye yetki veren bir kuralın bulunması tek başına yeterli değildir. Mahkeme aynı zamanda söz konusu yasanın belli bir kaliteye de sahip olması gerektiğini belirtmektedir.⁷ Buna göre müdahaleye izin veren yasanın erişilebilir ve öngörülebilir olması ve keyfi müdahalelere karşı yeterli güvenceler içermesi gerekir. Mahkeme, bir normun, "yasa" olarak kabul edilebilmesi için vatandaşların kendi davranışlarını düzenleyebilmelerine olanak sağlayabilecek şekilde yeterli açıklıkta formüle edilmesi gerektiğini ve vatandaşın - gerekirse uygun tavsiyelerle - belirli bir eylemin yol açabileceği sonuçları koşullara göre makul bir dereceye kadar öngörebilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁸ Burada kastedilenin mutlak bir kesinlik olmadığını, zira bunun mümkün olmadığını hatırlatan Mahkeme, ceza hukuku alanında bile değişen koşullara uyum sağlayabilmek için belli ölçüde yoruma imkan tanınması gerektiğini belirtmiştir. Sözleşmenin 10. Maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "kanun ile öngörülme" kavramının Sözleşmenin 7. Maddesindeki suçların ve cezaların kanuniliği ilkesindeki "kanun kavramından farklı olmadığını" belirten Mahkeme, 7. madde bağlamında, istikrarlı bir şekilde, bir kişinin ilgili hükmün lafzından - gerekirse mahkemelerin yorumuna bakarak - hangi eylem ve ihmallerin kendisini cezai olarak sorumlu kılacağını bilebildiği durumlarda, suçların kanunda açıkça tanımlanmış olması gerekliliğinin yerine getirildiğine hükmetmektedir.⁹

Mahkemenin özellikle ifade özgürlüğünün kullanılması dolayısıyla ceza soruşturması ya da kovuşturmasına tabi tutulan bireylerin başvurularında Türk Ceza Kanunu'nun pek çok hükmünün uygulanması bakımından öngörülemez olduğuna karar vermiştir. Bu çerçevede TCK 125/3(a) hükmünün seçilmiş siyasetçiler bakımından uygulanmasını AİHM öngörülemez ve Sözleşme standartlarına aykırı bulmuştur.¹⁰ Aynı şekilde Türk Ceza Kanunu'nun 220. Maddesinin altıncı ve yedinci fıkralarının ifade ve örgütlenme özgürlüğünün kullanımı niteliğindeki faaliyetler bakımından uygulanmasını da Mahkeme öngörülemez bulmuştur.¹¹

TCK'nın 299. Maddesinde düzenlenen Cumhurbaşkanı'na hakaret suçunun Sözleşme ile uyumlu olmadığına hükmeden Mahkeme bu kuralın Sözleşmeyle uyumlu hale getirilmesi gerektiğine hükmetmiştir.¹² Mahkeme, TCK'nın 301. maddesinin uygulaması bakımından da öngörülemezlik sorununa değinmiştir.¹³

⁶ *Steel ve diğerleri / Birleşik Krallık*, 23.09.1998, §§ 94 ve 110; *Hüseyinli ve diğerleri v. Azerbaycan*, no. 67360/11, §§ 98-101, 11.02.2016; *Ragıp Zarakolu / Türkiye*, no. 15064/12, § 282, 15.09.2020, *Sabancı ve diğerleri / Türkiye*, no. 23199/17, 10.11.2020, § 230; *Ahmet Hüsrev Altan / Türkiye*, no. 13252/17, 13.04.2021, § 226.

⁷ *Rotaru / Romanya [BD]*, no. 28341/95, § 52, AİHM 2000-V; *Maestri / İtalya [BD]*, no. 39748/98, § 30, AİHM 2004-I.

⁸ *Perinçek / İsviçre, [BD]*, no. 27510/08, § 131, 15.10.2015; *Öztürk / Türkiye [BD]*, no. 22479/93, § 54, AİHM 1999-VI; *Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July / Fransa [BD]*, no. 21279/02 ve 36448/02, § 41, AİHM 2007-IV).

⁹ *Kononov / Letonya [BD]*, no. 36376/04, § 185, AİHM 2010; *Del Río Prada / İspanya [BD]*, no. 42750/09, § 79, AİHM 2013; *Rohlena / Çek Cumhuriyeti [BD]*, no. 59552/08, § 50, AİHM 2015; *Radio France ve Diğerleri / Fransa*, no. 53984/00, § 20, ECHR 2004-II; *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye, [BD]*, no. 15669/20, § 238, 26.09.2023.

¹⁰ *Ömür Çağdaş Ersoy / Türkiye*, no. 19165/19, 15.06.2021.

¹¹ *Işıkırık / Türkiye*, no. 41226/09, 14.11.2017; [Bakır ve diğerleri / Türkiye](#), no. 46713/10, 03.12.2018

¹² *Vesat Şorli / Türkiye*, no. 42048/19, 19.10.2021

Aynı şekilde Mahkeme TCK'nın 314. Maddesinde düzenlenen terör örgütüne üyelik suçunun uygulanması bakımından belirsizlik bulunduğu ve Sözleşmenin 10. ve 11 maddesinde güvence altına alınan haklarının kullanımı niteliğindeki faaliyetlerin yerel mahkemelerce suç delili olarak kabul edildiğine karar vermiştir.¹⁴ Mahkemenin bu kararları Türkiye'de ceza soruşturma ve kovuşturmalarının genel olarak muhalifleri özel olarak da eleştirel ve objektif habercilik yapan gazetecileri baskı altına almak ve susturmak için kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca bu kararlar Türk yargısının insan hakları ve hukuk devleti ¹⁴standartlarına uyum konusundaki isteksizliğinin ve yürütme karşısında ne derece bağımsız olduğunun da bir göstergesi olarak görülebilir.

2. Müdahalenin meşru bir amacının bulunup bulunmadığı

Bütün haklar bakımından geçerli olduğu gibi ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin meşru bir amacının bulunması gerekir. İfade özgürlüğünün hangi amaçlarla sınırlandırılabilirliği 10. Maddenin ikinci fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre ifade özgürlüğüne;

- ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması,
- kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi,
- sağlığın veya ahlakın korunması,
- başkalarının şöhret ve haklarının korunması,
- gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi, veya
- yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için

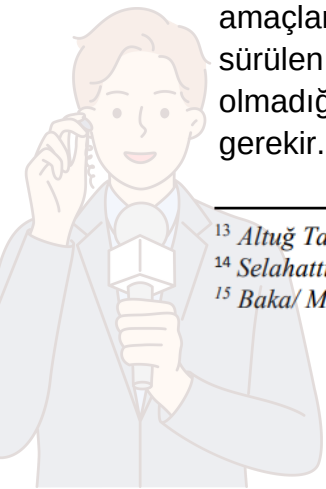
müdahalede bulunulabilir. Dolayısıyla ifade özgürlüğüne müdahale eden kamu otoriteleri bu amaçlardan hangisini gerçekleştirmeyi hedefledikleri konusunda Mahkemeyi ikna etmeleri gerekir. Mahkeme genellikle taraf devletlerin takdir yetkisini geniş yorumlamakta ve devletlerce ileri sürülen hedefleri kabul etmektedir. Ancak bu, devletlerin tamamen keyfi bir şekilde ifade özgürlüğüne müdahale edebileceği anlamına gelmemektedir. Mesela Mahkeme Baka/Macaristan¹⁵ başvurusunda Yüksek Mahkeme Başkanı ve Yargı Konseyi Başkanı olan bir yüksek yargıcın hükümeti eleştiren bazı konuşmalar yapması dolayısıyla yasada öngörülen süreden önce görevine son verilmesinin yargının bağımsızlığını amaçlayan bir yargı reformu çerçevesinde gerçekleştirildiği yönündeki hükümet argümanını kabul etmemiş ve yargıcın görevine süresinden önce son verilmesinin meşru bir amacı bulunmadığına karar vermiştir. Dolayısıyla taraf devletin sözleşmede öngörülen bir amacı gerçekleştirmek üzere ifade özgürlüğüne müdahalede bulunduğunu ispatlaması gerekir. Aksi halde Mahkeme Sözleşmenin ihlal edildiğine karar verecektir.

Basın özgürlüğüne yönelik müdahalelerde genellikle muhalif sesleri susturma ve sansür amacı güdülmekte ancak bu amaç açık bir şekilde dile getirilmeden yasada öngörülen başkalarının haklarını koruma, kamu düzenini veya kamu güvenliğini sağlama gibi amaçlardan birine dayanılmaktadır. Bu tür durumlarda kamu otoriteleri tarafından ileri sürülen amacın gerçekleştirilmesi açısından yapılan müdahalenin elverişli ve gerekli olmadığını ortaya koyacak argümanların ileri sürülmesi ve açıklamaların yapılması gerekir.

¹³ Altuğ Tamer Akçam/Türkiye, no. 27520/07, 25.10.2011.

¹⁴ Selahattin Demirtaş/Türkiye (No. 2) [BD], no. 14305/17, §§ 277-281, 22.12.2020

¹⁵ Baka/ Macaristan [BD], no. 20261/12, 23.06.2016, §§ 155-157.

3. Müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı

Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, bir hakka yönelik müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekliliğinden” söz edebilmek için, başvuru konusu müdahalenin “acil bir toplumsal ihtiyacı” karşıladığının gösterilebilmesi gerekir. Buna göre temel hakka yönelik müdahaleyi zorunlu kılan bir toplumsal ihtiyaç bulunduğu ve müdahalenin gözetilen meşru amaçla ölçülü olduğu gösterilebilmelidir. Ayrıca yerel makamların bu müdahaleyi savunmak için ileri sürdükleri gerekçelerin ilgili ve yeterli olması gerekir.¹⁶ Bununla birlikte, bu tür bir “ihtiyacın” olup olmadığı konusunda taraf devletlerin belli bir takdir marjı vardır. Ancak söz konusu toplumsal ihtiyacı karşılamak için hangi tedbirlerin gerektiği hususunda ulusal makamlara bırakılan takdir payı sınırsız olmayıp, Mahkeme tarafından gerçekleştirilecek Avrupa denetimi ile birlikte yürütülmektedir. Mahkemenin görevi, bir sınırlamanın 10. madde ile korunan ifade özgürlüğüyle bağdaştırılabilir olup olmadığı hakkında nihai bir karar vermektir.

Mahkeme ifade özgürlüğünün sınırlandırılması nedenlerine göre bir müdahalenin demokratik toplumda gerekli olup olmadığını değerlendirirken gözeteceği ölçütleri ortaya koymuştur. İfade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin önemli bir kısmı başkalarının haklarını koruma gerekçesine dayanmaktadır. Bu kapsamda kişilerin şeref ve haysiyetinin (itibar haklarının) korunması, özel hayatlarının korunması gibi hususlar akla gelmektedir. Esasen bu durumda sözleşme kapsamındaki iki hakkın çatışması söz konusudur. Bir yanda Sözleşmenin 10. Maddesi kapsamında korunan ifade özgürlüğü, diğer tarafta ise Sözleşmenin 8. Maddesi kapsamında korunan özel hayat ya da itibar hakkı söz konusudur. 8. maddenin söz konusu olması için, bir kişinin itibarına yönelik saldırının belirli bir ağırlık eşiğine erişmesi ve özel hayata saygı hakkının bireysel olarak kullanılmasına zarar verecek şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹⁷

Bu durumda Mahkeme yerel makamların iki hak arasında makul bir dengeleme yapması gerektiğini belirtmektedir. Bu dengelemenin yapılmasında gözetilmesi gereken hususları Mahkeme defalarca ortaya koymuştur. İfade özgürlüğünün, özel hayata saygı hakkı ile çatışması halinde dikkatli bir dengeleme yapılmalıdır. Bu dengelemede dikkate alınması gereken ilgili kriterler şunlardır:

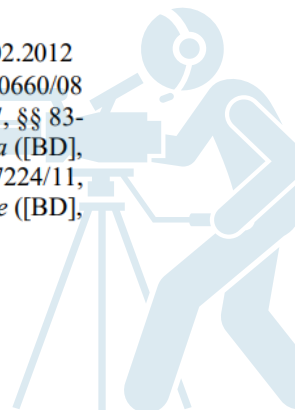
- kamu yararına yönelik bir tartışmaya katkı;
- etkilenen kişinin tanınmışlığı ve haberin konusu;
- ilgili kişinin önceki eylemleri;
- bilginin ne şekilde elde edildiği ve gerçekliği;
- yayının içeriği, şekli ve sonuçları;
- uygulanan yaptırımın ağırlığı¹⁸

Mahkeme, bir bireyin itibarına saldırı oluşturabilecek ifadelerin niteliğine ilişkin olarak, olgular ve değer yargıları arasında geleneksel olarak bir ayırım yapmaktadır. Olguların varlığının ispat

¹⁶ *The Sunday Times/Birleşik Krallık (no. 1)*, 26.04.1979, § 62, Seri A no. 30

¹⁷ *A./Norveç*, no. 28070/06, § 64, 09.04. 2009; *Axel Springer AG/Almanya* [BD], no. 39954/08, § 83, 07.02.2012

¹⁸ *Axel Springer AG/Almanya*, no. 39954/08, 07.02.2012, §§ 89-95; *Von Hannover/Almanya (no. 2)*, no. 40660/08 60641/08, 07.02.2012, §§ 108 vd; *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés/Fransa*, ([BD], no. 40454/07, §§ 83-93, AİHM 2015§ 93; *Morice/Fransa* ([BD], no. 29369/10, 23.04.2015, § 124; *Pentikäinen/Finlandiya* ([BD], no. 11882/10, 20.10.2015, § 87; *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri/Bosna Hersek*, no. 17224/11, 27.12.2017, §§ 75-79; *Delfi AS/Estonya* ([BD], no. 64569/09, § 131-139, AİHM 2015); *Bédat/İsviçre* ([BD], no. 56925/08, § 48, AİHM 2016.

edilebilir olmasına karşın, değer yargılarının doğruluğu kanıtlanabilir değildir. Olgusal ifadelerle ilgili olarak, Mahkeme, ifade sahibine ifadenin doğru olduğunu kanıtlamak için gerçekçi bir fırsat tanınması koşuluyla beyanlarını kanıtlama yükümlülüğü getirilmesinin mutlaka Sözleşmeye aykırı olmayacağını kabul etmektedir.¹⁹ Ancak Mahkemeye göre, kamu yararını ilgilendiren önemli bir meseleye ilişkin kamusal tartışmaya dâhil olan bir kişiden, gerekli özeni gösterme standardının ötesine geçen, daha zorlu bir standardı yerine getirmesinin istenmemesi gerekir. Zira bu tür durumlarda mutlak bir şekilde olgusal beyanları kanıtlama yükümlülüğünün getirilmesi halinde gazeteciler 10. maddenin sağladığı korumadan mahrum hale gelirler.²⁰

Bununla bağlantılı olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 10/2 maddesi kapsamında, siyasi tartışmalar veya kamu yararını ilgilendiren konulardaki tartışmalara yönelik sınırlamalar bakımından çok dar bir alan bulunmasına rağmen, Sözleşme'nin 10. maddesinin, kamuoyunu ciddi şekilde ilgilendiren konuların basında yer alması bakımından bile tamamen sınırsız bir ifade özgürlüğünü garanti etmediğini belirtmiştir.²¹ Gazetecilerin genel menfaati ilgilendiren konularda bilgi verme hakkının korunması, iyi niyetle ve doğru bir olgusal temelde hareket etmeleri ve gazetecilik etiğine uygun olarak “güvenilir ve kesin” bilgi sağlamaları, başka bir deyişle, sorumlu gazetecilik ilkelerine uygun davranmaları şartına tabidir. Siyasetçilerin ve kamu görevlilerinin yolsuzluk yaptığına ilişkin iddialar bakımından basının halkı bilgilendirme görevi olmakla birlikte, belirli kişilerin isimlerini ve konularını zikrederek onları doğrudan suçlamak, basını iddiaları için yeterli olgusal dayanak sağlama yükümlülüğü altına sokmaktadır. Medyanın, özel şahıslara yönelik iftira niteliğindeki gerçek ifadeleri doğrulama konusundaki olağan yükümlülüğünden kurtulabilmesi için özel gerekçeler gereklidir. Bu tür gerekçelerin mevcut olup olmadığı, özellikle söz konusu iftiranın niteliğine ve derecesine ve medyanın iddialarla ilgili olarak kaynaklarını ne ölçüde güvenilir kabul edebileceğine bağlıdır.²²

Bir değer yargısının doğruluğunun kanıtlanması söz konusu olamayacağından, değer yargılarının kanıtlanmasının istenmesi 10. Madde ile güvence altına alınan hakkın temel bir boyutu olan düşünce özgürlüğünü ihlal eder. Bununla birlikte, bir ifadenin bir değer yargısı anlamına geldiği durumlarda, müdahalenin orantılılığı, söz konusu ifade için yeterli bir “olgusal temel” olup olmadığına bağlı olabilir: eğer yoksa, bu değer yargısı aşırı olabilir. Olgusal bir iddia ile bir değer yargısını birbirinden ayırmak için, davanın koşullarını ve ifadelerin genel tonunu dikkate almak gerekir; bu bağlamda, kamu menfaatini ilgilendiren hususlara ilişkin iddiaların, olgu beyanları yerine değer yargıları teşkil edebileceği akılda tutulmalıdır.²³

¹⁹ *Kasabova/Bulgaristan*, no. 22385/03, §§ 58-62, 19.04.2011; *Staniszewski/Polonya*, no. 20422/15, § 45, 14.10.2021; *Azadliq ve Zayidov/Azərbaycan*, no.20755/08, § 35, 30.06.2022; *Udovychenko/Ukrayna*, no. 46396/14, § 44, 23.03.2023.

²⁰ *Makraduli/Makedonya*, no. 64659/11 24133/13, § 75, 19.07.2018; *Staniszewski/Polonya*, no. 20422/15, § 45, 14.10.2021; *Azadliq ve Zayidov/Azərbaycan*, no.20755/08, § 35, 30.06.2022.

²¹ *NIT S.R.L. / Moldova Cumhuriyeti* [BD], no. 28470/12, §§ 178-79, 005.04.2022.

²² *Bladet Tromsø ve Stensaas/Norveç* [BD], no. 21980/93, § 78, AİHM 1999-III; *McVicar/Birleşik Krallık*, no. 46311/99, § 84, AİHM 2002-III; *Axel Springer AG/Almanya* [BD], no. 39954/08, § 82, 7 Şubat 2012; *Azadliq ve Zayidov/Azərbaycan*, no.20755/08, § 36, 30.06.2022.

²³ *Morice/Fransa* [BD], no. 29369/10, § 126, AİHM 2015; *Freitas Rangel/Portekiz*, no. 78873/13, § 51, 11.01.2022.

Mahkeme, ulusal mevzuatın veya mahkemelerin değer yargıları ile olgu açıklamaları arasında ayırım yapmadığı durumlarda, ifadenin değerlendirilmesinde ayırım gözetmeyen bu yaklaşımın bir değer yargısının doğruluğunun kanıtlanmasını gerektirdiğinden, bunun Sözleşme'nin 10. maddesinin temel bir unsuru olan düşünce özgürlüğü ile bağdaşmadığını vurgulamıştır.²⁴

Mahkeme bu doğrultuda, çeşitli davalarda olgular ve değer yargıları arasında bir ayırım yapılmadığını kaydetmiştir.²⁵

Mahkeme, Azerbaycan aleyhine yapılan bir başvuruda olgusal iddiaların ispatı hususunu tartışmıştır. Muhalif bir partinin, yoğun olarak iktidar karşıtı yayın yapan gazetesinde Cumhurbaşkanı'nın eski yardımcılardan biri hakkında yazılan iki makalede, başkan yardımcısının bir yolsuzluk çarkı kurduğu, başkaları adına kayıtlı pek çok mal edindiği, zimmet ve görevi kötüye kullanma suçları işlediği yönünde iddialara yer verilmiştir. Açılan tazminat talepli davada yerel mahkemeler, eski başkan yardımcısı lehine tazminata hükmetmiştir. Gazete ve makaleyi yazan gazeteci tarafından yapılan başvuruda Mahkeme, makalelerin kamusal tartışmayı ilgilendirdiğini ve eski başkan yardımcısının sahip olduğu konum itibarıyla eleştirilere daha fazla katlanma yükümlülüğü bulunduğunu kabul etmekle birlikte gazetenin iddialarının büyük ölçüde olgusal ithamlar içerdiğini, bu olgusal ithamlarını doğrulayacak herhangi bir araştırma yaptıklarına dair somut bir veri ortaya koyamadıklarını, özen gösterme yükümlülüklerini yerine getirdikleri ve iyi niyetle hareket ettiklerini gösteremediklerini kabul etmiştir.²⁶ Mahkeme bu sonuca ulaşırken yapılan ithamların ağırlığını da gözeterek makalelerin sorumlu gazetecilik ilkelerini gözetmediğini dikkate almıştır. Ancak mahkeme hükmedilen tazminatın ülkenin ekonomik koşulları dikkate alındığında çok yüksek olduğunu belirterek müdahalenin ölçülü olmadığına (2007 yılında Gazete aleyhine 40.000 gazeteci aleyhine 25.000 Azeri Manatı- 2007 yılında 25.000 Manat ortalama yıllık maaşın dokuz katı, yıllık asgari ücretin kırk katı ediyormuş) ve başvurucu gazete ve gazetecinin ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Ayrıca, hakaret veya aşağılama nedeniyle yürütülen yargılamalar bağlamında, Mahkeme, başvuruya konu tedbirin orantılılığı hakkında bir değerlendirme yaparken, bazı ek unsurları incelemektedir. İlk olarak, Mahkeme suç teşkil eden ifadelerin konusu açısından, kabul edilebilir eleştiri sınırlarının siyasetçiler bakımından normal bir bireye nazaran daha geniş olduğunu kabul etmektedir. Normal bir bireyin aksine, bir siyasetçi, kaçınılmaz olarak ve bilerek, kendi söz ve davranışlarını hem gazetecilerin hem de genel olarak halkın denetimine açmıştır ve sonuç olarak eleştirilere çok daha fazla hoşgörü göstermek durumundadır.²⁷

Mahkeme, uygulanan cezaların niteliği ve ağırlığının, 10. madde ile güvence altına alınan ifade özgürlüğüne yapılan bir müdahalenin orantılılığını değerlendirirken dikkate alınması gereken faktörler olduğunu belirtmektedir. Mahkeme, ulusal makamlar tarafından alınan tedbirlerin veya uygulanan yaptırımların, basını kamuoyunu ilgilendiren meşru meselelerin tartışılmasına katılmaktan caydıracak nitelikte olduğu durumlarda azami dikkat gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.²⁸

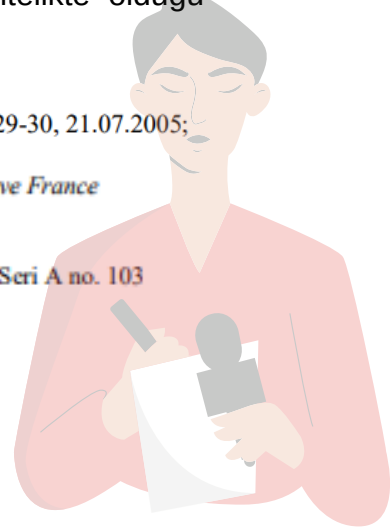
²⁴ *Gorelishvili/Gürcistan*, no. 12979/04, § 38, 05.06.2007; *Grinberg/Rusya*, no. 23472/03, §§ 29-30, 21.07.2005; *Fedchenko/Rusya*, no. 33333/04, § 37, 11.02.2010.

²⁵ *OOO Izdatelskiy Tsentri Kvartirnyy Ryad / Rusya*, no. 39748/05, § 44, 25.04.2017; *De Carolis ve France Télévisions / Fransa*, no. 29313/10, § 54, 21.01.2016.

²⁶ *Azadlıq və Zəvidov/Azərbaycan*, no.20755/08, § 44-45, 30.06.2022.

²⁷ *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés*, , §§ 117-121, *Lingens/Avusturya*, 08.07.1986, § 42, Seri A no. 103 *Kapsis ve Danikas/Yunanistan*, no. 52137/12, § 35, 19.01.2017.

²⁸ *Azadlıq və Zəvidov/Azərbaycan*, no.20755/08, § 36, 30.06.2022.

Sözleşme'nin 8. ve 10. maddeleri tarafından güvence altına alınan haklar arasında adil bir denge kurulması gereken davalarda, hükmedilen tazminat miktarı, doğru denge kurulup kurulmadığının değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken bir faktördür. Sözleşme uyarınca, hakaret nedeniyle hükmedilen tazminatın, uğranılan itibar zedelenmesi ile ifade sahibinin gelirleri ve kaynakları dikkate alındığında makul bir orantılılık ilişkisi olması gerekir.²⁹

İfade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin ikinci kategorisi ulusal güvenlik ve kamu düzeninin korunması amacıyla yapılan müdahalelerdir. Mahkeme bu kapsamda Türkiye aleyhine yapılmış pek çok başvuruyu incelemiştir. Özellikle Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2 maddesinde düzenlenen terör örgütünün propagandasını yapma suçlamasıyla yapılan yargılamalara ilişkin yaptığı incelemeleri 2020 yılında verdiği Özer/Türkiye (3)³⁰ kararında özetlemiştir.

Buna göre Mahkeme, 3713 Sayılı Kanun'un 7. maddesinin 2. fıkrasına dayanılarak açılan ceza yargılamalarına ilişkin davalarda, geçmişte kuralın öngörülebilirliğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Ancak söz konusu hükümde sonuncusu 2018 yılında 7188 sayılı Kanunla olmak üzere dört defa değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden sonra Mahkeme yasanın öngörülebilirliği yönünden inceleme yapmaktan vazgeçmiş ve ihtilaf konusu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olmadığı gerekçesiyle, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varırken, genel olarak iki tür inceleme yapmıştır.

İlk kategori başvurularında ceza yargılamalarına ilişkin olarak Mahkeme, ilgili kişilerin cezaya mahkûm edilmesinin dayanağını oluşturan ihtilaf konusu yazılar ile beyanları ve aynı zamanda başvurular aleyhinde iddia edilen diğer eylemleri kendisi de incelemiştir. Mahkeme, bu davalarda, söz konusu yazılar, beyanlar ve eylemlerin, bir bütün olarak ele alındığında, bazen düşmanca olsalar bile ve devlet yetkililerine yönelik sert eleştiri veya belirli yasa dışı örgütlerin, liderlerinin veya üyelerinin lehinde olduğu düşünülebilecek olan görüşler içerseler bile, bunların, şiddet kullanımı, silahlı direniş veya ayaklanma çağrısı içerdiği veya nefret söylemi teşkil ettiği şeklinde değerlendirilemeyeceği ve kendi nazarında dikkate alınması gereken önemli unsurlar olduklarını belirtmekle birlikte, bunların belirli kişilere yönelik derin ve mantık dışı bir nefret aşılıyarak şiddeti teşvik edemeyecekleri sonucuna varmıştır.³¹

Buna karşın, Mahkeme, 3713 Sayılı Kanun'un 7. maddesinin 2. fıkrasına dayanılarak açılan ceza yargılamalarına ilişkin olarak, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiği sonucuna vardığı bazı diğer davalarda, başvuruların ulusal mahkemeler tarafından cezaya mahkûm edilmesine sebep olan ihtilaf konusu yazı, beyan veya eylemleri,

²⁹ *Birleşik Krallık*, 13 Temmuz 1995, § 49, Seri A no. 316-B; *Steel ve Morris / Birleşik Krallık*, no. 68416/01, § 96, AİHM 2005-II; *Kasabova / Bulgaristan*, no. 22385/03, §§ 69-71, 19 Nisan 2011; *Koprivica / Karadağ*, no. 41158/09, § 65, 22 Kasım 2011; *Tešić/Sırbistan*, no. 4678/07 ve 50591/12, § 63, 11 Şubat 2014).

³⁰ *Özer/Türkiye (3)*, no. 69270/12, 11.02.2020.

³¹ *Ayhan/Türkiye* (no. 1), no. 45585/99, § 38, 10.11.2004; *Gül ve diğerleri/Türkiye*, no. 4870/02, §§ 41 ve 42, 08.06.2010; *Çamyar ve Berkaş/Türkiye*, no. 41959/02, §§ 40-42, 15.02.2011, *Yavuz ve Yaylalı/Türkiye*, § 52; *Faruk Temel/Türkiye*, § 62; *Öner ve Türk*, § 24; *Belge/Türkiye*, §§ 34 ve 35; *Fatih Taş/Türkiye* (no. 2), no. 6813/09, § 18, 10.10.2017; *Selahattin Demirtaş*, § 31; *Bayar/Türkiye* [komite], no. 24548/10, § 23, 19.06.2018; *Sarıtaş ve Geyik/Türkiye* [komite], no. 70107/11, § 26, 19.06.2018; *Arslan ve diğerleri/Türkiye* [komite], no. 3752/11, § 29, 10.07.2018; *Dündar ve Aydınkaya/Türkiye* [komite], no. 37091/11, § 24, 10.07.2018; *Polat ve Tali/Türkiye* [komite], no. 5782/10, §§ 31 ve 32, 25.09.2018; *Uçar/Türkiye* [komite], no. 53319/10, § 24, 05.03.2019; *Dağtekin/Türkiye* [komite], no. 69448/10, § 25, 28.05.2019; *Taş Çakar/Türkiye* [komite], no. 73487/12, § 23, 28 Mayıs 2019; *Kılınc/Türkiye* [komite], no. 73954/11, 02.07.2019; *Ete/Türkiye* [komite], no. 35575/12, § 25, 03.09.2019; *Kalkan/Türkiye* [komite], no. 21196/12, § 22, 01.10.2019; *Aramaz/Türkiye* [komite], no. 62928/12, §§ 19 ve 20, 01.10.2019; *Yamaç/Türkiye* [komite], no. 69604/12 ve 5642/13, § 34, 01.10.2019; *Kalkan/Türkiye* [komite], No. 54698/13, 01.10.2019.

kendisi incelememiş olup, daha çok, ulusal mahkemelerin kararlarında ilgililerin mahkûm edilmesine dayanak gösterdikleri gerekçeler hakkında usul yönünden bir incelemede bulunmuştur. Mahkeme, bu inceleme yöntemine, özellikle ihtilaf konusu yazı, beyan veya eylemlerin şiddet kullanımına, silahlı direnişe ya da ayaklanmaya çağrı içerdikleri veyahut da nefret söylemi teşkil ettikleri şeklinde değerlendirilemeyeceğinin kesin ve net olmadığı durumlarda başvurmuştur ve bu konu, Sözleşme'nin 10. maddesi açısından şiddeti, nefreti veya hoşgörüsüzlüğü beslediği ya da haklı gösterdiği ileri sürülen sözlü veya yazılı ifadelerle ilgili içtihatlarında oluşturulan ilkelere uygun olarak özellikle söz konusu yazı, beyan veya eylemlerin içeriğine, dâhil oldukları bağlama, zarar verme ihtimaline ve davanın koşullarına ilişkin bir inceleme yapılmasını gerektirmiştir.³²

Mahkeme ayrıca, bu ikinci dava grubunda, ulusal makamların, başvuranların cezaya mahkûm edilmesini haklı göstermek için tatmin edici bir gerekçelendirme yapmadıkları ya da ilgili ve yeterli sebepler sunmadıkları ve özellikle ihtilaf konusu yazı, beyan veya eylemlerin, içerikleri, yazıldıkları bağlam ve zarar verme ihtimalleri bakımından, şiddet kullanımına, silahlı direnişe veya ayaklanmaya çağrı olarak ya da nefret söylemi teşkil ettikleri şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hakkında yeterli açıklamalarda bulunmadıkları; ulusal makamların, ifade özgürlüğüne ilişkin davalarda Mahkeme tarafından bildirilen ve uygulanan bütün kriterler bakımından, uygun bir incelemede bulunmadıkları veya başvuranın ifade özgürlüğü hakkı ile izlenen meşru amaçlar arasında adil ve içtihatlarıyla belirlenen kriterlere uygun bir denge gözetmedikleri kanaatine varmıştır.³³

Görüldüğü gibi Mahkeme bir ifadenin şiddete teşvik olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğini belirlerken şu hususları dikkate almaktadır:

- beyanda bulunan kişinin konumu, beyanda bulunulan sosyal ve siyasal ortam ve beyan aracının niteliği,*
- beyanlarda şiddete çağrı, nefret ve intikama teşvik bulunup bulunmadığı,*
- somut koşullarda beyanların şiddete yol açma ihtimalinin bulunup bulunmadığı.*

Yukarıda belirtildiği gibi Mahkeme ya bu hususları kendisi değerlendirmektedir ya da yerel makamların değerlendirip değerlendirmedeğini kontrol etmektedir.

Tali/Türkiye [komite], no. 5782/10, §§ 31 ve 32, 25.09.2018; *Uçar/Türkiye* [komite], no. 53319/10, § 24, 05.03.019; *Dağtekin/Türkiye* [komite], no. 69448/10, § 25, 28.05.2019; *Taş Çakar/Türkiye* [komite], no. 73487/12, § 23, 28 Mayıs 2019; *Kılınç/Türkiye* [komite], no. 73954/11, 02.07.2019; *Ete/Türkiye* [komite], no. 35575/12, § 25, 03.09.2019; *Kalkan/Türkiye* [komite], no. 21196/12, § 22, 01.10.2019; *Aramaz/Türkiye* [komite], no. 62928/12, §§ 19 ve 20, 01.10.2019; *Yamaç/Türkiye* [komite], no. 69604/12 ve 5642/13, § 34, 01.10.2019; *Kalkan/Türkiye* [komite], No. 54698/13, 01.10.2019.

³² *Özer/Türkiye* (3), § 30; *Perinçek/İsviçre* ([BD], no. 27510/08, § 208, AİHM 2015 (özetler)

³³ *Halis/Türkiye*, no. 30007/96, § 35, 11.01. 2005; *Menteş/Türkiye* (no. 2), no. 33347/04, § 51, 25.01.2011; *Fatih Taş/Türkiye* (no.4), no. 51511/08, § 38, 24.04.2018; *Mart ve diğerleri/Türkiye*, no. 57031/10, § 31, 19.03.2019; *Yigin/Türkiye* [komite], no. 36643/09, § 23, 30.01.2018; *Zengin ve Çakar/Türkiye* [komite], no. 57069/09, § 19, 13.02.2018; *Ayaydın/Türkiye* [komite], no. 20509/10, § 20, 25.09. 2018; *Varhan/Türkiye* [komite], no. 2433/12, § 22, 25.09.2018; *Kınık/Türkiye* [komite], no. 39047/11, § 29, 25.09.2018; *Düzel/Türkiye* [komite], no. 64375/12, § 21, 25.09.2018; *Yıldırım/Türkiye* [komite], no. 74054/11, §§ 20-22, 25.09.2018; *Aydemir ve Karavil/Türkiye* [komite], no. 16624/12, § 21, 09.10.2018; *Akyüz/Türkiye* [komite], no. 63681/12, § 21, 07.05.2019; *Dağtekin/Türkiye* [komite], no. 33513/11, § 25, 28.05.2019; *Kok/Türkiye* [komite], no. 32954/12, § 22, 02.07.2019; *Yıldız/Türkiye* [komite], no. 66575/12, 03.09.2019; *Yıldız ve diğerleri/Türkiye* [komite], no. 39543/11, §§ 25-26, 01.10.2019; *Aktaş ve diğerleri/Türkiye* [komite], no. 22112/12, § 21, 01.10.2019; *Cin/Türkiye* [komite], no. 31605/12, § 20, 01.10.2019.

Eğer yerel mahkemelerce bu hususlar incelenmemişse AIHM ilgili ve yeterli gerekçe gösterilmediği gerekçesiyle ihlal kararı vermektedir. Eğer yerel mahkemeler bir değerlendirmede bulunmuşsa o takdirde yerel mahkemelerin incelemesinin AIHM tarafından belirlenen standartlara uygun olup olmadığını kendisi değerlendirecektir.

Ayrıca Mahkeme, Hatice Çoban/Türkiye³⁴ davasında, ifade özgürlüğünün kullanımına yapılan bir müdahalenin ölçülü olup olmadığını değerlendirirken ulusal mahkemelerin başvuranın cezaya mahkûm edilmesine dayanak olarak kabul ettikleri ana delil unsurunun içeriğinin güvenilirliği ve doğruluğu hakkında başvuran tarafından ileri sürülen iddialara cevap vermemiş olmalarını, Sözleşme'nin 10 maddesinin usuli güvencelerine uyulmaması olarak değerlendirmiş

ve ulusal mahkemelerin farklı menfaatler arasında bir denge kurmaya dayanan görevlerini yerine getirmediği kanaatine varmıştır.³⁵

Mahkeme ayrıca, bazı davalarda, ihtilaf konusu yazı, beyan veya eylemleri, yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde değerlendirerek ihlal olmadığına ya da başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, söz konusu davalarda bu sonuçlara varırken, ihtilaf konusu yazı, beyan veya eylemlerin, yasa dışı bir örgütün veya üyelerinin silahlı çatışmalarını ve şiddet eylemlerini överek, şiddeti övdüğü ya da şiddet eylemlerini onaylayıcı ve övücü ifadelerle sunduğu kanaatine varmıştır.

İfade özgürlüğüne yönelik diğer sınırlama nedenlerine dayalı müdahalelerde de müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olup olmadığı önemli ölçüde yukarıdaki iki kategori açısından geliştirilen ilkeler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle bu hususlar basın özgürlüğü ile bağlantılı olduğu ölçüde aşağıda ele alınacaktır.

B. Basın Özgürlüğü

Sözleşmenin 10. maddesinde basın özgürlüğünden açıkça bahsedilmemekle birlikte Mahkeme içtihadında 10. Maddenin güvence altına aldığı özgürlüklerden yararlanma konusunda basın mensuplarına özel bir statü tanıyan ilke ve kurallar geliştirmiştir. Bu çerçevede basın özgürlüğü Sözleşme kapsamında özel bir korumaya tabidir. Mahkeme pek çok kararında basının kamusal tartışmaya katkısı ve halkın haber alma hakkının güvencesi olması bakımından demokratik bir toplumdaki özel önemine vurgu yapmıştır. Mahkemeye göre, basın özgürlüğü halka siyasi liderlerin fikir ve tutumlarını keşfetmenin ve bunlar hakkında bir fikir oluşturmanın en iyi araçlarından birini sağlar. Daha genel olarak, siyasi tartışma özgürlüğü, Sözleşme genelinde hüküm süren demokratik toplum kavramının tam merkezinde yer alır.³⁶

Mahkeme, ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumun ana temellerinden birini oluşturduğunu ve basına sağlanacak güvencelerin özel bir önem taşıdığını pek çok kararında yinelemiştir. Mahkeme Observer ve Guardian başvurusunda basın özgürlüğüne ilişkin temel ilkeleri şöyle sıralamıştır:

³⁴ *Hatice Çoban/Türkiye*, no. 36226/11, 29.10.2019, §§ 38-40.

³⁵ *Fatih Taş/Türkiye (no. 3)*, no. 45281/08, § 34, 24.04.2018; *Altay/Türkiye (k.k.)* [komite], no. 10783/09, § 19, 22/01/2019; *Taş/Türkiye (k.k.)* [komite], no. 33528/10, § 21, 22.01.2019; *Taş/Türkiye (k.k.)* [komite], no. 51508/08, § 19, 22/01/2019; *Eye/Türkiye (k.k.)* [komite], no. 52310/12, § 18, 02.04.2019.

³⁶ *Lingens/Avusturya*, no. 9815/82, § 42, 08.07.1986,

a) İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun temellerinden birini oluşturur; 10. maddenin 2. paragrafına tabi olarak, yalnızca olumlu karşılanan veya zararsız veya önemsiz olarak görülen "bilgi" veya "düşünceler" için değil, aynı zamanda gücendiren, rahatsız edici ya da şok edici, bilgi ve düşünceler için de geçerlidir. 10. maddede güvence altına alınan ifade özgürlüğü, dar bir şekilde yorumlanması ve herhangi bir kısıtlamanın gerekliliğinin ikna edici bir şekilde belirlenmesi gereken bir dizi istisnaya tabidir.

(b) Bu ilkeler, basın söz konusu olduğunda özel bir öneme sahiptir. Diğerlerinin yanı sıra, "ulusal güvenlik gerekleri" veya "yargının otoritesini sürdürmek" için konulan sınırları aşmamakla birlikte, kamuyu ilgilendiren konularda bilgi ve fikir vermekle yükümlüdür.

Basının bu tür bilgi ve fikirleri yayma görevi olduğu gibi, halkın da bunları alma hakkı vardır. Aksi takdirde, basın hayati önem taşıyan "kamu bekçiliği" rolünü oynayamaz.³⁷

Mahkeme bu ilkelerin yazılı medya için olduğu kadar görsel ve işitsel medya için de geçerli olduğuna karar vermiştir.³⁸ Bir gazetecinin "görev ve sorumlulukları" göz önünde bulundurulduğunda, ilgili ortamın potansiyel etkisi önemli bir faktördür ve görsel-işitsel medyanın genellikle yazılı basından çok daha hızlı ve güçlü bir etkiye sahip olduğu genel olarak kabul edilmektedir.³⁹ Görsel-işitsel medya, yazılı medyanın aktaramadığı anlamları resimler aracılığıyla iletme araçlarına sahiptir.

Mahkeme gazetecilerin basın etik ilkelerine uyma yükümlülüğünü hatırlatmakla birlikte bir haberi nasıl yapması gerektiğine mahkemelerin değil gazetecilerin karar vereceğine vurgu yapmıştır. Mahkemeye göre, objektif ve dengeli raporlama yöntemleri, diğer şeylerin yanı sıra söz konusu medyaya bağlı olarak önemli ölçüde değişebilir. Gazeteciler tarafından hangi haber tekniğinin benimsenmesi gerektiği konusunda basının görüşlerinin yerine kendi görüşlerini koymak ne bu Mahkeme'nin ne de ulusal mahkemelerin görevidir. Bu bağlamda Mahkeme, 10. maddenin ifade edilen fikirlerin ve bilgilerin yalnızca özünü değil, aynı zamanda aktarılma biçimlerini de koruduğunu hatırlatır.⁴⁰

Mahkeme ilk defa Lingens kararında basının "kamunun gözetleyicisi" (toplumsal bekçi köpeği- public watchdog) rolüne atıf yapmış ve daha sonra bu kavramı basın dışındaki aktörler için de genişletmiştir. Mahkeme, bir sivil toplum kuruluşunun da demokratik bir toplumda basının rolüyle aynı derecede önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamıştır. Bir STK, kamu yararına olan konulara dikkat çektiğinde, basınınkine benzer öneme sahip bir kamunun bekçi köpeği rolünü yerine getirir.⁴¹

*Basının kamunun gözetleyicisi rolüne dayalı olarak basının bilgiye erişim hakkı, basının haber kaynaklarının korunması hakkı gibi hakları tanıdığı ve devletin pozitif yükümlülüklerinden söz etmiştir. Bu nedenle Mahkeme, halkın bilgi ve fikir alma ve verme hakkının kolaylaştırılması ve geliştirilmesinde medyanın oynadığı temel rolü sürekli olarak vurgular.*⁴²

³⁷ *Observer ve Guardian / Birleşik Krallık*, 26.11.1991, Series A no. 216, s. 29-30, § 59.

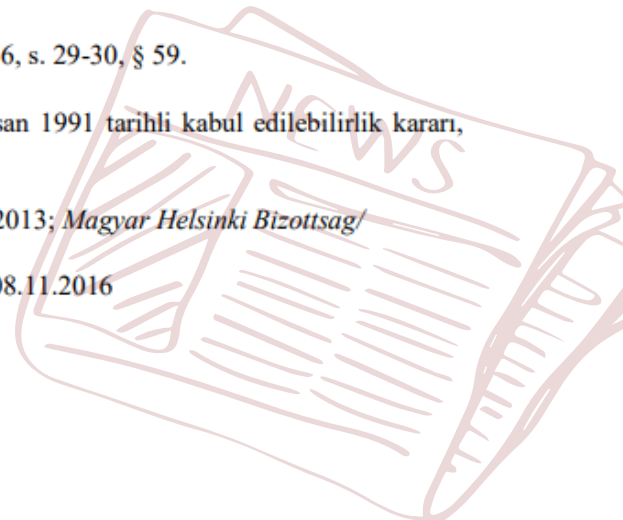
³⁸ *Jersild/Danimarka*, no. 15890/89, § 31, 23.09.1994,

³⁹ *Purcell ve Diğerleri v. İrlanda*, no.15404/89, Komisyon'un 16 Nisan 1991 tarihli kabul edilebilirlik kararı, Kararlar ve Raporlar (DR) 70, s. 262.

⁴⁰ *Oberschlick /Avusturya*, 23.05.1991, Seri A 204, s. 25, § 57.

⁴¹ *Animal Defenders International/Birleşik Krallık* [BD], § 103, 22.04.2013; *Magyar Helsinki Bizottsag/ Macaristan* [BD], no. 18030/11, § 109, 08.11.2016

⁴² *Magyar Helsinki Bizottsag/ Macaristan* [BD], no. 18030/11, § 165, 08.11.2016

Bu çerçevede Mahkeme, gazetecilerin, bilgi toplama süreçlerinin korunması, gizli haber kaynaklarının korunması, iş yerlerinin ve özel konutlarının aranmasına ve materyallere el konulmasına karşı koruma ve editoryal ve yayın özerkliğinin korunması gibi faaliyetlerini sürdürmeleriyle işlevsel olarak ilgili bir dizi özgürlük de dâhil olmak üzere geniş bir koruma kapsamından yararlanmaları gerektiğine karar vermektedir.⁴³ Sözleşmenin sağladığı bu yüksek korumadan hem profesyonel⁴⁴ hem de profesyonel olmayan gazeteciler yararlanır.⁴⁵

Bu çerçevede öncelikle basın haber kaynaklarının korunması hakkına değinilecektir, daha sonra bilgiye erişim hakkı üzerinde durulacak, ardından da basın özgürlüğüne ilişkin diğer kavramlara ilişkin içtihat ele alınacaktır.

1. Basının Haber Kaynaklarının Korunması

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşmesi'nin 10. maddesinin yalnızca bilgi ve fikirlerin içeriğini değil, aynı zamanda iletme araçlarını da koruduğunu kabul etmektedir. Mahkeme içtihatlarında gazetecilerin kaynaklarının gizliliği de dahil olmak üzere basına en geniş koruma kapsamı tanınmıştır. Mahkeme Goodwin kararında haber kaynaklarına ilişkin olarak şöyle demiştir:

“Gazetecilik kaynaklarının korunması, basın özgürlüğüne ilişkin temel koşullardan biridir. ... Bu tür bir koruma olmaksızın, kaynaklar, kamuoyunu ilgilendiren konularda kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla basına yardım etmekten kaçınılabirler. Sonuç olarak basının hayati önem taşıyan kamu bekçiliği rolü sarsılabilir ve basının doğru ve güvenilir bilgi sunma kapasitesi ciddi ölçüde etkilenebilir. ... Kaynağın açıklanmasına ilişkin bir karar ... kamu menfaatine uygun ciddi bir zorunlulukla gerekçelendirilmedikçe , bu durum, Sözleşme'nin 10. maddesine uygun olmaz.”⁴⁶

Bu dava, bir gazetecinin, bir şirketin gizli kurumsal planına ilişkin bilgi kaynağının kimliğini ifşa etmesi yönünde verilen bir açıklama kararı ile alakalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, açıklama kararı ile ulaşılmak istenen meşru amaç ve söz konusu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araç arasında makul bir oransallık ilişkisi bulunmadığı gerekçesiyle hem başvuranın kaynağını açıklamasını öngören kararın hem de bunu reddettiği için kendisine verilen cezanın Sözleşmenin 10. maddesi kapsamında ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, gazetecileri bilgi kaynaklarını açıklamaya zorlayan bir karar verilmesini veya bu yöndeki karara uymaması nedeniyle gazetecilere ceza verilmesi uygulamalarını genellikle Sözleşmenin ihlali olarak nitelendirmektedir. Mesela, Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. ve Diğerleri/Hollanda⁴⁷ başvurusunda, Hollanda yasalarına uygun olarak kurulmuş bir sınırlı sorumluluk şirketi olan, De Telegraaf adlı yüksek tirajlı günlük gazetenin yayımcısı ve iki gazeteci olan başvurucular, gazetecilik kaynaklarının açıklanmasına neden olabilecek şekilde belgelerin teslim edilmesini öngören karardan ve bu amaçla Devlet tarafından özel kuvvetlerin kullanılmasından şikâyetçi olmuşlardır.

⁴³ Bkz. Bakanlar Komitesi tarafından 13 Nisan 2016 tarihinde kabul edilen, gazeteciliğin korunması ve gazeteciler ile diğer medya aktörlerinin güvenliğine ilişkin Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik CM/Rec(2016)4 sayılı Tavsiye Kararı'nın 30. paragrafı, ayrıca *Man ve Diğerleri / Romanya* (kk.), no.39273/07, § 131, 19.11.2019.

⁴⁴ *Pedersen ve Baadsgaard/Danimarka* [BD], no. 49017/99, § 71, 17.12.2004; *Görmüş ve Diğerleri/Türkiye*, no. 49085/07, §§ 71-75, 19.01.2016

⁴⁵ *Falzon/Malta*, no. 45791/13, § 57, 20.03.2018 (Emekli bir siyasetçi haftalık yayın yapan bir gazetede düzenli olarak yorum yazarlığı yapmaktadır.)

⁴⁶ *Goodwin/Birleşik Krallık*, no. 17488/90, § 39, 27.03.1996.

⁴⁷ *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. ve Diğerleri/Hollanda*, 22.11.2012.

Mahkeme, iki gazeteciyle alakalı olarak Sözleşme'nin 8 (özel yaşama saygı hakkı) ve 10. maddelerinin (ifade ve bilgi özgürlüğü) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme özellikle, Hollanda'daki ilgili yasanın, gazetecilik kaynaklarının deşifre edilmesi amacıyla başvurulara karşı kullanılan denetim güçleri hususunda uygun güvenceler sunmadığını da tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca yayın şirketine gönderilen belgelerin teslim edilmesine ilişkin kararında Sözleşme'nin 10. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Mahkeme özellikle demokratik bir toplumda basın özgürlüğü için gazetecilik kaynaklarının korunmasının önemini ve kaynak açıklanmasına ilişkin bir kararın söz konusu özgürlüğün uygulanması üzerinde bırakabileceği olumsuz etkiyi tekrar ifade etmiş ve gizli belgeleri başvurulara temin eden gizli görev çalışanlarının kimliklerini belirleme gerekliliğinin belgeleri teslim etme kararını gerekçelendirmediğini tespit etmiştir. Benzer şekilde Becker/Norveç⁴⁸ başvurusunda, gazeteci olan başvurucunun bir petrol şirketinin mali durumu ile ilgili olarak yazdığı bir makalede bilgi kaynaklarından biri olan Bay X aleyhine piyasa manipülasyonu nedeniyle açılan bir ceza davasında tanıklık yapmaya zorlanması söz konusudur. Bay X, başvuranın 2007 yılında Norveç Petrol Şirketi'nin mali durumu hakkında yazdığı bir makalenin kaynağı olduğunu polise söylemiştir. Bay X, mali piyasayı manipüle etmek için başvuruları kullanmakla suçlanmıştır. Başvuran, Bay X'e karşı ifade vermeyi reddetmiştir. Mahkeme Bay X'in kendisini ifşa ettiğini bu nedenle korunacak kaynak durumunda olmadığını belirterek başvuranın tanıklık yapmasının özellikle Bay X ile irtibat kurmasına aracılık eden kişileri açığa çıkarabileceği gerekçesiyle tanıklık yapmasını emretmiştir. Başvuran yargılamanın herhangi bir aşamasında ifade vermeyi reddetmiş ve mahkeme başvuranın ifadesini almadan Bay X hakkında hüküm vermiştir. Başvuran, kaynağıyla olan bağlantılarına ilişkin ifade vermesini emreden karardan şikayetçi olmuş ve bunun büyük olasılıkla başka kaynakların da kimliğinin tespit edilmesine yol açacağını iddia etmiştir. Ayrıca, her halükârda, kaynağına karşı davadaki ifade vermesine gerçek bir ihtiyaç olmadığını savunmuştur. AİHM, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, değerlendirmesinde, her şeyden önce, başvuranın kaynağına karşı ceza soruşturması ve müteakip yargılama sırasında başvuranın ifadesine ihtiyaç duyulup duyulmadığına odaklandığını tespit etmiştir. Mahkeme, başvuranın kaynağını (veya kaynaklarını) ifşa etmeyi reddetmesinin, Bay X aleyhindeki soruşturmayı veya kovuşturmayı hiçbir zaman engellemediğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Mahkemeye göre, bir gazeteci olarak başvuranın kaynaklarını gizli tutma hakkı, bir kaynağın davranışı veya kaynağın kimliğinin bilinmesi nedeniyle otomatik olarak ortadan kaldırılamaz. Mahkeme bu nedenle, mevcut davanın koşulları veya sunulan nedenler dikkate alındığında, başvuranın ifade vermeye zorlanmasını meşru kılmadığına karar vermiştir. Aynı şekilde Jecker/İsviçre⁴⁹ davasında, Mahkeme bir gazeteci olan başvurucunun hafif uyuşturucu ticareti konusunda yazdığı bir makalede kendisine bilgi veren kaynağı aleyhine açılan davada tanıklık yapmaya zorlanmasının Sözleşmeyi ihlal ettiğine karar vermiştir.

Bu davada İsviçre Federal Mahkemesi İsviçre'de hafif uyuşturucu ticaretinin ağır bir suç olduğunu ve failerin açığa çıkarılmasındaki kamu yararının gazetecilerin haber kaynağını koruma hakkından daha ağır bastığını belirtmiştir. Avrupa Mahkemesi kararında, demokratik bir toplumda basın özgürlüğünün ve gazetecilik kaynaklarının korunmasının önemi göz önüne alındığında, bir gazetecinin kaynağının kimliğini ifşa etmeye zorlanmasının, somut bir kamu yararı gerekçesiyle temellendirilmedikçe Sözleşme'nin 10. maddesiyle uyumlu olmayacağını belirtmiştir.

⁴⁸ Becker/Norveç, no. 21272/12, 05.10.2017.

⁴⁹ Jecker/İsviçre, no. 35449/14, 06.10.2020

Mevcut davada, söz konusu suçun belirli bir kategoriye girmesi veya genel hatlarıyla formüle edilmiş bir hukuk kuralı kapsamında yer alması nedeniyle müdahale edilmiş olması yeterli değildir; bunun yerine, somut koşullarda kimliği öğrenmenin gerekli olduğunun tespit edilmesi gerekirdi. Ancak Federal Yüksek Mahkeme, davayı yasama organının genel ve soyut anlamda yaptığı bir sınıflamaya atıfta bulunarak karara bağlamıştır. Bu nedenle, başvuranın ifade vermesi yönündeki mahkeme kararının ağır basan bir kamu yararı şartını yerine getirdiği sonucuna varılamaz. Buna göre, Federal Yüksek Mahkeme, şikâyet konusu tedbirin acil bir toplumsal ihtiyaca karşılık geldiğine ve başvuranın ifade özgürlüğünün kullanılmasına yönelik müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğuna dair yeterli gerekçe sunamamıştır. Bu nedenle AİHM 10. Maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Big Brother Watch ve Diğerleri/Birleşik Krallık⁵⁰ başvurusunda başvuruçular gazeteciler ve sivil toplum örgütleri olup, (ABD Ulusal Güvenlik Teşkilatı'nın eski sözleşmeli personeli) Edward Snowden'ın ABD ve İngiltere arasındaki gözetleme ve istihbarat paylaşım programları hakkındaki ifşaatlarından sonra yapılmıştır. Başvuruçular üç farklı gözetlemeye ilişkin şikâyette bulunmuşlardır: (1) iletişimin toplu olarak dinlenmesi; (2) yabancı hükümetlerden ve istihbarat teşkilatlarından dinleme materyallerinin alınması; (3) iletişim hizmeti sağlayıcılarından iletişim verilerinin alınması. Büyük Daire oybirliğiyle, toplu dinleme rejimiyle ilgili olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve haberleşmeye saygı hakkı) ihlal edildiğine;, iletişim hizmeti sağlayıcılarından iletişim verilerinin alınması rejimiyle ilgili olarak 8. maddenin ihlal edildiğine oybirliğiyle; ve yabancı Hükümetlerden ve istihbarat teşkilatlarından ele geçirilen materyalleri talep eden Birleşik Krallık rejimi açısından 8. Maddenin ihlal edilmediğine beşe karşı on iki oyla,; hem toplu dinleme rejimi hem de iletişim hizmeti sağlayıcılarından iletişim verilerinin alınması rejimi ile ilgili olarak Sözleşme'nin 10. maddesinin (ifade özgürlüğü) ihlal edildiğine oybirliğiyle,; yabancı Hükümetlerden ve istihbarat teşkilatlarından ele geçirilen materyalleri talep etme rejimiyle ilgili olarak 10. Maddenin ihlal edilmediğine beşe karşı on iki oyla karar vermiştir. Mahkeme, özellikle Devletlerin modern toplumda karşı karşıya kaldıkları çok sayıda tehdit nedeniyle toplu bir dinleme rejimi yürütmenin Sözleşmeyi kendi başına ihlal etmeyeceğini belirtmiştir. Bununla birlikte, böyle bir rejimin “uçtan uca güvencelere” tabi olması zorunludur. Yani ulusal düzeyde, alınan önlemlerin gerekliliği ve orantılılığı, sürecin her aşamasında değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Operasyonun amacı ve kapsamı tanımlanırken, toplu dinlemenin başlangıçta bağımsız yetkilendirmeye tabi olması gerekir. Ayrıca operasyonun ex post facto denetime tabi olması ve bağımsız bir şekilde incelenmesi gerekir. Birleşik Krallık'ta uygulanan toplu dinleme rejimini göz önünde bulunduran Mahkeme, aşağıdaki eksiklikleri tespit etmiştir: Toplu dinlemeye Birleşik Krallık'ta yürütmeden bağımsız bir organ tarafından değil Dışişleri Bakanı tarafından izin verilmiştir.

Ayrıca bir bireye bağlı arama terimleri (yani bir e-posta adresi gibi belirli tanımlayıcılar) önceden izin sürecine dahil edilmemiştir. Mahkeme ayrıca, toplu dinleme rejiminin gizli gazetecilik materyalleri için yeterli koruma içermediğini tespit etmiştir. İletişim hizmeti sağlayıcılarından iletişim verilerinin alınmasına ilişkin rejimin de kanuna uygun olmadığı tespit edilmiştir.

⁵⁰ *Big Brother Watch ve Diğerleri/ Birleşik Krallık* [BD], nos. 58170/13 62322/14 24960/15, 25.05.2021

Yakın tarihli bir kararda AİHM, bir gazetenin internet sitesinde yorum yapanların kimlik bilgilerinin verilmesini öngören bir mahkeme emrinin Sözleşmenin 10. Maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.⁵¹ Der Standard gazetesinin web sitesi derStandard.at üzerinden yorum yayınlayan kayıtlı kullanıcıların politikacıların yolsuzluk yaptıklarını ya da neo-Nazilerle ilişkili olduklarını iddia ettikleri gerekçesiyle kimliklerinin bildirilmesini öngören bir mahkeme emri çıkarılmıştır. Başvuran şirket kimlikleri vermeyi reddetmiş ancak söz konusu yorumları siteden çıkarmıştır. Mahkeme, söz konusu mahkeme kararlarının demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar vererek mevcut davada Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, kullanıcı verilerinin "gazetecilik kaynaklarının" korunmasından yararlanmadığını ve çevrimiçi anonimlik hakkının mutlak bir hak olmadığını belirtmekle birlikte yerel mahkemelerin davacıların menfaatleri ile başvuran şirketin Sözleşme'nin 10. Maddesi kapsamında fikir ve bilgilerin serbest alışverişini teşvik etmeye yardımcı olmak için kullanıcılarını anonim tutmasındaki çıkarlarını bile dengelemediğine işaret etmiştir. Mahkeme bilgi kaynaklarının kimliğini vermeyi gerektiren üstün kamu yararının bulunduğu Nordisk Film & TV A/S / Danimarka⁵² başvurusunda karar vermiştir. Bu başvuruda başvuru Danimarka'da pedofili konusunda bir belgesel çekmek üzere kimliğini gizleyerek bir pedofili derneğine sızan bir gazeteci olup elde ettiği bilgi ve belgelerin açıklanmasına ilişkin yerel mahkeme emrinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, yerel mahkeme emrinin gazetecinin ifade özgürlüğüne ölçülü bir müdahale olduğunu belirtmiştir. Zira Mahkemeye göre, çocuk istismarı suçlarının önlenmesinde üstün kamu yararı vardır. Bu nedenle de başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur. Dolayısıyla gazeteciler üstün bir kamu yararı gösterilmedikçe haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamazlar. Üstün kamu yararı bulunduğu soyut değerlendirmeler üzerinden değil, somut olayın koşullarında kaynağın açıklanmasını zorunlu kılan toplumsal ihtiyaç olduğu ortaya konularak gösterilmelidir.

Gazetecilerin bilgi kaynaklarının korunmasıyla ilgili başka bir husus da gazetecilerin ev veya iş yerlerinin aranması ve/veya gazetecilik materyallerine el konulması hususudur.

Mahkeme pek çok başvuruda gazetecilerin evlerinde ya da işyerlerinde arama yapılması dolayısıyla ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Mesela, Roemen ve Schmitt/Lüksemburg⁵³ başvurusunda, başvuru bir gazeteci ve ulusal yargılamalar sırasında kendisini temsil eden avukatı olup, bir devlet bakanının vergi kaçakçılığı yaptığına ilişkin bir makalenin yayınlanmasının ardından, gazetecinin evinin baskın yapılarak aranması nedeniyle konut dokunulmazlığının ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddia edilmiştir. Arama emriyle gelen memurlar, geniş çaplı araştırmalarda bulunmuşlardır. Sorgu hâkimi gazetecinin avukatının ofisinin de aranmasını istemiştir. AİHM, yerel makamların çatışan menfaatler arasında, yani bir taraftan gazetecilerin bilgi kaynaklarının korunması ile diğer taraftan suçun önlenmesi ve cezalandırılması arasında makul bir denge kuramadığını belirterek başvuru haklarına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğuna ve gazeteci başvuru açısından ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir

⁵¹ *Standard Verlagsgesellschaft/ Avusturya (No. 3)*, 07.12.2021

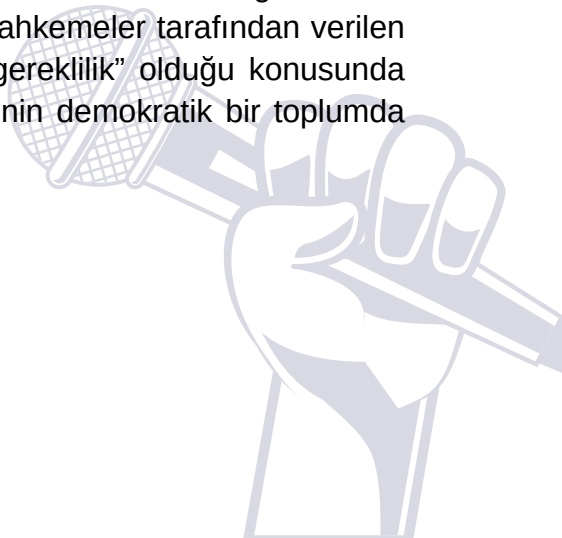
⁵² *Nordisk Film & TV A/S / Danimarka*, 08.12.2005 (kabul edilebilirlik kararı),

⁵³ *Roemen ve Schmitt/Lüksemburg*, no. 51772/99, 25.02.2003

Mahkeme ayrıca birinci başvuranın avukatının ofisinde gerçekleştirilen aramanın, birinci başvuranın Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki hakları üzerinde yankıları bulunduğunu tespit etmiştir. Mahkeme, ikinci başvuranın ofisinde yapılan aramanın, özellikle gerçekleştirildiği hız açısından, ulaşılmak istenen amaçla orantısız olduğunu öne sürerek ikinci başvuran açısından, Sözleşme'nin 8. maddesinin (konuta saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme Türkiye aleyhine yapılan Görmüş ve diğerleri⁵⁴ başvurusunda da Nokta dergisinin ofisinde yapılan aramanın Sözleşmenin 10. Maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. 2007 yılının Nisan ayında, haftalık Nokta dergisi Türk Silahlı Kuvvetleri (Genel Kurmay Başkanlığı) tarafından "gizli" olarak nitelendirilen belgelere dayandırılan bir yazı yayımlamıştır. Nokta dergisinin ofisinde arama yapılmış ve bazı belgelere el konulmuştur. Başvuranlar, söz konusu dönemde dergi için çalışan araştırmacı gazeteciler, derginin yayın yönetmeni ve yazı işleri müdürüdür. Başvuranlar ilgili makamlarca alınan tedbirlerin, özellikle iş yerlerinin aranması ve belgelerine el konulmasının, bilgi kaynaklarının tespit edilmesine yönelik olduğundan ve gazeteciler olarak özellikle bilgi alma ve yayma hakları olmak üzere ifade özgürlüğü haklarını ihlal ettiğinden şikayetçi olmuşlardır. Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, silahlı kuvvetleri kayırıp kayırmadıklarına ilişkin olarak basın organlarının sınıflandırılması konusunda, haftalık Nokta dergisinde yayımlanan gizli askeri belgelere dayanan yazının toplumsal tartışmaya katkı sağlayabilecek nitelikte olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, haber kaynaklarının, iş yerlerinde uygun olmayan uygulamaları ortaya çıkartan Devlet çalışanları olduğu durumlar dahil olmak üzere, kamu yararı ve gazetecilik kaynaklarının korunması gerekliliği konularına ilişkin olarak ifade özgürlüğünün önemine vurguda bulunarak, gazetecilerin ifade özgürlüğü haklarına -özellikle bilgi yayma haklarına müdahalenin izlenilen meşru amaçla orantılı olmadığına, zorlayıcı bir sosyal ihtiyacı karşılamadığına ve bu nedenle demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar vermiştir. Söz konusu müdahale, derginin bütün bilgisayarlarında bulunan bilgilerin yetkililer tarafından ele geçirilmesi, alınması ve kaydedilmesini kapsamaktadır. Bu bilgiler arasında, bilgi sızdıranların tespiti açısından yazıyla ilgili olmayan bilgiler de bulunmaktadır. Son olarak, Mahkeme, söz konusu tedbirin kamuyu, silahlı kuvvetlerle ilgili olanlar da dahil olmak üzere, genel çıkarlar hakkındaki konularda bilgilendirme konusunda basına yol gösteren olası kaynakları caydırıcı nitelikte olduğuna işaret etmiştir. Mahkeme daha yakın tarihli Sedletska/Ukrayna,⁵⁵ başvurusunda, bir gazetecinin telefon verilerine erişme izni verilmesinin Sözleşmeyi ihlal ettiğine karar vermiştir. Soruşturma makamları, Radio Free Europe/Radio Liberty'de çalışan bir gazeteci olan başvuranın, telefon verilerine erişmesine adli izin vermiştir. Bu, başvuruçunun gazetecilik kaynaklarına ilişkin bilgilere soruşturma makamlarının erişmesi anlamına gelmektedir. Başvuruçucu, haber kaynaklarının korunması hakkına haksız bir müdahale olduğundan şikayetçi olmuştur. Mahkeme, başvuruçucu açısından Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Davadaki somut bulgular ışığında AİHM, yerel mahkemeler tarafından verilen veri erişim yetkisinin "üstün kamu yararı için zorunlu bir gereklilik" olduğu konusunda yeterli bir gerekçelendirme yapıldığını belirterek müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğu konusunda ikna olmamıştır.

⁵⁴ *Görmüş ve diğerleri/Türkiye*, no. [49085/07](#), 19.01.2016

⁵⁵ *Sedletska/Ukrayna*, no. [42634/18](#), 04.01.2021.

Yine Mahkeme yakın tarihli Sergey Sorokin / Rusya⁵⁶ kararında, kendi internet sitesinde yayınladığı kamusal yetkilerin kötüye kullanılmasına ilişkin skandalla ilgili röportaj dolayısıyla evi aranan ve bilgisayar verilerine el konulan bir gazetecinin yaptığı başvuruda Sözleşmenin 10. Maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Bir gazeteci ve aktivist olan başvurucu, haftalık bir gazetenin internet sitesinde, yetkinin kötüye kullanılmasıyla ilgili bir skandala ilişkin olarak üst düzey bir polis memuruyla yaptığı bir röportajı yayınlamıştır. Daha sonra polis memuru hakkında Devlet sırlarını ifşa etmekten ceza davası açılmıştır. Başvurucu, bu kapsamda evinin aranmasından ve bilgisayarının, sabit disklerinin ve bir ses kasetinin alınmasından şikayetçi olmuştur. Ayrıca, kendisine karşı alınan tedbirlerin müteakip adli incelemesinin, haber kaynaklarının korunması ile cezai soruşturmanın gereklilikleri arasında denge kurmadığını iddia etmiştir. Mahkeme, söz konusu aramanın, başvurusunun haber kaynaklarının gizliliğine müdahaleye karşı usuli güvenceler olmaksızın yürütüldüğü ve bu nedenle demokratik bir toplumda güdülen meşru amaca, yani suçun önlenmesi hedefine ulaşmak için "gerekli olmadığı" sonucuna vararak, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

2. Gazetecilerin Bilgiye Erişim Hakkı

AİHM bir dizi kararda Sözleşmenin 10. Maddesinin gazetecilerin bilgiye erişim hakkını güvence altına aldığına karar vermiştir.

Szurovecz/Macaristan⁵⁷ başvurusunda başvuran, Sözleşme'nin 10. maddesi uyarınca, yerel makamların sığınmacıların yaşam koşullarına ilişkin bir rapor yazmak amacıyla Debrecen Kabul Merkezi binalarına girme talebini reddederek bilgi verme hakkına müdahale ettiklerinden şikayetçi olmuştur. Taraf devlet yetkilileri başvuranın şikayetinin, 10. maddenin kapsamına girmeyen bir bilgiye erişim hakkı iddiasına dayandığını ileri sürmüştür. Hükümete göre 10. madde kapsamındaki bilgiye erişim hakkı, yalnızca başkaları tarafından kamuya açıklanmış bilgileri alma hakkını kapsar. Devletin yalnızca, kamuya açık bilgilere erişimi haksız yere engellemek ve kamu makamlarından bilgi aldığı için kimseyi cezalandırmamak konusunda negatif bir yükümlülüğü vardır. Dolayısıyla taraf devlet Sözleşmenin 10. Maddesinin kamuya açıklanmamış bilgileri sağlama yönünde pozitif bir ödev yüklediğini ileri sürmüştür.

AİHM mevcut davada ele alınması gereken temel sorunun, başvuranın Kabul Merkezine erişim talebinin reddedilmesinin, davanın somut koşulları dikkate alındığında 10. Maddede garanti altına alınan bilgi alma ve verme hakkına bir müdahale teşkil edip etmediği olduğunu vurgulamıştır.

Mahkeme daha önce bilgi toplamanın gazetecilikte önemli bir hazırlık adımı olduğunu ve basın özgürlüğünün doğal ve korunan bir parçası olduğunu tespit etmiştir.⁵⁸ Kamuyu ilgilendiren bilgilere erişimin engellenmesi amacıyla oluşturulan engellerin, medyada veya ilgili alanlarda çalışanların bu tür konuların peşine düşmesine engel olabileceğini hatırlatan Mahkeme, bunun sonucu olarak gazetecilerin "kamunun bekçiliği" olarak nitelendirilen hayati rollerini artık oynayamayabileceklerini ve doğru ve güvenilir bilgi sağlama kapasitelerinin olumsuz etkileneceğine vurgu yapmıştır.⁵⁹

⁵⁶ *Sergey Sorokin / Rusya*, no. 52808/09, 30.08.2022.

⁵⁷ *Szurovecz/Macaristan*, no.15428/16. 08.10.2019.

⁵⁸ *Dammann / İsviçre*, no. 77551/01, § 52, 25.04.2006.

⁵⁹ *Shapovalov / Ukrayna*, no. 45835/05, § 68, 31.07.2012; *Társaság a Szabadságjogokért*, 37374/05, § 38, 14.04.2009.

Mahkeme, gazeteci olan başvuruçunun, sığınmacıların yaşam koşullarına ilişkin özel bir konudaki makalesi için röportaj yapmak istediği Kabul Merkezine erişiminin engellendiğine dikkat çekmiş ve başvuruçunun Kabul Merkezi içinde röportaj yapmasına ve fotoğraf çekmesine izin verilmemesinin, başvuruçunun ilk elden bilgi toplamasını ve tutukluluk koşullarına ilişkin olarak diğer kaynaklar tarafından sağlanan bilgileri doğrulamasını engellediğini ve yayından önceki bir hazırlık aşamasını, yani gazetecilik araştırmasını engellediği için ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasına bir müdahale oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır.⁶⁰

Mahkeme daha önce de *Társaság a Szabadságjogokért / Macaristan*⁶¹ ve *Kenedi/Macaristan*⁶² başvurularında da aynı yönde karar vermiştir. Dolayısıyla Mahkemeye göre gazeteciler yapacakları haberler ve yayınlar için bilgi toplamaktan alıkonulurlarsa kamunun gözetleyicisi olarak rollerini gerektiği gibi oynayamazlar. Bu nedenle Sözleşmenin 10. Maddesi gazetecilerin bilgiye erişim hakkını da kapsar. Ancak Mahkeme içtihadına göre bilgiye erişim hakkı mutlak bir hak olmayıp bazı koşulların karşılanmış olması gerekir. *Studio Monitori ve Diğerleri / Gürcistan*⁶³ davasında, birinci başvuran, kamuyu ilgilendiren konularda gazetecilik soruşturmaları yürütmek amacıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur (STK). İkinci başvuran, gazeteci ve örgütün kurucu üyelerinden biridir. Üçüncü başvuran bir avukattır. Hepsi, yerel adli makamların, AİHS'nin 10. maddesi kapsamındaki kamu belgelerine erişim haklarının ihlali anlamına gelecek şekilde, belirli ceza davası dosyalarına ve mahkeme kararlarına erişimlerinin engellediğinden şikâyet etmişlerdir. AİHM öncelikle başvuranların AİHS'nin 10. maddesi kapsamındaki haklarına bir müdahale olup olmadığını tartışmıştır. AİHM, 10. maddenin "bireye bir kamu otoritesi tarafından tutulan bilgilere erişim hakkı veya hükümeti bu tür bilgileri vermeye zorlayan genel bir yetki vermediğini ancak belli koşulların bulunması halinde böyle bir hakkın söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Mahkeme, *Magyar Helsinki Bizottság*⁶⁴ davasındaki Büyük Daire kararına atıfta bulunarak bilgiye erişimin engellenmesinin başvuranın 10. madde kapsamındaki ifade özgürlüğü hakkına bir müdahale teşkil edip etmediği ve ne ölçüde oluşturduğunun "her bir vakada olayın özel koşulları ışığında değerlendirilmesi" gerektiği hatırlatmış ve belli koşullar altında bu hakkın tanındığını belirtmiştir. Buna göre; (a) bilgi talebinin amacı; (b) istenen bilginin niteliği; (c) bilgiyi isteyen kişinin bilgiyi alma ve halka iletmedeki özel rolü; ve (d) bilginin hazır ve mevcut olup olmadığı hususları dikkate alınacaktır.

STK ve gazeteci ile ilgili olarak AİHM, gazetecilik rollerinin "devlet tarafından tutulan bilgilere erişim talep etme hakkının kapsamı ile inkâr edilemez biçimde uyumlu olduğunu", ancak "bilgi taleplerinin amacının AİHS'in 10. Maddesi kapsamındaki ilgili kriteri karşıladığının söylenemeyeceği" sonucuna ulaşmıştır. Her iki başvuruçunun da ilgili yerel yargılamalara ilişkin bilgilere erişme amaçları konusunda bilgi vermediğini belirten AİHM, mahkeme yazı işlerine talepte bulunurken talep ettikleri belgelerin bilgi alma ve başkalarına bilgi verme haklarını kullanmak için neden gerekli olduğunu açıklamadıklarına dikkat çekmiştir.

⁶⁰ *Szurovecz/Macaristan*, § 54. Mahkeme, özel bir radyo ve televizyon yayın kuruluşuna, bir televizyon programı hazırlaması ve tutuklulardan biriyle röportaj yapması için cezaevi içinde çekim yapmasına izin verilmemesine ilişkin olarak aynı sonuca ulaşmıştır. (*Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG/İsviçre*, no. 34124/06, § 41, 21.06.2012).

⁶¹ *Társaság a Szabadságjogokért / Macaristan*, no. 37374/05, 14.04.2009.

⁶² *Kenedi/Macaristan*, no. 31475/05, 26.05.2009.

⁶³ *Studio Monitori ve Diğerleri /Gürcistan*, no. 44920/09 ve 8942/10, 30.01.2020.

⁶⁴ *Magyar Helsinki Bizottság / Macaristan [BD]*, no. 18030/11, 08.11.2016

Bu ihmale dikkat çeken ulusal makamlar, başvuruçuların bilgi talebinin amacını açıklamaları halinde ret kararını gözden geçirmeye hazır olduklarını belirtmişlerdir. Ancak, başvuruçucu STK ve gazeteci bu fırsatı görmezden gelmişler ve bunun yerine devlet tarafından tutulan ve kamu yararına olan bilgilere kısıtlamasız erişim haklarını ihlal ettikleri gerekçesiyle yetkililer aleyhine dava açmayı seçmişlerdir. AİHM ayrıca, talep edilen bilgileri elde etmeden STK ve gazetecinin, gazetecilik soruşturmasına devam edebildiğini tespit etmiştir. Nitekim, yerel adli makamlar aleyhine açtıkları davanın sonucunu beklemeden araştırmalarını sonuçlandırmışlar ve sonuçlarını kamuoyuna açıklamışlardır. Bu nedenle AİHM, STK'nın ve gazetecinin ilgili ceza davası materyaline erişiminin "ifade özgürlüğü haklarını etkin bir şekilde kullanmalarına yardımcı olmadığı" sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesi de Yaman Akdeniz (2) kararında⁶⁵ AİHM'in yukarıdaki içtihadına dayanarak bir inceleme yapmış ve bilgi edinme hakkıyla ilgili başvuruları Anayasanın 74. Maddesi değil, 26. Maddesi bağlamında inceleyeceğini ve talebin bu kapsama girip girmediğini belirlemek için (i.) Bilgi Edinme Talebinin Amacı; (ii.) Talep Edilen Bilginin Niteliği; (iii.) Bilgi Edinme Talebinde Bulunan Kişinin Kimliği; (iv.) Talep Edilen Bilginin Mevcudiyeti kriterlerini esas alacağını belirtmiştir. AYM bu sonuca varırken bireysel başvurunun kapsamını AİHS kapsamındaki haklarla sınırlı tutan Anayasanın 148. Maddesine dayanmıştır. AYM'nin bu kararı eleştiriye açık olmasının yanısıra bu içtihadın yalnızca bireysel başvuru açısından geçerli olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Yoksa Gazeteciler Anayasanın 74. Ve 4982 sayılı kanuna göre kamu otoritelerinin elinde bulunan bilgileri bilgi edinme hakkı kapsamında talep edebilirler ve kamu makamları 4982 sayılı Kanunun kapsamına girdiği ölçüde bu bilgileri vermek zorundadırlar. Bu nedenle, bilgi edinme hakkıyla ilgili olarak yerel mahkemeler önünde açılan davalarda yukarıda sözü edilen AYM ve AİHM içtihadı yalnızca ifade özgürlüğü hakkı bakımından geçerli olup, Anayasanın 74. Maddesi ve 4982 sayılı Kanunda tanınan bilgi edinme hakkının kapsamı çok daha geniş olduğundan bu düzenlemeler dikkate alınarak karar verilmelidir.

3. Gazetecilerin Korunmasına Yönelik Pozitif Yükümlülükler

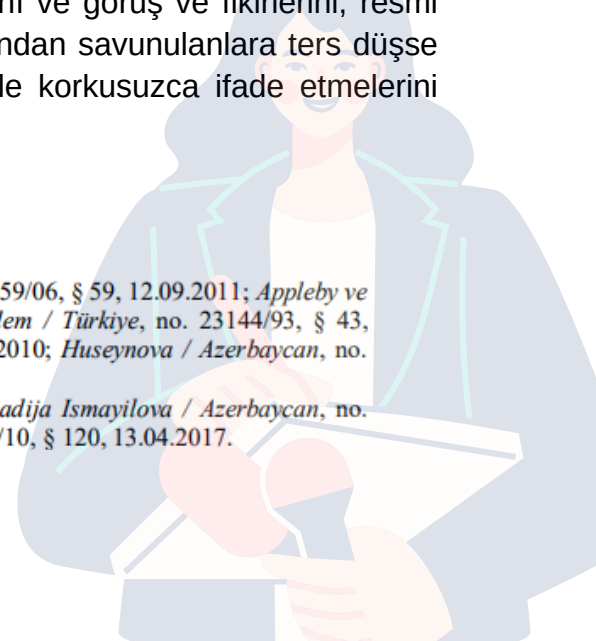
AİHM, ifade özgürlüğünün gerçek ve etkili bir şekilde kullanılmasının yalnızca Devletin müdahale etmeme (negatif) ödevine bağlı olmadığı, aksine bireyler arasındaki ilişkiler de dahil olmak üzere devletin bazı pozitif koruma önlemleri almasını gerektirebileceği kanaatinde dir.⁶⁶

Özellikle, Sözleşme'nin 10. Maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükler, Devletlerin, gazetecilerin korunması için etkili bir sistem kurarken, ilgili tüm kişilerin kamusal tartışmalara katılmaları için uygun bir ortam yaratmalarını ve görüş ve fikirlerini, resmi makamlarca veya kamuoyunun önemli bir bölümü tarafından savunulanlara ters düşse veya kamuoyunu rahatsız edici veya şok edici olsa bile korkusuzca ifade etmelerini gerektirir.⁶⁷

⁶⁵ *Yaman Akdeniz (2)* [GK] B No: 2016/6815, 15/2/2023

⁶⁶ *Palomo Sánchez ve Diğerleri / İspanya* [BD], nos. 28955/06 28957/06 28959/06, § 59, 12.09.2011; *Appleby ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, no. 44306/98, § 39, 15.10.2002; *Özgür Gündem / Türkiye*, no. 23144/93, § 43, 16.03.2000; *Dink / Türkiye*, no. 2668/07 6102/08 30079/08. § 106, 14.09.2010; *Huseynova / Azerbaycan*, no. 10653/10, § 120, 13.04.2017.

⁶⁷ *Dink v. Türkiye*, no. 2668/07 6102/08 30079/08. § 137, 14.09.2010; *Khadija Ismayilova / Azerbaycan*, no. 65286/13 57270/14, § 158, 10.01.2019.; *Huseynova / Azerbaycan*, no. 10653/10, § 120, 13.04.2017.

Gazetecilere karşı işlenen suçlarda, yetkililerin suç ile gazetecinin mesleki faaliyeti arasındaki olası bağlantıyı kontrol etmesi son derece önemlidir. Mahkeme, Bakanlar Komitesi'nin gazeteciliğin ve gazetecilerin ve diğer medya aktörlerinin güvenliğinin korunmasına ilişkin üye Devletlere yönelik CM/Rec(2016)4 sayılı Tavsiye Kararına atıfta bulunarak, bu şartı Sözleşme'nin 10. Maddesinden kaynaklanan pozitif yükümlülükler ışığında incelemiştir.⁶⁸

Mahkeme gazetecilere yönelik tehdidin niteliğine bağlı olarak Sözleşmenin diğer maddeleri ile bağlantılı olarak ifade özgürlüğünün de ihlal edilip edilmediğini incelemiştir. Gazetecilerin öldürülmesine ilişkin davalarda Mahkeme, yalnızca Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında ve Sözleşme'nin 10. maddesi ile bağlantılı olarak pozitif yükümlülükleri (maddi ve usuli) incelemiştir.

Özgür Gündem/Türkiye,⁶⁹ davasında, Özgür Gündem gazetesinin sahibi/yazı işleri müdürü, gazete çalışanları ve gazetecilere/gazeteye bağlantılı diğer kişilere yönelik bir saldırı kampanyası ve gazete ve çalışanları aleyhine başlatılan hukuki süreçler nedeniyle gazetenin yayınlanmasının durdurulmasından şikâyet etmiştir. Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Dink/Türkiye,⁷⁰ başvurusunda Mahkeme, yetkililerin bir gazeteciye ulusalcı bir grubun üyelerinin saldırısına karşı korumaması ve sosyal bir gereklilik olmamasına rağmen bu grup üyelerinin müdahil olarak davaya katılmalarına izin verilen bir davada yazıları nedeniyle mahkum edilmesi dolayısıyla 2. maddenin (maddi ve usuli yönler) ve 10. maddenin (pozitif yükümlülükler) ihlal edildiğine karar vermiştir.

Gongadze /Ukrayna,⁷¹ başvurusunda 2. maddenin maddi boyutunun ihlal edildiğini tespit ederken, Mahkeme için belirleyici faktörlerden biri, başta savcılar olmak üzere yetkililerin, bir gazetecinin, özellikle de o tarihlerde iktidara karşı yayınlar yapan bir gazetecinin, savunmasızlığının farkında olmaları gerektiği gerçeğiydi. Mahkeme bu bağlamda, son on yılda Ukrayna'da on sekiz gazetecinin ölümüne atıfta bulunmuştur.

Gazetecilerin öldürülmesi ile ilgili Huseynova / Azerbaycan,⁷² veya Adalı / Türkiye⁷³ gibi diğer davalarda Mahkeme, 2. madde kapsamında usuli ihlal tespiti yaptıktan sonra aynı olgulardan kaynaklanan 10. madde kapsamındaki şikayetleri ayrıca incelemeyi gerekli görmemiştir. Mahkeme Kılıç/Türkiye,⁷⁴ davasında da aynı yaklaşımı kabul etmiş ve 2. maddenin (maddi ve usuli yönden) ihlalini tespit ederken 10. madde şikayetini ayrıca incelemeye gerek görmemiştir.

Mahkeme, Adalı/Türkiye, davasındaki 2. madde kapsamındaki usul yükümlülüğünü değerlendirirken başvuranın kocasının öldürülmesinin onun bir gazeteci olarak faaliyetleriyle ilgili olduğu yönündeki iddiasının mantıksız olmadığını değerlendirmiş ve yetkililerin cinayetin arkasındaki nedenleri yeterince araştırmadığını belirtmiştir.⁷⁵

⁶⁸ *Khadija Ismayilova / Azerbaycan*, no. 65286/13 57270/14, § 159, 10.01.2019 ; *Huseynova / Azerbaycan*, no. 10653/10, § 120, 13.04.2017, § 115; *Mazepa ve Diğerleri / Rusya*, no.15086/07, § 73, 17.07.2018.

⁶⁹ *Özgür Gündem/Türkiye*, no. 23144/93, § 71, 16.03.2000.

⁷⁰ *Dink/Türkiye*, no. 2668/07 6102/08 30079/08, §§ 107, 137-139, 14.09.2010..

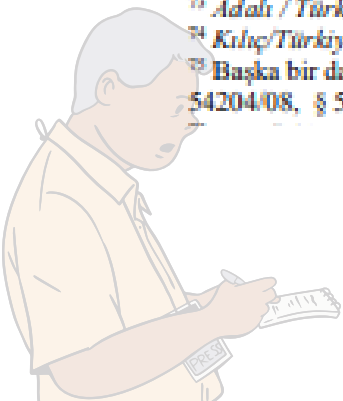
⁷¹ *Gongadze /Ukrayna*. no. 34056/02. § 168. 22.03.2005.

⁷² *Huseynova / Azerbaycan*, no. 10653/10, § 124, 13.04.2017

⁷³ *Adalı / Türkiye*, no. 38187/97, § 260, 31.03.2005.

⁷⁴ *Kılıç/Türkiye*, no. 22492/93, § 87, 28.03.2000.

⁷⁵ Başka bir davada 3. madde bağlamında benzer bir yaklaşım için bkz. *Uzeyir Jafarov/Azerbaycan*, no. 54204/08, § 52 vd., 29.01. 2015,

Mahkeme Sözleşmenin 3. Maddesiyle ilgili olarak da gazetecilerin korunmasına ilişkin bazı kararlar vermiştir.

Najafli/Azərbaycan,⁷⁶ davasında, izinsiz bir siyasi gösteri sırasında haber yapan bir gazeteci polis tarafından coplemiştir. Mahkeme, başvuranın kendisini bir gazeteci olarak tanıtmak için açıkça çaba sarf etmesine ve sadece işini yapmasına ve bir gösteriyi izlemesine rağmen, gereksiz ve aşırı güç kullanımına maruz kaldığını kaydetmiştir. Mahkeme, Hükümetin, başvuranın gazetecilik faaliyetlerine müdahale etme niyetinin bulunmadığı yönündeki iddiasını kabul etmemiştir. Böyle bir niyet olsun ya da olmasın, başvuranın 3. Maddenin yanı sıra 10. Maddedeki haklarının da ihlal edildiğine karar vermiştir.

Uzeyir Jafarov/Azərbaycan,⁷⁷ davasında, başvuran gazeteci iki erkek tarafından şiddetli bir saldırıya maruz kalmıştır. Mahkeme, 3. maddenin (usul yönünden) ihlal edildiğini tespit etmesine rağmen, başvuranın gazetecilik faaliyetlerine müdahale amacıyla bir Devlet görevlisi tarafından güç kullanımına maruz kaldığını veya başvurana yapılan saldırının arkasında bir Devlet görevlisinin olduğunu tespit etmek mümkün olmamıştır. Mahkeme, başvuranın 10. madde kapsamındaki iddialarının, halihazırda 3. madde kapsamında incelenenlerle aynı olgulara dayandığından, söz konusu şikâyeti Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında ayrıca incelemeye gerek görmemiştir. D./Bulgaristan⁷⁸ davasında Mahkeme, darbe teşebbüsü bağlamında kötü muamele görme korkusunu dile getiren bir gazetecinin Türkiye'ye iadesi nedeniyle 3. Maddenin ihlaline karar vermiştir. Mahkeme, başvuranın açıklamalarında "sığınma" kavramına yer verilmemesine rağmen, Türkiye'de uygulamaya konulan olağanüstü hâl ve gazetecileri hedef alan tedbirler bağlamında okunduğunda, yetkililerin başvuranın kötü muameleye maruz kalma korkusunun yeterince farkına varması gerektiği kanısına varmıştır. Yetkili makamlar, bu tür korkuların farkında olmalarına rağmen, başvuranın durumunu ve 3. madde açısından karşı karşıya olduğu riskleri yeterince incelemeyen başvurunu iade etmişlerdir.

Mahkeme Sözleşmenin 5. Maddesi bağlamında gazetecilerin tutuklanmasıyla ilgili olarak da pek çok ihlal kararı vermiştir. Bir suç örgütüne yardım ve yataklık etmekle suçlanan araştırmacı gazetecilerin tutuklu yargılanmalarına ilişkin davalarda Mahkeme, eleştirel görüşler ifade eden herhangi birinin tutuklu yargılanmasının hem tutukluların kendileri hem de genel olarak toplum için bir dizi olumsuz etki yarattığını vurgulamıştır. Zira özgürlükten yoksun bırakmayı gerektiren bir tedbir, tutuklanan kişi daha sonra beraat etse bile, kaçınılmaz olarak sivil toplumu sindirmek ve muhalif sesleri susturmak suretiyle ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etki yaratacaktır.⁷⁹

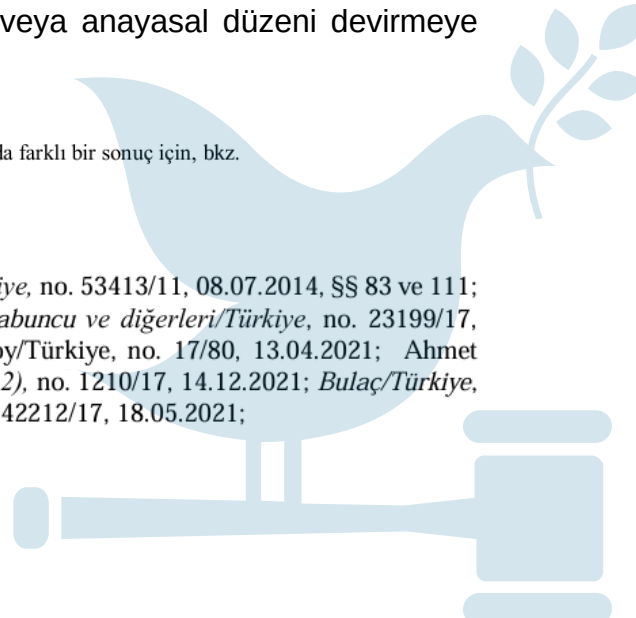
Bu bağlamda Mahkeme, hükümetlerin eleştirilmesinin ve bir ülke liderleri tarafından ulusal çıkarları tehlikeye attığı düşünülen bilgilerin yayınlanmasının terör örgütüne üye olmak veya terör örgütüne yardım etmek, hükümeti veya anayasal düzeni devirmeye

⁷⁶ Najafli/Azərbaycan, no. 2594/07, §§ 68-70, 02.10.2012; Karşılaştırılabilir koşullarda farklı bir sonuç için, bkz. Rizvanov / Azərbaycan, no. 31805/06, §§ 50 ve 73, 17.04.2012.

⁷⁷ Uzeyir Jafarov/Azərbaycan, no. 54204/08, §§ 69, 70, 29.01.2015.

⁷⁸ D./Bulgaristan, 2021, §§ 125-128.

⁷⁹ Şahin Alpay / Türkiye, no. 16538/17, § 182, 20.03.2018; Şık / Türkiye, no. 53413/11, 08.07.2014, §§ 83 ve 111; Mehmet Hasan Altan/Türkiye, no. 13237/17, § 212, 20.03.2018; Sabuncu ve diğerleri/Türkiye, no. 23199/17, 10.11.2020; Atilla Taş/Türkiye, no. 72/17, 19.01.2021; Murat Aksoy/Türkiye, no. 17/80, 13.04.2021; Ahmet Hüsrev Altan/Türkiye, no. 13252/17, 13.04.2021; Ilıcak/Türkiye (No.2), no. 1210/17, 14.12.2021; Bulaç/Türkiye, no. 25939/17, 08.06.2021; Öğreten ve Kanaat/Türkiye, no. 42201/17 42212/17, 18.05.2021;

teşebbüs etmek veya terör propagandası yapmak gibi özellikle ciddi suçlardan cezai soruşturma ve kovuşturma yapılmasına neden olmaması gerektiği görüşündedir. Ayrıca, bu tür ciddi suçlamaların getirildiği durumlarda, tutuklama yalnızca, diğer tüm önlemlerin yargılamanın uygun şekilde yürütülmesini tam olarak garanti edemediği kanıtlandığı hallerde ve istisnai bir son tedbir olarak kullanılmalıdır. Aksi takdirde, ulusal mahkemelerin yorumu kabul edilebilir olarak değerlendirilemez.⁸⁰

Ayrıca, bir kişinin daha önce eleştirdiği yasadışı bir örgüte yardım ettiğinden şüphelenilmesi tasavvur edilemez olmamakla birlikte, bu tür şüpheler ikna edici ve nesnel olarak doğrulanabilir kanıtlara dayanmalıdır. Mahkeme, profesyonel gazeteciliğin normal seyrinde, bir araştırmacı gazetecinin hak ve görevlerinin, kamuyu ilgilendiren konulardaki tartışmalarla ilgili bilgileri halka iletmeyi içerdiğini kabul eder. Yasadışı bir örgütün üyesi olduğu iddia edilen kişilerin, diğer hükümet muhalifleri gibi, hükümeti eleştirirken aynı türden bilgileri kullanmış olmaları, bu tür bilgilerin gazetecilik değeri olduğu ve kamusal tartışmaya katkıda bulunduğu gerçeğini değiştirmez.⁸¹

Dolayısıyla gazetecilerin yürütmeye yönelik eleştirilerinin ve yaptıkları haberlerin yasa dışı örgütlerin eleştirileri ile benzerlik gösterdiği gerekçesiyle suçlanmaları Sözleşme kapsamında kabul edilemez. Mahkeme ayrıca gazetecilerin Sözleşmenin 8. Maddesi bağlamında özel hayatının korunması bakımından da devletin pozitif yükümlülükleri olduğuna karar vermiştir.

Khadija Ismayilova/Azərbaycan⁸² başvurusu, Devlet başkanının ailesinin karıştığı yolsuzluklarla ilgili yayınlar yapan tanınmış bir araştırmacı gazetecinin özel hayatına yönelik ciddi müdahalelerin etkili bir şekilde soruşturulmaması ile ilgilidir. Başvurucunun evine gizlice kamera yerleştirilmiş, cinsel hayatına ilişkin görüntüleri ulusal çapta yayın yapan hükümet yanlısı medyada yayınlanmıştır. Mahkeme, 10. Maddenin, Devleti, 8. Madde kapsamındaki, başvuranın özel hayatına müdahaleden korumaya yönelik pozitif yükümlülüğüne ek olarak, gazetecinin ifade özgürlüğünü korumak için pozitif tedbirler almasını gerektirdiğine karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, başvurana karşı işlenen suç niteliğindeki eylemlerin görünüşe göre onun gazetecilik faaliyetleriyle bağlantılı olduğunu kaydetmiştir. Zira başvuranın maruz kaldığı taciz için başka hiçbir makul gerekçe öne sürülmemiştir veya tespit edilememiştir. Ayrıca, başvuranın, gazetecilik faaliyetlerine misilleme olarak düzenlenen bir kampanyanın kurbanı olduğu yönündeki endişelerini ve korkularını yetkililerin dikkatine defalarca iletmiş olduğunu kaydetmiştir.

Azərbaycan'da ifade özgürlüğüne ilişkin genel duruma ilişkin raporları ve başvuranın davasının özel koşullarını göz önünde bulunduran Mahkeme, alenen aşağılama tehdidinin ve başvuranın özel hayatının alenen ve haksız bir şekilde ihlal edilmesiyle sonuçlanan eylemlerin ya gazetecilik faaliyetiyle bağlantılı olduğunu ya da soruşturma sırasında yetkililer tarafından bu şekilde bağlantılı olabileceği gibi muamele görmesi gerektiğini belirtmiştir.

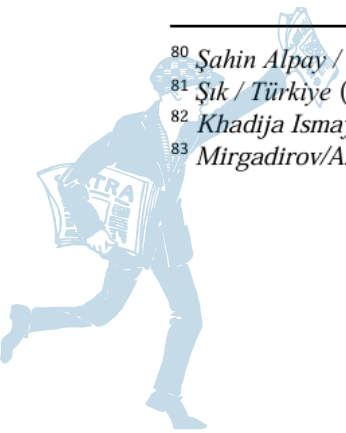
Benzer şekilde Mirgadirov/Azərbaycan ve Türkiye⁸³ davasında, tanınmış bir gazeteci olan başvuranın tutukluken avukatları da dahil olmak üzere dış dünya ile irtibatı fiilen tamamen kesilmiştir (toplantı, telefon görüşmesi veya yazışma yapması engellenmiştir).

⁸⁰ Şahin Alpav / Türkiye, no. 16538/17, § 181, 20.03.2018.

⁸¹ Şık / Türkiye (no. 2), no. 36493/17, §§ 125-126, 24.11.2020.

⁸² Khadija Ismayilova/Azərbaycan, no. 65286/13 ve 57270/14, § 164, 10.01.2019.

⁸³ Mirgadirov/Azərbaycan ve Türkiye, no. 62775/14, §§ 122-125, 17.09.2020.

Bu tür bir müdahale için ilgili ve yeterli nedenlerin yokluğunda Mahkeme, 8. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Ayrıca, başvuranın sosyo-politik gazete veya dergileri alma ve bunlara abone olma hakkına getirilen kısıtlamaların, 8. maddenin 2. paragrafı anlamında yasaya uygun olmadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla gazetecilerin haklarına yönelik olarak yapılan müdahalelerde, gazetecilik faaliyetlerinin rol oynayıp oynamadığı ulusal makamlar ve yargı organları tarafından dikkate alınmalıdır. Bu tür müdahalelerin gazetecileri susturma amacı taşıdığına tespit edilmesi halinde diğer hakların yanı sıra basın (ifade) özgürlüğünün de ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

4. Kişilik Hakları -Basın Özgürlüğü Çatışması

Bu hususların dışında AİHM'in ifade özgürlüğüne ilişkin içtihadında gazetecileri doğrudan ilgilendiren pek çok husus bulunmaktadır. Mesela yukarıda açıklanan kişilik haklarının korunması amacıyla ifade özgürlüğüne yapılan müdahalelerde dengeleme sırasında gözetilecek hususların tamamı aynı zamanda basın özgürlüğü ile de yakından ilgilidir. Dolayısıyla AİHM'in Axel Springer AG⁸⁴ davasında geliştirdiği kriterler gazetecilerin haber ve yorumları açısından da aynı şekilde dikkate alınması gerekir. Bu kapsamda ifade özgürlüğü ile şeref ve itibarın korunması hakkı arasında kurulacak adil dengede gözetilecek kriterler şunlardır; **a) basında yer alan yazı veya ifadelerin kamuoyunu ilgilendiren genel yarara ilişkin bir tartışmaya sağladığı katkı, b) hedef alınan kişinin tanınmışlık düzeyi ve yazının amacı, c) ilgili kişinin yayından önceki davranışı, d) bilginin elde edilme yöntemi ve doğruluğu, e) yayının içeriği, biçimi ve sonuçları ve f) yaptırımın ağırlığı.**

Bu çerçevede ilk temel kriter, basında yer alan fotoğrafların veya makalelerin genel çıkarları ilgilendiren bir tartışmaya yaptığı katkıdır. Neyin genel çıkar konusunu oluşturduğunun tanımı, davanın koşullarına bağlı olacaktır. Bununla birlikte Mahkeme, böyle bir menfaatin varlığını yalnızca yayının siyasi meseleler veya suçlarla ilgili olduğu durumlarla sınırlı kabul etmemektedir.⁸⁵ Ancak bir kişinin doğrudan özel hayatını ilgilendiren ve kamuyu ilgilendirmeyen bir konunun genel çıkarları ilgilendirdiği söylenemez. İkinci kriterle ilgili olarak söz konusu kişinin rolü veya görevi ile habere ve/veya fotoğrafa konu olan faaliyetlerin niteliği bir öncekiyle bağlantılı bir diğer önemli kriteri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, özel şahıslar ile kamusal bağlamda hareket eden, siyasi şahsiyetler veya kamuya mal olmuş şahsiyetler olarak kişiler arasında bir ayırım yapılmalıdır.

Buna göre, kamu tarafından tanınmayan özel bir kişi, özel yaşam hakkının özel olarak korunmasını talep edebilirken, aynı durum kamuya mal olmuş kişiler için geçerli değildir.⁸⁶ Örneğin, resmi görevlerini yerine getiren politikacılarla ilgili olarak, demokratik bir toplumda bir tartışmaya katkıda bulunabilecek gerçeklerin bildirilmesi ile bu tür işlevleri yerine getirmeyen bir kişinin özel hayatına ilişkin ayrıntıların bildirilmesi arasında temel bir ayırım yapılmalıdır. İlk durumda basın, bir demokraside "kamu bekçiliği" rolünü kamuyu ilgilendiren konularda bilgi ve fikir vererek yerine getirirken, ikinci durumda bu rol daha az önemli görünmektedir. Benzer şekilde, belirli özel durumlarda, kamunun bilgilendirilme hakkı, özellikle politikacılar söz konusu olduğunda, tanınmış kişilerin özel hayatlarının bazı yönlerini de kapsayacak şekilde genişletilebilse de, yayınlanan

⁸⁴ *Axel Springer AG/Almanya*, [BD], no. 39954/08, 07.02.2012, §§ 90-95

⁸⁵ *White/İsveç*, no. 42435/02, § 29, 19.09.2006; *Colaço Mestre ve SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. / Portekiz*, no. 11182/03 ve 11319/03, § 28, 26.04.2007; *Sapan /Türkiye*, no. 44102 /04, § 34, 08.06. 2010.

⁸⁶ *Minelli v. İsviçre* (k.k.), no. 14991/02, 14.06. 2005.

fotoğrafların ve beraberindeki yorumların yalnızca kişinin özel hayatının ayrıntılarıyla ilgili olduğu ve tek amacının bu bağlamda belirli bir okuyucu kitlesinin merakını gidermek olduğu durumlarda -ilgili kişilerin oldukça iyi bilindiği durumlarda bile- genel yararlarla ilgili olduğu söylenemez. İkinci durumda, ifade özgürlüğü daha dar bir yorum gerektirir. İfadenin muhatabının siyasetçi olması durumunda ifade özgürlüğünün alanı daha geniş olduğu gibi basın özgürlüğünün alanı da genişlemektedir. Bir siyasetçiye yönelik ifadeler bakımından bu kişilerin kendilerini kamuya açmış olmaları sebebiyle kabul edilebilir eleştiri sınırlarının, sade vatandaşlara nazaran çok daha geniş olduğu ve kullandıkları kamusal güç ile orantılı olarak daha ağır düzeydeki eleştirilere katlanmak zorunda oldukları AİHM içtihatlarıyla tespit edilmiş vaziyettedir.⁸⁷

Üçüncü kriterle ilgili olarak söz konusu kişinin haberin yayınlanmasından önceki davranışı veya fotoğrafın ve ilgili bilgilerin daha önceki bir yayında yer almış olması da dikkate alınması gereken faktörlerdir. Ancak, sadece daha önceki durumlarda basınla işbirliği yapmış olmak, ilgili tarafı söz konusu haberin veya fotoğrafın yayınlanmasına karşı her türlü korumadan mahrum bırakmak için bir argüman teşkil edemez. Bir kişi kendi söz ve davranışları ile bir tartışma başlatmışsa bu da dikkate alınacaktır.

Dördüncü olarak bilginin elde edilme şekli ve doğruluğu da önemli faktörlerdir. Gerçekten de Mahkeme, 10. maddenin gazetecilere kamu yararını ilgilendiren konularda haber yapma konusunda sağladığı güvencenin, gazetecilerin iyi niyetle ve gerçeklere dayalı olarak hareket etmeleri ve gazetecilik etiğine uygun olarak "güvenilir ve kesin" bilgi sağlamaları şartına tabi olduğuna karar vermiştir.⁸⁸

Beşinci olarak yayının veya haberin yayınlanma şekli ve ilgili kişinin fotoğraf veya haberde temsil edilme şekli de dikkate alınması gereken faktörler olabilir.⁸⁹ Haberin ve fotoğrafın ne ölçüde dağıtıldığı, gazetenin ulusal mı yoksa yerel mi olduğuna ve tirajının yüksek mi yoksa sınırlı mı olduğuna bağlı olarak önemli bir faktör olabilir.⁹⁰

Aynı şekilde ifadenin biçimi de önemli bir faktör olabilir. Örneğin karikatürler, eleştirel ifade biçimlerinden olup ifadenin içeriği ile birlikte koruma altındadır.⁹¹ Karikatürler ele aldıkları konuları siyasi olarak hicvederler. Karikatür ve genel anlamda hiciv Sözleşme kapsamında korunan içeriklerden olup, **AİHM, hicvi; temelinde yatan gerçekliği abartılı ve bozulmuş bir şekilde sunan sanatsal bir ifade ve sosyal bir eleştiri şekli olarak tanımlamış ve doğal olarak tahrik etme ve kışkırtma amacı güttüğünü ifade etmiştir.**⁹² Hiciv içeren ifadelerin özenli bir şekilde değerlendirilmesi gerekirken bir siyasetçinin hicivli bir üslupla eleştirilmesi halinde çok daha tahammüllü olunması gerekmektedir.⁹³

Hicivli ifadelerin ve karikatürün gerçekliği abartılı ve bozulmuş bir şekilde sunması, kışkırtma ve tahrik etmeyi amaçlaması bu biçimlerin doğasından kaynaklanan bir durum olarak kabul edilmektedir. Özellikle siyasetçilere yönelik olduğunda bu ifade biçimlerinin çok daha hoşgörü ile karşılanması gerekir.

⁸⁷ Tuşalp/Türkiye, no: 32131/08 ve 41617/08, 21.02.2012.

⁸⁸ Fressoz ve Roire/Fransa [BD], no. 29183/95, § 54, ECHR 1999-I; Stoll/İsviçre [BD], no.69698/01, § 103, AİHM 2007-V.

⁸⁹ Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft m.b.H. / Avusturya (no. 3), 66298/01 ve 15653/02, § 47, 13.12.2005; Reklos ve Davourlis / Yunanistan, no. 1234/05, § 42, 15.01.2009; Jokitaipale ve Diğerleri /Finlandiya, no. 43349/05 § 68, 06.04.2010.

⁹⁰ Gurgenzidze / Gürcistan, no.71678/01, § 55, 17 Ekim 2006.

⁹¹ Tuşalp/Türkiye, no. 32131/08, § 48, 21.2.2012.

⁹² Grebneva ve Alisimchik/Rusya, no. 8918/05, § 59, 22.11.2016.

⁹³ Vereinigung Bildender Künstler/Avusturya, no. 68354/01, § 33, 25.02.2007.

Bu nedenle hiciv içeren ifadelerin özenli bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Bu tip ifade ve tartışmalar bakımından ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların kapsamı oldukça dar bir biçimde yorumlanmalıdır.⁹⁴ Bu konular hakkındaki ifadelerin sınırlandırılabilmesi için çok güçlü sebeplerin varlığı gerekir.⁹⁵

5. Son olarak uygulanan yaptırımların niteliği ve ağırlığı da, ifade özgürlüğünün kullanılmasına yönelik bir müdahalenin orantılılığını değerlendirirken dikkate alınması gereken faktörlerdir. Hürriyeti bağlayıcı cezaların caydırıcı etkisi özellikle dikkate alınmalıdır. Yukarıda belirtildiği gibi itibara yönelik saldırı nedeniyle hükmedilen tazminatın orantılı olması da zorunludur. Tazminat miktarı belirlenirken sözü söyleyenin ekonomik durumu göz önünde tutulmalıdır.

Başkalarının Düşüncelerini Aktaran Gazetecilerin Sorumluluğu

Gazetecilerin başkalarının fikir ve görüşlerini aktardıkları durumlarda aktarılan görüşlerin içeriğinden sorumlu tutulabilmeleri için söz konusu içeriği benimsedikleri yayından anlaşılıyor olmalıdır. Mesela, Jersild/Danimarka⁹⁶ başvurusunda, başvuru Danimarka Radyosu'nda çalışan bir gazetecidir. Başvuru burada yabancı düşmanlığı, göç ve mültecilik gibi konuları kapsayan ciddi ve geniş bir yelpazede programlar yapmaktadır. Başvuru, editörünün isteği üzerine ırkçı tutumlarıyla bilinen ve son zamanlarda gündeme gelen "Yeşil ceketliler" adlı gençlik grubu üyeleriyle bir röportaj yapmıştır. Videoya kaydedilen ve soru cevap şeklinde "sansasyonel" bir röportaj yapan başvuru, daha sonra montajını yaptığı bu videonun bir kısmını Danimarka Radyosu'nda yayınlamıştır. Gazeteci kimliğiyle bu nefret içerikli ve ırkçı görüşlerin açıklanmasına aracılık eden başvuru, yerel mahkemelerce mahkûm edilmesi üzerine AİHM'e bireysel başvuru yapmıştır. AİHM, kararında "Yeşil ceketliler" in açıklamalarının ifade özgürlüğü kapsamında korunmayacağını belirtmekle birlikte, programın hazırlanma tarzını, konusunu, yayımlandığı bağlam ve amacını bir bütün olarak göz önüne almış ve basın demokratik bir toplumdaki rolünü dikkate alarak gazetecinin mahkûm edilmesi ile ilgili olarak 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, basının rolüne ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Düzenlenmiş olsun ya da olmasın, röportajlara dayalı habercilik, basının "kamu bekçisi" olarak hayati rolünü oynayabildiği en önemli araçlardan birini oluşturur ... Bir gazetecinin bir röportajda başka bir kişinin yaptığı açıklamaların yayılmasına yardım 92 Grebneva ve Alisimchik/Rusya, no. 8918/05, § 59, 22.11.2016. 93 Vereinigung Bildender Künstler/Avusturya, no. 68354/01, § 33, 25.02.2007. 94 Sürek/Türkiye (1) no. 26682/95, § 61. 95 Taranenko/Rusya, no. 19554/05, § 77, 13.10.2014. 96 Jersild/Danimarka, no. 15890/89, 23.09.1994 52 ettiği için cezalandırılması, basının kamuyu ilgilendiren konuların tartışılmasına katkısını ciddi şekilde engelleyecektir ve cezalandırmayı gerektiren özellikle güçlü nedenler olmadıkça tasavvur edilmemelidir. Bu bağlamda Mahkeme, Hükümet'in para cezasının sınırlı niteliğinin konuyla ilgili olduğu iddiasını kabul etmemektedir; önemli olan gazetecinin hüküm giymiş olmasıdır.”⁹⁷

⁹⁴ Sürek/Türkiye (1) no. 26682/95, § 61.

⁹⁵ Taranenko/Rusya, no. 19554/05, § 77, 13.10.2014.

⁹⁶ Jersild/Danimarka, no. 15890/89, 23.09.1994

⁹⁷ Jersild/Danimarka, § 35.

Mahkeme bu sonuca ulaşırken, gazetecinin ve sunucunun programı yaparken aktarılan görüşlerin bağlamını açıkladıklarına ve bu fikirleri benimsediklerine dair bir ima olmadığına dikkat çekmiş ve ırkçılık gibi bir konunun tartışılmasında kamu yararı bulunduğunu dikkate almıştır. Dolayısıyla gazeteciler başkalarına ait bir görüş ya da düşünceyi haberleştirdiklerinde bunu benimsediklerini gösteren somut bir kanıt olmadıkça aktardıkları görüş ve düşüncelerden sorumlu tutulamazlar. Mahkeme bu noktada yazı ve yorumlardan ötürü aktaran konumunda olan servis sağlayıcılar veya haber sitelerinin sorumluluğuna gidilemeyeceğine karar vermiştir.⁹⁸

Mahkeme ayrıca, aktaran kişinin sorumlu tutulmasını İnternet üzerinden bilgi aktarımını zedeleyecek ölçüsüz bir tedbir olarak değerlendirmiştir.⁹⁹ Aynı şekilde Mahkeme ücretsiz olarak başkalarının yorum yazmasına izin veren bir sitenin sahibinin, başkalarının siteye yazdığı yorumlar dolayısıyla sorumlu tutulmasını ölçüsüz bir müdahale olarak nitelendirmiştir.¹⁰⁰ Mahkeme bu sonuca ulaşırken söz konusu içeriklere yönelik şikayet kendisine ulaşır ulaşmaz şikayet konusu içeriklerin siteden kaldırılmış olmasını ve müştekiden özür dilenmiş olmasını da dikkate almıştır. Mahkeme siteye yazılan her içeriğin yayınlanmadan önce site sahibi tarafından kontrol edilmesi zorunluluğunun ölçüsüz bir müdahale olacağına dikkat çekmiştir. 6. Şiddet çağrısı ve basın özgürlüğü Şiddete çağrı konusunda uygulanacak ilkeler yukarıda ifade özgürlüğü açısından açıklanmıştır.

Aynı ilkelerin gazeteciler açısından da geçerli olduğu açıktır. Yani, **a) beyanda bulunan kişinin konumu, beyanda bulunulan sosyal ve siyasi ortam, b) beyanın içeriğinde şiddete çağrı veya intikam çağrısı bulunup bulunmadığı ve c) somut olayın koşulları dikkate alındığında söz konusu beyanın şiddete neden olma ihtimalinin bulunup bulunmadığı hususları birlikte dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır.** Mesela Mahkeme, Gündüz/Türkiye¹⁰¹ başvurusunda, bir tarikat liderinin bir televizyon programı sırasında söylediği demokrasi ve laiklik karşıtı ağır sözleri şiddet çağrısı ve nefret söylemi olarak değerlendirmemiştir. Söz konusu sözler şöyledir:

“..... Diyorum ben demokrat bir adamım diyenin dini yoktur (...) Türkiye'deki demokrasi hem despottur, hem vicdansızdır, hem de dinsizdir. “Bu demokratik laik sistem iki yüzlüdür (...), birisine başka muamele eder, birisine başka. Yani demokrasiyi benimsemiyoruz. Vallahi demokrasinin hiçbir şeyini benimsemiyoruz. Onun gölgesine de sığınmıyorum. Münafıklık yapmasın.” “Hayır, hiç hiç. Demokrasi sayesinde değil, söke söke hakkımızı alacağız. Ne demek demokrasi hiç alakası yok.” “Niye söyleyemedim? Ben bu sözlerin suç olduğunu kanunlara, zulüm kanunlarına göre suç olduğunu bile bile konuşuyorum. Niye konuşmayayım. Ölümünden öte yol var mı?” Bu adam gidip, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisine verdiği salahiyyetle belediye memurunun yaptığı nikah ile, gider zifaf gecesine girerse ondan doğan çocuk piçtir (...)

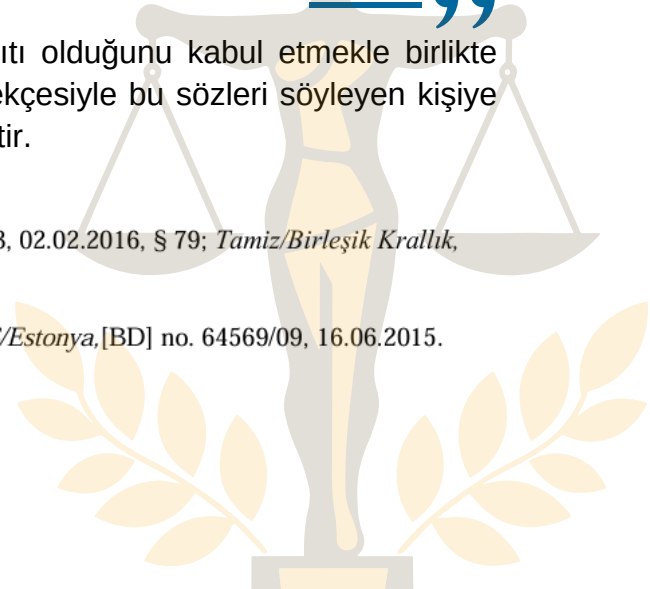
Mahkeme bu söylemlerin demokrasi ve laiklik karşıtı olduğunu kabul etmekle birlikte şiddet çağrısı ve dini hoşgörüsüzlük içermediği gerekçesiyle bu sözleri söyleyen kişiye ceza verilmesini 10. Madde ihlali olarak nitelendirmiştir.

⁹⁸ *Magyar Tartalomsgáltatók Egyesülete/Macaristan*, no. 22947/13, 02.02.2016, § 79; *Tamiz/Birleşik Krallık*, no. 3877/14, 19.09.2017, § 83-84).

⁹⁹ *Pihl/İsveç*, no: 74742/14, 07.02.2017, §31

¹⁰⁰ *Jeziar/Polonya*, no. 31955/11, 04.06.2020; *Karşılaştırmız Delfi AS/Estonya*, [BD] no. 64569/09, 16.06.2015.

¹⁰¹ *Gündüz/Türkiye*, no.35071/97, 04.12.2003.

7. Nefret Söylemi ve Basın Özgürlüğü

Üzerinde durulması gereken başka bir husus da nefret söylemidir. Sözleşme ifade özgürlüğü kapsamında yer almayan söylemlere ilişkin olarak açık bir düzenleme içermemektedir. Dolayısıyla nefret söyleminin tanımı da Sözleşmede yer almamaktadır. 1997 tarihli Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi'nin nefret söylemine ilişkin tavsiyesinde, "nefret söylemi" teriminin "ırksal nefreti, yabancı düşmanlığını, antisemitizmi yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran tüm ifade biçimlerini veya agresif milliyetçilik ve etnosantrizm tarafından ifade edilen hoşgörüsüzlük, azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı ayrımcılık ve düşmanlık dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret türleri" kapsayacak şekilde anlaşılması gerektiği¹⁰² belirtilmiştir. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 20. maddesinde "**ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete tahrik oluşturan her türlü ulusal, ırksal veya dini nefretin savunulmasının**" yasaklanması gerektiği düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, bu türden bir "nefret söylemi" propagandasının yasaklanmasının, UMSHS'nin 19/3. Maddesinde yer alan sınırlama ölçütlerine uygun olması gerektiğine yani, yasallık, meşru amaç ve demokratik toplumda gereklilik ve ölçülülük ilkelerine uyması gerektiğine karar vermiştir.¹⁰³

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hoşgörüsüzlüğe (dini hoşgörüsüzlük dahil) dayalı nefreti yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran tüm ifade biçimlerinden yalnızca belirli bir düzeyde şiddeti teşvik eden ifadeleri nefret söylemi olarak nitelendirmektedir. AİHM ifadelerin içeriğine bakarak, nefret söylemine ilişkin olarak iki farklı yaklaşım benimsemiştir. Eğer, ifadelerin içeriği Sözleşme'nin benimsediği temel değerleri dışlıyor veya Sözleşmenin öngördüğü demokratik düzeni yıkma amacı taşıyorsa bu tür ifadelerin Sözleşme koruması altında olmadığını kabul etmekte ve Sözleşme'nin "Hakları kötüye kullanma yasağı" kenar başlıklı 17. maddesi kapsamında ele alarak bu tür başvuruları kabul edilemez bulmaktadır.¹⁰⁴

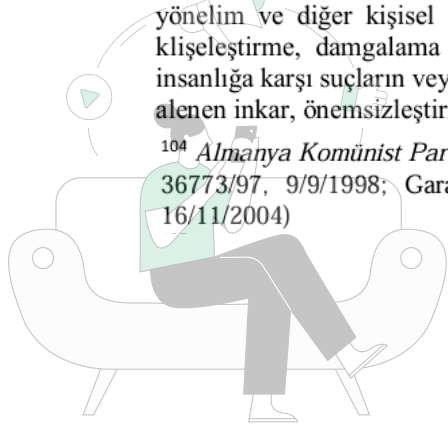
Diğer taraftan, AİHM ifadenin temel hakları yok etmeye yönelik olmadığı, Sözleşme ile güvence altına alınan hakları ortadan kaldırma amacı taşımadığı hallerde "nefret söylemi" boyutuna ulaştığını değerlendirdiği ifadeler yönünden Sözleşme'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen ifade özgürlüğünün sınırlanma koşullarını göz önüne alarak inceleme yapmaktadır.

Bu kapsamda her şeyden önce konuşmanın metni veya içeriğinin yanı sıra yapıldığı bağlamın da dikkate alınması gerektiği, konuşmayı kimin dile getirdiği, nerede ve ne zaman yapıldığı, hedef kitlesi, ifadenin şiddete, nefrete veya hoşgörüsüzlüğe yol açma konusunda gerçek ve yakın bir tehlikenin bulunup bulunmadığı da dahil olmak üzere birçok faktörün değerlendirilmesini gerektiği tespit edilmiştir. AİHM, ulusal

¹⁰² Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi, Tavsiyeler R (97) 20 (1997).

¹⁰³ BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No.34, UN Doc. CCPR/C/GC/34, 12.09.2011, para. 50. Ayrıca bkz. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) nefret söylemini aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır: "Bir kişiye veya bir gruba karşı aşağılama, nefret veya kötölemenin savunulması, teşvik edilmesi veya kışkırtılması yanı sıra ırk, renk, köken, ulusal veya etnik köken, yaş, engellilik, dil, din veya inanç, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim ve diğer kişisel özellikler nedeniyle bir kişi veya gruba yönelik her türlü taciz, hakaret, olumsuz klişeleştirme, damgalama veya tehdit ile mahkemelerce meydana geldiği tespit edilen soykırım suçlarının, insanlığa karşı suçların veya savaş suçlarının ve bu tür suçları işledikleri için hüküm giymiş kişilerin yüceltilmesi, alenen inkar, önemsizleştirme, gerekçelendirme veya göz yumma şeklinde olabilir."

¹⁰⁴ *Almanya Komünist Partisi/Almanya Federal Cumhuriyeti*, no: 250/57, 20/7/1957; *Nachtmann/Avusturya*, no: 36773/97, 9/9/1998; *Garaudy/Fransa*, no: 65831/01, 24/6/2003; *Norwood/Birleşik Krallık*, no: 23131/03, 16/11/2004)

mahkemelerce davanın bağlamının, kamu yararının ve yazarın yahut konuşan kişinin niyetinin, bir dereceye kadar provokasyon veya abartı kullanılmasını haklı gösterip göstermediğinin dikkate alınmasının zorunlu olduğunu vurgulanmış, bu ölçütlere göre bir değerlendirme yapılmadığı takdirde ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin Sözleşmenin 10. maddesini ihlal ettiğini tespit etmiştir.¹⁰⁵

Mahkemenin ilk yaklaşımı benimsediği kararlara bazı örnekler vermek gerekirse, mesela Mahkeme dini nefret içeren söylemleri Sözleşme kapsamı dışında görmektedir. Norwood/Birleşik Krallık¹⁰⁶ Krallık başvurusunda, başvuru, üye olduğu İngiliz Ulusal Partisi tarafından temin edilen ve İkiz Kuleleri alevler içinde gösteren bir posteri penceresine asmıştır. Bu posterde yer alan resmin altında "İslam Britanya'dan Dışarı - Britanya Halkını Koruyun" ibaresi yer almaktadır. Başvurucu dini bir gruba yönelik ağırlaştırılmış düşmanlık beslemekten mahkûm edilmiştir. Mahkeme şikâyeti Sözleşmede belirtilen hak ve özgürlüklerin herhangi birini yok etmeyi amaçlayan her türlü faaliyeti yasaklayan Sözleşme'nin 17. maddesine atıf yaparak kabul edilemez bulmuştur. Mahkeme ifade özgürlüğünün Sözleşmede garanti altına alınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi için kullanılmayacağını ifade etmiştir. Bu şekilde genel nitelikte, bir dini gruba yönelik ve bu grubu ağır bir terör eylemiyle bağlantılandıran ağır bir saldırı Sözleşmenin garanti altına aldığı ve değer atfettiği, özellikle hoşgörü, sosyal barış ve ayrımcılık yasağı gibi değerleri ile bağdaşmamaktadır. Irka ve dine yönelik ayrımcılık öğeleri barındıran her türlü ifade 10. maddenin kapsamı dışında kalacaktır.

Mahkeme Belkacem/Belçika¹⁰⁷ başvurusunda da yayınladığı videolarda Müslüman olmayanlara yönelik sözleri dolayısıyla halkı kin ve nefrete teşvik etmekten ceza verilen vaizin başvurusunu kabul edilemez bulmuştur. Mahkeme özellikle, başvuranın sözlerinde izleyicileri gayrimüslimleri alt etmeye, onlara bir ders vermeye ve onlarla savaşıma çağırıldığını kaydetmiştir. Mahkeme, söz konusu ifadelerin belirgin bir şekilde nefret dolu bir içeriğe sahip olduğu ve başvuranın, kayıtları aracılığıyla tüm gayrimüslimlere karşı nefret, ayrımcılık ve şiddet ortamı yaratmaya çalıştığını belirtmiştir. Mahkeme'ye göre, böylesine genel ve şiddetli bir saldırı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin altında yatan hoşgörü, sosyal barış ve ayrımcılık yapmama değerleri ile bağdaşmamaktadır. Başvuranın şeriatla ilgili ifadelerine atıfta bulunan Mahkeme ayrıca, daha önce Şeriatı savunmanın şeriatı tesis etmek için şiddete başvurmanın nefret söylemi olarak kabul edilebileceğine hükmettiğini gözlemlemiştir.

Etnik nefrete ilişkin olarak Mahkeme, Pavel İvanov/Rusya¹⁰⁸ başvurusunda, Yahudileri Rusya'daki kötülüğün kaynağı olarak tasvir eden, sosyal hayattan dışlanmaları çağrısında bulunan bir dizi makale yayınlayan bir gazetenin sahibi ve editörü olan başvurucunun kitle iletişim araçlarını kullanarak halkı etnik, ırksal ve dini nefrete tahrik etmekten mahkûm olması nedeniyle yaptığı başvuruyu hakkın kötüye kullanılması niteliğinde görerek kabul edilemez bulmuştur. İkinci yaklaşıma ilişkin bir örnek olarak Mahkeme, Atamanchuk/Rusya¹⁰⁹ başvurusunda Rusya'daki etnik olarak Rus olmayanların çokluğu nedeniyle yaklaşan seçimleri boykot edeceğini ilan ettiği için cezalandırılan başvurucunun başvurusunu esastan incelemiş ancak ihlal olmadığına karar vermiştir.

¹⁰⁵ *Tagiyev ve Huseynov/Azərbaycan*, no. 13274/08, § 46, 48, 05.12.2019.

¹⁰⁶ *Norwood/Birleşik Krallık*, 16.11. 2004 (kabuledilebilirlik kararı)

¹⁰⁷ *Belkacem/Belçika*, no. 34367/14, 27.06.2017

¹⁰⁸ *Pavel İvanov/Rusya*, no. 35222/04, 20.02.2007.

¹⁰⁹ *Atamanchuk/Rusya*, no. 4493/11, 11.02.2020.

Homofobik nefret söylemine ilişkin olarak Mahkeme, Lilliendahl/İzlanda¹⁰ başvurusunda, başvuranın çevrimiçi bir makaleye yanıt olarak yaptığı homofobik yorumlar nedeniyle mahkûm edilmesi ve para cezasına çarptırılması nedeniyle yaptığı başvuruyu kabul edilemez bulmuştur. Başvuran, mahkûmiyetinin ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki şikayetinin açıkça temelsiz olduğuna karar vermiş ve bunu kabul edilemez bularak reddetmiştir. Mahkeme, başvuranın yorumlarının kendi içtihadının anlamı dahilinde nefret söylemi teşkil ettiğini tespit etmiştir. Mahkeme özellikle, İzlanda Yüksek Mahkemesi'nin yorumların "ciddi, ağır şekilde incitici ve önyargılı" olduğu yönündeki tespitini haklı bulmuştur. Tartışmayı başlatan, okullarda lezbiyen, gey, biseksüel veya transseksüellerle ilgili eğitimi güçlendirmeye yönelik kararın bu kadar şiddetli bir tepkiyi hak etmediğini değerlendiren Mahkeme, yerel mahkemelerin başvuranın ifade özgürlüğü hakkı ile toplumsal cinsiyet ve cinsel azınlıkların hakları arasında kapsamlı bir dengeleme sonucunda verdiği kararın makul olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Vejdeland ve Diğerleri/İsveç¹¹ davasında, başvurucular, bir orta öğretim okulunda homoseksüellere karşı saldırı teşkil ettiği düşünülen yaklaşık 100 broşürü dağıtmaktan mahkûm olmuşlardır. Başvurucular bu broşürleri Ulusal Gençlik isimli bir organizasyon adına öğrencilerin dolaplarına bırakarak dağıtmışlardır. Broşürlerdeki ifadeler, özellikle homoseksüelliğin "sapkın bir cinsel eğilim" olduğunu, "toplumun temeli üzerinde ahlaki olarak tahripkâr bir etkisi bulunduğunu" ve HIV ve AİDS'in artmasından sorumlu olduğunu iddia etmektedir. Başvurucular, homoseksüelleri bir grup olarak hor görmeyi amaçladıklarını ve faaliyetlerinin amacının İsveç okullarında verilen eğitimde objektifliğin eksik olduğu konusunda bir tartışma başlatmak olduğunu iddia etmişlerdir. Mahkeme, bu ifadelerin nefret içeren eylemlere doğrudan çağrı yapmasa dahi, ciddi ve önyargılı iddiaları içerdiğini tespit etmiştir. Mahkeme, cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın da ırk, köken veya renk ayrımcılığı kadar ciddi olduğunu vurgulamıştır. Başvurucuların ifade özgürlüğü haklarını kullanmalarına yapılan müdahale İsveç makamları tarafından başkalarının şöhret ve haklarının korunması için demokratik bir toplumda gerekli görüldüğünden Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır. Mahkeme soykırım inkarının da Sözleşme kapsamında korunmadığına karar vermiştir.

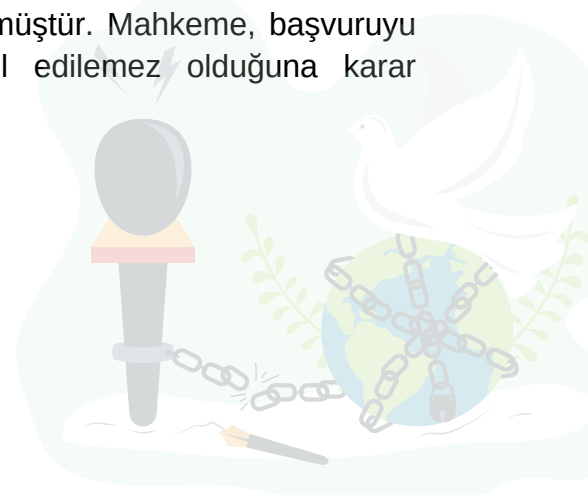
Mesela, Garaudy/Fransa¹² başvurusunda, tanınmış bir yazar olan başvurucunun Modern İsrail'in Kurucu Mitleri başlıklı kitabında insanlığa karşı suçları inkâr ettiği gerekçesiyle verilen ceza nedeniyle yaptığı başvuruyu hakın kötüye kullanılması niteliğinde görerek kabul edilemez bulmuştur. Benzer şekilde Williamson/Almanya¹³ başvurusunda Piskopos ve Saint Pius X Cemiyeti'nin eski bir üyesi olan başvuran, İsveç televizyonunda Holokost'u inkâr ettiği için nefrete tahrik suçundan mahkûm edilmesinden şikayetçi olmuştur. Başvurucu sözlerinin söz konusu ifadenin cezai sorumluluğa tabi olmadığı İsveç'te söylendiğini bu nedenle Alman hukukunun uygulanamayacağını ileri sürmüştür. Üstelik hiçbir zaman açıklamalarının Almanya'da yayınlanmasını istemediğini ve orada yayınlanmasını engellemek için elinden gelen her şeyi yaptığını ileri sürmüştür. Mahkeme, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar

¹⁰ Lilliendahl/İzlanda, no. 29297/18, 12.05.2020.

¹¹ Vejdeland ve Diğerleri/İsveç, no. 1813/07, 09.02.2012.

¹² Garaudy/Fransa, no. 65831/01, 24.06.2003.

¹³ Williamson/Almanya, no. 64496/17, 08.01.2019

vermiştir. Mahkeme özellikle, başvuranın röportajı soy kırım inkarının suç olarak düzenlendiği Almanya'da yaptığını, Almanya'da yayınlanmaması konusunda ısrarcı olmadığı, röportajın nasıl yayınlanacağı konusuna kanal ve muhabir ile bir açıklık getirmediyini gözlemleyerek, Bölge mahkemesinin olaylara ilişkin değerlendirmesinin, ve suçun Almanya'da işlendiğine ilişkin tespitinin kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

8. Perinçek/İsviçre¹¹⁴ davasında ise Ermeni soykırımı inkarını suç sayan bir federal yasaya muhalefet ettiği gerekçesiyle cezalandırılan başvurusunun başvurusunda ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme bu sonuca ulaşırken özellikle aşağıdaki unsurları dikkate almıştır: Perinçek'in açıklamaları kamuyu ilgilendiren bir konuyla ilgili olup nefret ya da hoşgörüsüzlük çağrısı içermemiştir; açıklamaların yapıldığı bağlam dikkate alındığında İsviçre'de gerilimin arttığı ya da özel tarihi vurguların olduğu bir ortam söz konusu değildir; açıklamalar Ermeni toplumu üyelerinin onurunu İsviçre'de bir ceza hukuku müdahalesi gerektirecek kadar etkileyecek şekilde değerlendirilemez; İsviçre'nin bu tür ifadeleri suç sayması için herhangi bir uluslararası hukuk yükümlülüğü yoktur; İsviçre mahkemeleri Perinçek'i sadece İsviçre'deki yerleşik görüşlerden farklı bir görüşü dile getirdiği için cezalandırmış gibi görünmektedir; ve ifade özgürlüğü hakkına yapılan müdahale cezai mahkumiyet gibi ciddi bir müdahaledir.

Dine Yönelik Eleştiriler ve Basın Özgürlüğü

Mahkeme dini nefret söylemi teşkil etmediği sürece dine yönelik eleştirilerin 10. Maddenin koruması altında olduğuna karar vermiştir. Dine yönelik ifadeler bakımından Mahkeme, ifadelerin tonlama açısından hakaret içerip içermediğinin ve söz konusu inanca mensup kişilerin doğrudan hedef alınıp alınmadığının ya da kutsal sembollere saldırı teşkil edip etmediğinin belirlenmesinin gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla, dinlerini açıklama özgürlüğünü kullanmayı tercih eden kimseler doğal olarak hiçbir eleştiriye maruz kalmamayı bekleyemez ve dini inançlarının başkaları tarafından reddedilmesine ve hatta kendi inancına ters doktrinlerin diğerleri tarafından yayılmasına tolerans göstermek ve kabul etmek zorundadırlar.¹¹⁵ Mahkeme, bir dine mensup kimselerin duygularını incitebilecek düzeyde provokatif bir şekilde dini tapınma öğelerinin sunulmasının demokratik toplumların temellerinden biri olan hoşgörü ruhunun kötü niyetli olarak ihlal edilmesi olarak görülebileceği kanaatindedir. Mahkeme, İslam dininin Peygamberini bir illüstrasyon şeklinde pedofili ile suçlayan bir konuşmacının, bu kötü niyetli saldırılarının ön yargıya sebep olabileceğinden ve dini barışı risk altına sokabileceğinden dolayı mahkûm edilmesinin Sözleşme'nin 10. Maddesine yönelik bir ihlal oluşturmadığına karar vermiştir.¹¹⁶

Tagiyev ve Huseynov/ Azerbaycan¹¹⁷ başvurusu, tanınmış bir yazar, köşe yazarı ve bir editör olan başvuranların, 2006 yılında yayınladıkları bir makalede İslam'a ilişkin sözleriyle dini kin ve düşmanlığı körüklemekten mahkûm edilmelerine ilişkindir.

Mahkeme, başvuranların mahkûmiyetinin aşırı olduğu ve ifade özgürlüklerini ihlal ettiği sonucuna vararak, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme söz konusu makalenin yalnızca Batı ve Doğu değerlerini karşılaştırdığını, bu yönüyle dinin rolü hakkındaki bir tartışmaya katkıda bulunduğunu, bu yönüyle kamusal tartışmaya katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Ulusal mahkemelerin başvuranların mahkûm edilmesinin neden gerekli olduğunu gerekçelendirmediğini kaydeden

¹¹⁴ Perinçek/İsviçre, [BD] no. 27510/08, 15.10.2015

¹¹⁵ Otto-Preminger-Institut / Avusturya, no. 13470/87, § 47, 20.09.1994.

¹¹⁶ E.S./Avusturya, no. 38450/12, §§ 53-57, 25.10.2018.

¹¹⁷ Tagiyev ve Huseynov/ Azerbaycan, no. 13274/08, 05.12.2019

Mahkeme, belirli ifadelerin dini kin ve düşmanlığa tahrik teşkil ettiğini tespit 114 Perinçek/İsviçre, [BD] no. 27510/08, 15.10.2015 115 Otto-Preminger-Institut / Avusturya, no. 13470/87, § 47, 20.09.1994. 116 E.S./Avusturya, no. 38450/12, §§ 53-57, 25.10.2018. 117 Tagiyev ve Huseynov/ Azerbaycan, no. 13274/08, 05.12.2019 58 eden bir rapora dayanarak ceza verildiğini, bunları bir bağlama oturtmadan ve hatta başvuruların din hakkındaki görüşlerini kamuya açıklama hakkı ile diğerlerinin hakları arasında bir denge kurmaya çalışmadıklarına dikkat çekmiştir.

Mahkeme Türkiye aleyhine yapılan benzer bir başvuruda ise daha önce ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar vermiştir. İ. A./Türkiye¹¹⁸ başvurusunda bir yayınevini sahibi ve genel müdürü olan başvuran, teolojik ve felsefi konuları romanvari bir tarzda ele alan bir kitabın 2.000 nüshasını yayımlamıştır. İstanbul Cumhuriyet Savcısı, başvuruyu yayın yoluyla "Allah'a, dine, Peygambere ve Kutsal Kitaba" hakaret etmekle suçlamıştır. İlk derece mahkemesi, başvurucuyu iki yıl hapis ve para cezasına çarptırılmış ve hapis cezasını para cezasına çevirmiştir. Yargıtay kararı onamıştır. Başvuran, mahkûmiyetinin ve cezasının ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir.

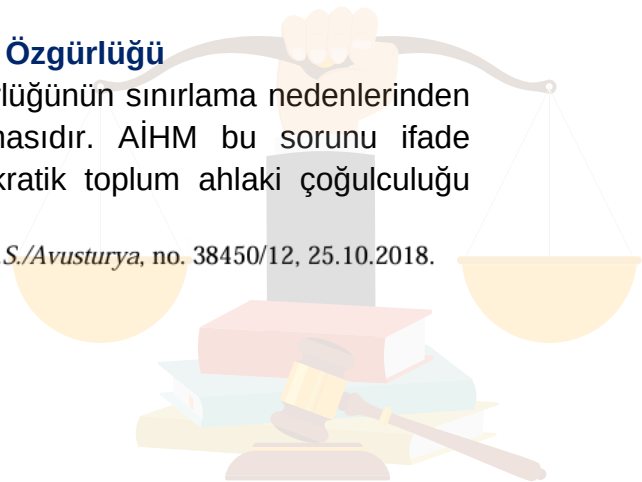
Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, dini çoğunluğun veya azınlığın mensubu olup olmadığına bakılmaksızın, dinlerini açıklama özgürlüğünü kullanmayı seçenlerin, makul olarak tüm eleştirilerden azade olmayı bekleyemeyeceklerini hatırlatmıştır. Kendi dini inançlarının başkaları tarafından inkârına ve hatta kendi inançlarına düşman olan doktrinlerin başkaları tarafından yayılmasına müsamaha göstermeleri gerekir. Ancak Mahkeme, mevcut davanın, yalnızca rahatsız edici veya şok edici yorumlar veya "kışkırtıcı" bir görüşle ilgili olmadığını, aynı zamanda İslam Peygamberine yönelik taciz edici bir saldırı ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Laiklik ilkesine derinden bağlı olan Türk toplumu içinde dini doktrinin eleştirisine karşı belirli bir hoşgörü bulunmasına rağmen, söz konusu kitabın bazı bölümlerinin inananlar açısından kendilerine yönelik yersiz ve saldırgan bir tutum içeriğini düşüne bileceklerini belirtmiştir. Bu koşullar altında Mahkeme, söz konusu tedbirin Müslümanlar tarafından kutsal sayılan konulara yönelik saldırgan tavırlara karşı koruma sağlamayı amaçladığını ve bu nedenle "acil bir sosyal ihtiyacı" karşıladığını değerlendirmiştir. Ayrıca, Türk mahkemelerinin söz konusu kitaba el konulmasına karar vermemiş olduklarını da dikkate almış ve sonuç olarak verilen önemsiz para cezasının söz konusu tedbirin izlediği amaçlarla orantılı olduğuna karar vermiştir.

Burada dikkate alınması gereken husus ifade özgürlüğü karşısında dinin kutsallarının korunması değil, dine inananların haklarının korunmasıdır. Zira hiçbir inanç, dokunulmazlık ve eleştiriden muafiyet talebinde bulunamaz. Herhangi bir inancın eleştirisinin yasaklanması, ifade özgürlüğünün yanı sıra inanç özgürlüğünü de ihlal eder. Ancak belli bir inanç grubuna yönelik eleştiriler o inanca mensup kişiler açısından ayrımcılığı, aşağılamayı ve cezalandırmayı talep ediyorsa bu tür ifadelerin Sözleşmede öngörülen standartlar çerçevesinde sınırlandırılması meşru görülebilir.

9. Ahlakın ve Kamu Sağlığının Korunması ve Basın Özgürlüğü

Sözleşmenin 10/2. Maddesinde öngörülen ifade özgürlüğünün sınırlama nedenlerinden biri de genel ahlakın ve kamu sağlığının korunmasıdır. AİHM bu sorunu ifade özgürlüğüne ilişkin ilk kararında incelemiştir. Demokratik toplum ahlaki çoğulculuğu

¹¹⁸ İ.A./Türkiye, no. 42571/98, 13.09.2005; benzer bir karar için Bkz. E.S./Avusturya, no. 38450/12, 25.10.2018.

esas alan bir toplum olduğundan hem bütün toplum kesimleri hem de Avrupa'daki tüm toplumlar bakımından kabul edilebilir tek bir ahlak anlayışı bulunduğunu söylemek mümkün değildir.¹¹⁹ Bu nedenle ahlaki çoğulculuğun gözetilmesi bir zorunluluktur. Bu bakımdan, genel ahlakın korunması amacıyla ifade ve basın özgürlüğüne yapılacak müdahalede söz konusu ifadeye veya sanat eserine muhatap kitlenin kırılabilirliği önemli bir faktördür.

İfadelerin muhatapı olan kitlenin kırılabilirliği, genel ahlak bağlamında Handyside/Birleşik Krallık başvurusunda müstehcen olduğu iddia edilen içeriklerin 12-18 yaş çocukları hedef alması dolayısıyla müdahalenin meşruiyetine gerekçe yapılmıştır. Bu gerekçe aynı zamanda sağlığın korunması için de geçerlidir. Mahkeme, tütün ürünleri kullanımını teşvik edebilecek yazılar içeren bir derginin okurlarının çoğunluğunu daha savunmasız olan gençlerin oluşturmasından dolayı mesajın bu grup üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Sonuç olarak, Mahkeme bir davada, suç teşkil eden yayınların insanları, özellikle de gençleri tütün ürünleri tüketmeye teşvik edebilecek nitelikte görülmesinin, müdahaleyi haklı kılmak için ilgili ve yeterli bir neden olduğuna karar vermiştir.¹²⁰

Diğer taraftan, mesajların agresif, cinsel açıdan sansüresiz olmaması ya da belirli bir cinsel davranışı teşvik etmemesi halinde ve reşit olmayanlar için çeşitlilik, eşitlik ve hoşgörü fikirlerinin sunulması halinde mesajların çocuklar gibi savunmasız kitleler için özellikle erişilebilir olmasının Devletin müdahalesini meşru kılması için yeterli değildir.¹²¹ AİHM, Akdaş/Türkiye kararında müstehcen yayın meselesini bir kez daha incelemiştir.¹²² Bir yayınevinin editörü olan başvuru, Fransız yazar Guillaume Apollinaire'in "Les Onze Mille Verges" isimli erotik romanının "On Bir Bin Kırbaç" başlığıyla Türkçeye çevrilmiş hâlini 1999 yılında yayımlamıştır. Roman açık saçık cinsel münasebet sahnelerini sadomazoşizm, vampirizm, pedofili vb. çeşitli yöntemlerle betimlemektedir. Başvuran, ağır para cezası ile cezalandırılmış; kitabın toplatılmasına ve imhasına karar verilmiştir.

AİHM; yayıncıların da görev ve sorumlulukları olduğunu hatırlattıktan sonra eserin Fransa'da ilk yayın yılı olan 1907 yılından beri yüz yıllık bir zaman geçtiğini, birçok ülkede farklı dillere çevrilerek yayımlandığını, prestijli La Pléiade listesi içinde yer aldığını belirtmiştir. AİHM; Avrupa Birliği'ne üye devletlerin kültürel, tarihî ve dinî farklılıkları olduğu kabulünün Avrupa edebî mirasının bir parçası olan esere halkın kendi dilinde ulaşmasına engel teşkil edemeyeceğini, yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda orantılı olmadığını ve toplumsal ihtiyaçları karşılamadığını belirterek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Müdahalenin demokratik toplumda gerekliliğinin diğer bir ölçütü de uygulanan yaptırımın orantılı olmasıdır. Meşru amaca erişmek için gerekli en hafif yaptırımın uygulanmaması halinde yaptırımın ölçülü olduğu söylenemez. Mesela Mahkeme, hamile kadınlara, yaşlarına, sağlık durumlarına veya hamileliğin sonlandırılması konusunda danışmanlık alma nedenlerine bakılmaksızın, yurtdışındaki kürtaj tesisleri hakkında bilgi verilmesine yönelik sürekli bir kısıtlamanın çok geniş olduğuna ve dolayısıyla izlenen amaçlarla orantısız olduğuna karar vermiştir.¹²³

¹¹⁹ Müller ve diğerleri/İsviçre, B. No: 10737/84, § 36, 24/05/1988.

¹²⁰ Société de conception de presse et d'édition ve Ponson / Fransa, no. 26935/05, §§ 58-60, 05.03.2009.

¹²¹ Bayev ve Diğerleri / Rusya, no. 67667/09 44092/12 56717/12, § 82, 20.06.2017.

¹²² Akdaş/ Türkiye, B. No: 41056/04, 16/02/2010.

¹²³ Open Door ve Dublin Well Woman / İrlanda, no. 14234/88 14235/88, §§ 73-80, 29.10.1992.

Aynı şekilde, Mahkeme, başka uygun alternatifler mevcut olmasına rağmen, yerel makamlar tarafından bir derginin tüm nüshalarına el konulmasının orantısız olduğunu tespit etmiştir.¹²⁴

Mahkeme, barışçıl ve şiddet içermeyen ifade biçimlerinin ilke olarak hapis cezası tehdidine maruz bırakılmaması gerektiğini kabul etmektedir. Mesela, Bouton/Fransa, davasında feminist bir aktivist olan başvurucunun, Katolik Kilisesi'nin kürtaj konusundaki tutumunu protesto etmek amacıyla Paris'teki bir kilisede üstsüz olarak kürtaj taklidi yaptığı gösteriyle bağlantılı olarak "cinsel teşhir" suçundan yargılanarak bir ay ertelenmiş hapis cezasına çarptırılması nedeniyle yaptığı başvuruyu incelemiştir. Mahkeme, başvurucunun ifadesinin kamu yararını ilgilendiren bir konuyla ilgili olduğunu dikkate alarak Devlet'in takdir yetkisinin dar olduğunu vurgulamış ve ertelenmiş olsa bile, hapis cezasının ağır bir yaptırım olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹²⁵

Mahkemeye göre hapis cezası, ancak başka bir hakkı ihlal eden nefret söylemi gibi ağır ifadeler karşısında meşru görülebilir. Ancak bu ilke kamu yararını ilgilendirmeyen, mesela ticari reklamlar gibi, ifadeler açısından uygulanmaz.¹²⁶ Ayrıca, para cezasının veya tazminata hükmedilmesinin orantılılığının değerlendirilmesinde, söz konusu söylemden sorumlu kişinin bireysel durumunun ve özellikle de söz konusu meblağları ödeme kapasitesinin dikkate alınması gerekmektedir. Suç teşkil eden materyalin yayıncılarının para cezası ve tazminat olarak "önemli" meblağlar ödemesine hükmedilen bir davada, Mahkeme, yaptırımın ağırlığını incelerken, bunun yüksek tirajlı bir dergiden elde edilen gelirle karşılaştırılması gerektiğine karar vermiştir.¹²⁷

Mahkeme'ye göre, bir tedbir veya yaptırımın meşruiyeti, söz konusu ifadenin sahibinin ifade özgürlüğü üzerindeki genel etkisi ışığında da incelenmelidir. Bu nedenle, Mahkeme, derneğin kendisinin veya web sitesinin yasaklanmasının orantısız olabileceğini, ancak söz konusu kısıtlamanın kapsamının yalnızca kamuya açık yerlerde afişlerin sergilenmesiyle sınırlandırılmasının, başvuran derneğin haklarının asgari düzeyde zedelenmesini sağlamanın bir yolu olduğunu değerlendirmiştir.¹²⁸

10. Gizli Bilgiler ve Basın Özgürlüğü

10. maddenin ikinci paragrafında ifade özgürlüğünün gizli bilgilerin yayılmasını önlemek amacıyla sınırlandırılabilmesi öngörülmüştür. Mahkeme gizli bilgilerin yayınlanmasıyla ilgili bir başvuruyu Stoll/İsviçre¹²⁹ davasında incelemiştir. Dava Holokost mağdurlarının İsviçre'deki banka hesaplarında kalan paralarıyla ilgili zararlarının tazmini için Dünya Yahudi Kongresi'yle İsviçre bankaları arasında yürütülen pazarlıklarla ilgili İsviçre Hükümeti'nin uygulayacağı stratejiyi gösteren ve İsviçre'nin Amerika büyükelçisine ait olan gizli bir raporu, gazeteci olan başvurucunun basında yayımlamasından dolayı para cezasına mahkûm edilmesi hakkındadır.

Aralık 1996 tarihinde, İsviçre'nin Amerika büyükelçisi yürütülen pazarlıklar çerçevesinde "gizli" damgalı "stratejik bir belge" düzenlemiştir. Bu belge, Berne'deki Dışişleri Federal Departmanı'nda bu sorunla ilgilenen sorumluya ve kopyası da İsviçre Hükümeti, federal yönetim ve yurtdışındaki İsviçre diplomatik temsilcilerinden on dokuz kişiye gönderilmiştir. Meslek sırrına aykırı davranan kimliği belirlenemeyen bir kişi sayesinde,

¹²⁴ *Kaos GL/Türkiye*, no. 4982/07, §§ 61 ve 63, 22.11.2016.

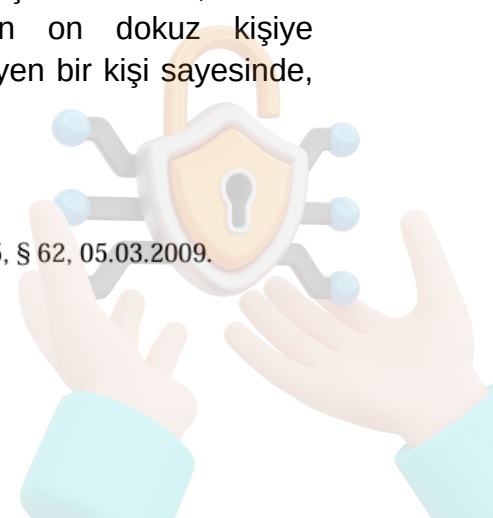
¹²⁵ *Bouton/Fransa*, no. 22636/19, 13.10.2022.

¹²⁶ *Perrin/Birleşik Krallık*, (kk), no. 5446/03, 18.10.2005.

¹²⁷ *Société de conception de presse et d'édition ve Ponson / Fransa*, no. 26935/05, § 62, 05.03.2009.

¹²⁸ *Mouvement raëlien suisse / İsviçre* [BD], no. 16354/06, § 75, 13.07.2012.

¹²⁹ *Stoll/İsviçre* [BD], no. 69698/01, 10.12.2007

başvurucu da bu belgenin bir kopyasını elde etmiştir. Bir Zürih Pazar gazetesi, başvurucu tarafından kaleme alınmış “Büyükelçi Jagmetti Yahudileri incitıyor” ve “Bornoz ve büyük nalınlı büyükelçi pot kırıyor” isimli iki tane makale yayımlamıştır. Bir sonraki gün, bir Zürih günlük gazetesi, söz konusu stratejik belgeden geniş bölümler yayımlamış ve ondan sonra da, başka bir gazete de, aynı belgeden kesintiler yayımlamıştır.

Mahkeme başvurucuyu ceza kanununun 293. maddesi anlamında “gizli resmi görüşmeleri” yayımlamaktan 800 İsviçre frangı (yaklaşık olarak 476 Euro) para cezasına mahkûm etmiştir. Başvurucunun bu karara karşı yaptığı itirazlar, en son, Federal Mahkeme tarafından reddedilmiştir.

İsviçre Basın Konseyi, Holokost mağdurlarının alacaklarıyla ilgili o dönemde toplum içinde mevcut olan tartışmaların öneminden dolayı bu belgenin yayımlanmasının meşru olduğunu kabul etmekle birlikte, başvurucunun stratejik belgeyi bütünlüğünü bozacak şekilde kesitler halinde sunmak suretiyle ve olayların kronolojisini yeterli bir şekilde aktarmayarak, sorumsuz bir yaklaşımla, büyükelçinin sözlerini dramatik ve utanç verici gösterdiğine karar vermiştir. Diğer gazetelerin ise, söz konusu stratejik belgenin neredeyse tamamını yayımlamakla, olayı olduğu gibi aktardıklarını da eklemiştir. Başvurucunun mahkûmiyetinin onun ifade özgürlüğüne bir müdahale teşkil ettiğini tespit eden Mahkeme, müdahalenin “gizli bilgilerin yayılmasının” önlenmesi meşru amacına yönelik olduğunu belirtmiştir. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 33 § 3. maddesi ışığında Büyük Daire “gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi” cümlesini, meslek sırrına tabi kişilerle, bu olayda olduğu gibi başta gazeteciler olmak üzere, üçüncü kişiler tarafından yayılan gizli bilgileri içerir şekilde Sözleşmenin 10 § 2 maddesi anlamında yorumlamak gerektiğinin altını çizmiştir.

Müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli” olup olmadığı ile ilgili olarak Büyük Daire 10. maddenin gazeteciler tarafından yayılan gizli bilgilere uygulanacağını kabul etmiştir. Holokost mağdurlarının paraları konusunun sadece önemli mali çıkarları ilgilendirmediğini, olayın aynı zamanda önemli bir ahlaki boyutu olduğunu ve dolayısıyla uluslararası toplumu geniş bir alanda ilgilendirdiğini belirten Mahkeme, İsviçre makamlarının aldıkları tedbirin gerekliliğini değerlendirirken, mevcut iki kamu çıkarının dengelenmesi gerektiğine işaret etmiştir: bir tarafta okuyucuların güncel bir konuda bilgilendirme hakları diğer tarafta ise devlet makamlarının yürütülmekte olan diplomatik pazarlıklardan kendi lehlerine ve tatmin edici bir sonuç elde etme hakları. Tamamen büyükelçinin kişiliği üzerine yoğunlaşmasına ve kişisel tarzına rağmen, söz konusu makaleler, Holokost mağdurlarının paralarıyla ilgili o dönem İsviçre toplumdaki canlı tartışmalara katkı sunabileceğinin altını çizmiştir. Dolayısıyla, makalelerin yayımlanması konusunda kamunun bir çıkarı olduğunu tespit etmiştir.

Bu koşullarda ve makalelerden birinin büyük tirajlı haftalık bir Pazar gazetesinin ön sayfasında yayımlandığı dikkate alındığında, AİHM, başvurucunun ilk hedefinin kamuoyunu herkesi ilgilendiren bir konuda bilgilendirmek değil, büyükelçinin raporunu gereksiz bir skandal konusu yapmak olduğu yönündeki İsviçre Hükümeti'yle Basın Konseyi'nin düşüncelerini paylaşmıştır. Söz konusu makalelerin, büyükelçinin kişiliği ve tavırları konusunda okuyucularda yanlış anlamalara yol açabilecek, kısa ve budanmış sunum şeklinin, 10. madde tarafından korunan toplumsal tartışmaya katkısını önemli ölçüde düşürdüğünü tespit etmiştir. Son olarak, AİHM, başvurucuya verilen para cezasının izlenen amaçla orantısız olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

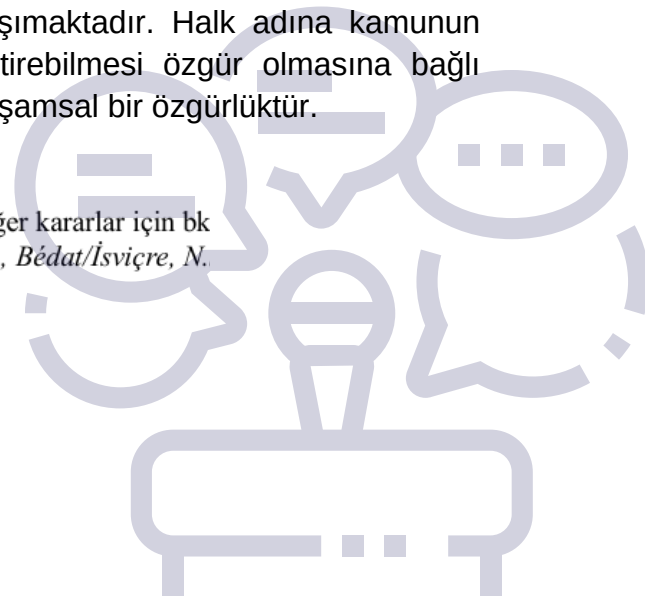
İsviçre aleyhine yapılan başka bir başvuruda ise gazeteci başvurusunun bir soygun olayına karıştığı gerekçesiyle gözaltına alınan kişilerin eski sabıkası ya da uyuşturucu ile ilgili bir suçlamaya tabi olup olmadıklarıyla ilgili olarak talep ettiği bilgilerin savcılık ofisinde çalışan bir görevli tarafından verilmesi nedeniyle gizli bilgileri ele geçirmekten ceza verilmesi nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasını Mahkeme incelemiş ve ihlal kararı vermiştir. Bu sonuca ulaşırken Mahkeme, başvurusunun etik dışı davranmadığını, bilgileri hiçbir şekilde yayınlamadığını, bir soygunla ilgili olabilecek kişilerin araştırılmasında kamu yararı bulunduğu ve gazetecinin yaptığı işlemin bir haberin ön hazırlığı olduğunu dikkate almış ve ayrıca verilen para cezasının nispeten hafif bir ceza olduğunu da gözetererek başvurusunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.¹³⁰

V. AYM KARARLARINDA BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Basın özgürlüğü konusunda Anayasa mahkemesinin yaklaşımı temel olarak AİHM yaklaşımına paralellik göstermektedir. Basın özgürlüğünün önemi, ifade özgürlüğü ile ilişkisi ve kişilik hakları ile basın özgürlüğü çatışmasına ilişkin ilkeleri Mahkeme, Emin Aydın¹³¹ başvurusunda kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Basın özgürlüğüne ilişkin genel ilkeler 15 paragraftan daha uzun bir şekilde etraflıca ele alınmış ve gerekli yerlerde AİHM içtihadına atıf yapılmıştır. Aşağıda bu uzun paragraflar, AİHM referansları çıkarılarak verilmiştir. Buna göre; ifade özgürlüğü, Anayasa'da güvence altına alınan diğer hak ve özgürlüklerin önemli bir kısmı ile doğrudan ilişkilidir. Görsel ve yazılı medya araçları yoluyla fikir, düşünce ve haberlerin yayılmasını güvence altına alan basın özgürlüğü de düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanılma araçlarından biridir. Basın özgürlüğü, AİHS'de ifade özgürlüğüne ilişkin 10. maddenin altında koruma altına alınmışken, Anayasa'nın 28-32. maddelerinde özel olarak düzenlenmiştir. Basın özgürlüğü, gazete, dergi, kitap gibi araçlar ile düşünce ve kanaatleri açıklama, yorumlama, bilgi, haber ve eleştirilerin yayın ve dağıtım haklarını kapsar. Basın özgürlüğü düşüncenin iletilmesini ve dolaşımını gerçekleştirerek bireyin ve toplumun bilgilenmesini sağlar. Çoğunluğa muhalif olanlar da dâhil olmak üzere düşüncelerin her türlü araçla açıklanması, açıklanan düşünceye paydaş sağlanması, düşünceyi gerçekleştirmek ve gerçekleştirme konusunda ikna etmek çoğulcu demokratik düzenin gereklerindedir. Bu itibarla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir. Basın özgürlüğü bir yönüyle halkı ilgilendiren haber ve görüşleri iletme özgürlüğü iken diğer yönüyle de halkın bu bilgi ve görüşleri alma hakkıyla yakından ilgilidir. Demokratik bir sistemde, kamu gücünü elinde bulunduranların yetkilerini hukuki sınırlar içinde kullanmalarını sağlamak açısından basın ve kamuoyu denetimi en az idari ve yargısal denetim kadar etkili bir rol oynamakta ve önem taşımaktadır. Halk adına kamunun gözcülüğü işlevini gören basının işlevini yerine getirebilmesi özgür olmasına bağlı olduğundan basın özgürlüğü, herkes için geçerli ve yaşamsal bir özgürlüktür.

¹³⁰ *Dammann/İsviçre*, no. 77551/01, 25.04.2006. Bu konudaki diğer kararlar için bk *Radio Twist/Slovakya*, *Ricci/İtalya*, *Pinto Coelho/Portekiz (no. 2)*, *Bédat/İsviçre*, *N. Éditrice de Mediapart a.o./Fransa*.

¹³¹ *Emin Aydın*, B. No: 2013/2602, 23/1/2014, § 45-57.

Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan basın özgürlüğü de düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü gibi mutlak ve sınırsız değildir. Yukarıda belirtilen toplumsal işlevini yerine getirebilmesi için basının özgür olması kadar sorumluluk bilinci ile hareket etmesi de şarttır. Bu bağlamda geniş halk kitlelerinin düşünce ve kanaatleri üzerinde etki yapan ve onları harekete geçirebilen basının basın etik kurallarına uyması, bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal edecek tutum ve davranışlardan kaçınması gerekir. Nitekim Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinin koruma altına aldığı düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti ile basın hürriyeti Anayasa'nın 13. maddesindeki koşullara uygun olarak, bu maddelerde belirtilen sebeplerle sınırlandırılabilir. Anayasa'nın 13. maddesine göre temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamalar ancak kanunla yapılabilir ve demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı gibi hak ve özgürlüklerin özlerine de dokunamaz.

İfade ve basın özgürlüğüne yönelik sınırlamalar konusunda devletin ve kamu makamlarının takdir yetkisine sahip olduğu belirtilmelidir. Ancak bu takdir alanı da Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir. Demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk, ölçülülük ve öze dokunmama kriterleri çerçevesinde yapılacak denetimde genel ya da soyut bir değerlendirme yerine, ifadenin türü, şekli, içeriği, açıklandığı zaman, sınırlama sebeplerinin niteliği gibi çeşitli unsurlara göre farklılaşan ayrıntılı bir değerlendirme yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Öze dokunmama ya da demokratik toplum gereklerine uygunluk kriterleri, öncelikle ifade hürriyeti üzerindeki sınırlamaların zorunlu ya da istisnai tedbir niteliğinde olmalarını, başvurulabilecek en son çare ya da alınabilecek en son önlem olarak kendilerini göstermelerini gerektirmektedir. Nitekim AİHM de demokratik toplumda gerekli olmayı, "zorlayıcı sosyal ihtiyaç" şeklinde somutlaştırmaktadır. Buna göre, sınırlayıcı tedbir, zorlayıcı bir sosyal ihtiyacın karşılanması ya da gidilebilecek en son çare niteliğinde değilse, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir tedbir olarak değerlendirilmemektedir. Aynı şekilde zorlayıcı sosyal ihtiyacın varlığı araştırılırken de soyut bir değerlendirme yapılmayıp, ifade ortamına dahil olan ifade edenin sıfatı, hedef alınan kişinin kimliği, tanınırlık düzeyi, ifadenin içeriği, ifadelerin kamuoyunu ilgilendiren genel yarara ilişkin bir tartışmaya sağladığı katkı gibi çeşitli hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

İfade ve basın özgürlüğüne yapılacak müdahalenin haklılığı konusunda "hedef alınan kişinin kimliği ve ifadenin içeriği" üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Kişilerin hak ve şöhretlerinin korunması kapsamında ifade özgürlüğüne müdahalenin demokratik toplumlarda gerekliliği konusunda sade vatandaşlarla, kamuya mal olmuş kişileri, kamu görevlileriyle siyasetçileri birbirlerinden ayırarak değerlendirmeler yapmak gereklidir. Kamuya mal olmuş kişilerin özellikle siyasetçilerin ve gazetecilerin şöhreti söz konusu olduğunda toplumun bu kişilerle ilgili olarak haber alma hakkı da dikkate alınarak daha fazla eleştiriye tahammül etmeleri gerektiği ve bu alanda basın özgürlüğünden daha geniş olduğu, kamu görevlileriyle ilgili haber ve yorumlarda kamu görevlilerinin görevlerini layıkıyla yerine getirebilmeleri için kamu güvenine sahip olmaları gerektiği, bunun ise kamu görevlilerinin asılsız suçlamalara karşı korunmakla sağlanabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

İfadelerin içeriği konusunda ise sarf edilen söz, yazı, resim ve benzeri şeylerin olgusal iddia ya da değer yargısı olup olmadığına göre bir incelemenin yapılması gerektiği, değer yargısı ifade eden görüş ve yorumların kanıtlanmaya elverişli olmadığı, gazetecilerin insanların kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan olgular isnat ettiğinde bu

iddialarını desteklemek için güvenilir delil sunmaları gerektiği, basın etik kurallarına uygun biçimde davranarak doğru ve güvenilir bilgi vermek için iyi niyetli hareket etmeye yönelik ödev ve sorumluluklarının olduğu unutulmamalıdır. İlke olarak demokratik toplumda şiddet çağırısı veya nefret söylemlerinin varlığı hâlinde kamu makamlarınca meşru amaç ve araçlarla ve ölçülü olmak kaydıyla ifade ve basın özgürlüğüne müdahalede bulunulabileceği, nefreti ve şiddeti teşvik eden hatta meşru sayan her türlü ifadeye yaptırım uygulanmasının ve bunların önlenmesinin gerekli olduğu ifade edilmelidir.

Müdahalenin haklı sebeplere dayanarak, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sırasında hakların özüne dokunulmaması ve ölçülü olunması gerekmektedir. Hakkın amacına uygun şekilde kullanımını son derece zorlaştıran, ciddi suretle güçleştiren, örtülü bir şekilde kullanılamaz hale koyan ve etkisini ortadan kaldıran sınırlamalar öze dokunur niteliktedir. Sınırlama amacı ile aracı arasında adil bir dengenin gözetilmesi şeklinde tarif edilen ölçülülük ilkesi ile daha az sınırlayıcı ya da daha hafif tedbirlerle sınırlama amacına ulaşılması mümkün olduğu halde hak ve hürriyetleri daha çok sınırlayan, haklardan yararlanacak kişilere daha ağır yükümlülükler getiren düzenlemelerin önlenmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla belli bir amaca ulaşmak için alınan sınırlayıcı tedbir, gereğinden ağır ve katı ise o sınırlama ölçülü olmayacağı gibi demokratik toplum düzenine de uygun bir sınırlama olmayacaktır.

İfade ve basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında başvurulabilecek Anayasa'nın 26., 27. ve 28. maddelerinde yer alan özel sınırlama sebepleri bulunmaktadır. Bu kapsamda Anayasa'nın 28. maddesinin üçüncü fıkrasında basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında 26. ve 27. madde hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Böylece basın özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile ilgili genel hüküm niteliğindeki 26. maddedeki ve sanatsal ve akademik ifadelerle ilgili 27. maddedeki sınırlama rejimine tabi tutulmuştur. Basın özgürlüğüne yönelik diğer sınırlamalar ise 28. maddenin dördüncü ve izleyen fıkralarında yer almaktadır. 26. maddeye göre ifade özgürlüğünün sınırlandırılma nedenlerinden birisi de başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunmasıdır.

Bireyin şeref ve itibarı, Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan "manevi varlık" kapsamında yer almaktadır. Devlet, bireyin manevi varlığının bir parçası olan şeref ve itibara keyfi olarak müdahale etmemek ve üçüncü kişilerin saldırılarını önlemekle yükümlüdür. Üçüncü kişilerin şeref ve itibara müdahalesi, birçok ihtimalin yanında, görsel ve işitsel yayınlar yoluyla da olabilir. Bir kişi görsel ve işitsel yayın yoluyla bir kamuoyu tartışması çerçevesinde eleştirilmiş olsa dahi o kişinin şeref ve itibarı manevi bütünlüğünün bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Bireylerin maddi ve manevi varlığına üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı etkili mekanizmalar kurma çerçevesinde Devletin pozitif yükümlülüğü, mutlaka cezai soruşturma ve kovuşturma yapılmasını gerekli kılmaz. Üçüncü kişilerin haksız müdahalelerine karşı bireyin korunması hukuk muhakemesi yoluyla da mümkündür. Nitekim üçüncü kişilerce şeref ve itibara yapılan müdahaleler için ülkemizde hem cezai hem de hukuki koruma öngörülmüştür. Hakaret ceza hukuku anlamında suç, özel hukuk anlamında ise haksız fiil olarak nitelendirilmekte ve tazminat davasına konu edilebilmektedir. Dolayısıyla bireyin, üçüncü kişilerce şeref ve itibarına müdahale edildiği iddiasıyla, hukuk davası yoluyla da bir giderim sağlaması mümkündür. Mahkemelerce ifade ve basın özgürlüğüne müdahalede bulunulurken basının düşüncenin iletilmesi ve yayılmasındaki rolü, bireyin ve toplumun bilgilenebilmesine

sağladığı katkı ve bu anlamda çoğulcu demokratik düzenin vazgeçilmez unsurlarından olduğu gözetilerek ifade edilen söz, yazı, resim ve benzeri şeylerin içeriğinde şiddet çağrısı veya nefret söylemi olmadığı sürece kişilerin cezai soruşturmalara maruz kalmamalarına dikkat edilmeli, özellikle hapis cezası vermekten kaçınılarak haksız müdahalelere karşı bireyin korunmasında diğer tedbirlere öncelik verilmelidir.

İfade özgürlüğü konusunda devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunmaktadır. Kamu makamları negatif yükümlülük kapsamında Anayasa'nın 13. ve 26. maddeleri kapsamında zorunlu olmadıkça ifadenin açıklanmasını ve yayılmasını yasaklamamalı ve yaptırımlara tabi tutmamalı; pozitif yükümlülük kapsamında ise ifade özgürlüğünün gerçek ve etkili korunması için gereken tedbirleri almalıdır.

Devletin, bireylerin maddi ve manevi varlığının korunması ile ilgili pozitif yükümlülükleri çerçevesinde şeref ve itibarın korunması hakkı ile diğer tarafın Anayasa'da güvence altına alınmış olan ifade özgürlüğünden yararlanma hakkı arasında adil bir denge kurması gerekir. Bu denge kurulurken Anayasanın 13. ve 26. maddeleri kapsamında kanunen öngörülen sınırlı sebeplerle ve meşru amaçlarla, demokratik toplum düzeninin gerekleri gözetilerek, sınırlama amacı ile aracı arasında ölçülü bir dengenin gözetilmesi ve hakkın özüne dokunulmaması gereklidir.

Anayasa Mahkemesi bu dengeleme ölçütlerini tamamen AİHM içtihadından almış ve benimsemiştir.

Bu çerçevede AYM, ifade özgürlüğü ile kişilerin itibar hakkı arasında çatışma bulunduğu durumlarda her biri eşit değerde olan iki hak arasında adil bir dengeleme yapılmasını öngören AİHM içtihadını Orhan Aydın kararında dokuz maddeli bir test halinde uyarlamıştır. Buna göre; taraflardan birinin ifade özgürlüğü ile diğerinin şeref ve itibarının korunması hakkı arasında çatışma bulunduğu adil bir denge kurulmalıdır. Çatışan haklar arasında dengeleme yapılırken kullanılması gereken ölçütler genel olarak şunlardır:

“

i. İfadelerin kim tarafından dile getirildiği (Kemal Kılıçdaroğlu, B. No: 2014/1577, 25/10/2017, § 59; Nihat Zeybekci, B. No: 2015/5633, 8/5/2019, § 29)

ii. Hedef alınan kişinin kim olduğu, ünlülük derecesi ve önceki davranışları, katlanması gereken, kabul edilebilir eleştiri sınırlarının sade bir vatandaş ile karşılaştırıldığında daha geniş olup olmadığı (hedef alınan kişinin kamusal yetki kullanan bir görevli olması nedeniyle yapılan değerlendirmelerin bulunduğu kararlar için bkz. İlhan Cihaner (2), B. No: 2013/5574, 30/6/2014, § 82; Nilgün Halloran, B. No: 2012/1184, 16/7/2014, § 45; Kadir Sağdıç [GK], B. No: 2013/6617, 8/4/2015, §§ 60-66; Ali Suat Ertosun (7), B. No: 2014/1416, 15/10/2015, § 36; Zübeyde Füsün Üstel ve diğerleri [GK], B. No: 2018/17635, 26/7/2019, §§ 128, 129; hedef alınan kişinin siyasetçi olması nedeniyle yapılan değerlendirmelerin bulunduğu kararlar için bkz. Bekir Coşkun, §§ 66, 67; Ergün Poyraz (2) [GK], B. No: 2013/8503, 27/10/2015, § 56; Kemal Kılıçdaroğlu, §§ 59-61)

iii. İfadelerin genel yarara ilişkin bir tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı, kamuoyu ile diğer kişilerin düşünce açıklamaları karşısında sahip oldukları hakların ağırlığı (Bekir Coşkun, § 69; Çetin Doğan (2) [GK], B. No: 2014/3494, 27/2/2019, § 62; Ergün Poyraz (2), § 56; Kadir Sağdıç, §§ 60-66; İlhan Cihaner (2), §§ 66-73; Nihat Zeybekci, § 32)

iv. Kamuyu bilgilendirme değeri, toplumsal ilginin varlığı ve konunun güncel olup olmadığı (İbrahim Okur (2), B. No: 2018/12363, 26/5/2021, § 28; Seray Şahiner Özkan, B. No: 2016/6439, 9/6/2021, § 44)

v. Müştekinin kendisine yöneltilen ifadelere cevap verme imkânının olup olmadığı (Temel Coşkun, B. No: 2017/1632, 29/1/2020, § 33; Şaban Sevinç (2), B. No: 2016/36777, 26/5/2021, § 42; Nihat Zeybekci, § 39) vi. İfadelerin hedef alınan kişinin hayatı üzerindeki etkisi (Ali Suat Ertosun (2), B. No: 2013/1592, 20/5/2015, § 33; Hüseyin Kocabıyık, B. No: 2020/15593, 22/11/2022, § 24)

vii. Cezalandırmaya konu edilen ifadelerin kullanıldığı bağlamdan koparılıp koparılmadığı (Nilgün Halloran, § 52; Bekir Coşkun, §§ 62, 63; Önder Balıkçı, B. No: 2014/6009, 15/2/2017, § 45, Nihat Zeybekci, § 36) viii. Başvurucunun yaptırma maruz kalma endişesinin kendisi üzerinde caydırıcı etki yaratıp yaratmayacağı (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. Ergün Poyraz (2), § 79; Kemal Kılıçdaroğlu ve Cumhuriyet Halk Partisi, B. No: 2014/12482, 8/5/2019, § 46)

ix. Dava konusu söylemlerin maddi vakıaların açıklanması veya değer yargısı olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği (Deniz Karadeniz ve diğerleri [GK], B. No: 2014/18001, 6/2/2020, §§ 48, 49; Durmuş Fikri Sağlar (2) [GK], B. No: 2017/29735, 17/3/2021, § 50)¹³²

AYM Medya Gündem Başvurusunda internet haber sitelerinin ve genel olarak internetin de basın özgürlüğüne ilişkin güvencelerden yararlanacağına karar vermiştir.¹³³ Burada başvuru “borsagundem.com” internet sitesinin sahibidir. Site, sermaye piyasasındaki olaylar ve gelişmelerle ilgili olarak ekonomik konularda yayın yapan bir internet gazetesi niteliğindedir. Bu sitede yayınlanan bir haberde, halka arz edilmiş bir şirketin hisselerindeki anormal değişime, şirketin gerçekleştirdiği çeşitli ekonomik faaliyetlerin analizine ve de şirket yönetim kurulu başkanının mali bir suçla ilgili yargılandığına dair bilgiler verilmiştir. Habere konu olan şirketin yönetim kurulu başkanının şikâyeti üzerine, internet sitesindeki bu haberin yayından kaldırılmasına karar verilmiştir.

AYM, konuyu ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü kapsamında tartışmıştır. AYM, verdiği kararda AİHM içtihatlarına atıf yaparak basının demokratik bir toplumda oynadığı rolün altını çizmiştir. Bu kapsamda basının vazgeçilmez “kamunun gözetleyicisi” işlevine, kamu yararını ilgilendiren her konuyu iletme ve yayma görevine, bunun yanında da kamunun bilgi ve fikir alma hakkına değinmiştir. İnternetin, geleneksel medya ve basından farklı olarak haber ve fikirlerin editöryal bir incelemeden geçmeden yayılmasına imkân verdiği hatırlatan Mahkeme İnternetin bu geniş faaliyet alanını basın özgürlüğü kapsamında değerlendirmiştir. Buna göre;

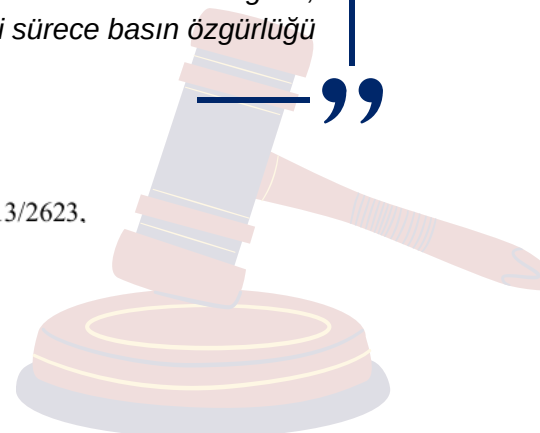
“

... Bu kapsamda Anayasa'nın 28. maddesi ve devamı maddelerinde tanımlanan basın özgürlüğü her ne kadar temel olarak basılı kitle iletişim araçları çerçevesinde tanımlanmış ise de internette önemli bir yer işgal eden internet haberciliğinin, basının emel işlevi olan 'gözetleyici' görevini yerine getirdiği sürece basın özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilmesi mümkündür.

¹³² Orhan Aydın, B. No: 2020/13392, 5/9/2023, § 10

¹³³ Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A. Ş. Başvurusu, Başvuru No: 2013/2623,

¹³⁴ İbid., § 36.

AYM, bu ifadeleriyle haklı olarak basın özgürlüğünün kapsamını belirlerken kesin sınırlar çizmekten kaçınmış, her somut olaya göre bir analiz ve değerlendirme yapılması gerektiğini söylemiştir. AYM, önündeki bu somut olaya ilişkin yaptığı analizde, i) başvuru şirketin internet sitesinin geleneksel basına benzer şekilde genel yayın yönetmeni, koordinatörü, editörü ve imtiyaz sahibinin bulunduğunu, ii) hakkında haber yapılan şirketin sermayesinin halka açık bir şirket olduğunu, iii) söz konusu internet sitesinde ekonomi haberciliği yapıldığını ve başvuruya konu yazının bu amaca hizmet eder nitelikte olduğunu, iv) dolayısıyla somut olayın internet haberciliği aracılığıyla basının “bekçi köpeği” işlevini yerine getirmesi anlamına geldiğini değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi müstehcen bir kitabı yayınladığı gerekçesiyle hakkında kovuşturma açılan ve daha sonra kovuşturmanın ertelenmesine ve üç yıllık deneme süresine tabi tutulmasına karar verilen yayınevi sahibinin yaptığı başvuruda ifade, sanat ve basın özgürlüklerini birlikte değerlendirmiştir.¹³⁵ Başvurucu İtalyan asıllı Fransız şair, yazar ve sanat eleştirmeni Guillaume Apollinaire'nin *Lex exploits d'un jeune Don Juan* adlı romanının Türkçe tercümesini *Genç Bir Don Juan'ın Maceraları* adı altında basmış ve yayımlamıştır. Eserin edebi değer taşımadığı, kaba cinsel dürtüleri ahlaki değerleri zedeleyecek şekilde anlattığı, ensest ilişkilere yer verdiği iddiasıyla başvuru ve çevirmen hakkında soruşturma açılmış ve yargılama yapılmıştır. AYM, yargılama sırasında alınan raporlar arasında farklılık bulunduğunu hatırlatarak, sanatsal çalışmaların çoğu defa birden fazla anlama gönderme yaptığını ve bu sebeple de sanatsal çalışmaların ortaya koyduğu mesajın kolaylıkla tespit edilemeyebileceğini belirtmiştir. Bu sebeple sanatsal ifadelerin yorumlarının da kişilere göre farklılaşabileceğini ifade eden AYM, sanatsal ifadelerin diğer ifade türlerine göre daha kışkırtıcı veya rahatsız edici olma ihtimalinin her zaman bulunduğunu vurgulamıştır. Somut olayda Yargıtay ilgili dairesinin ve nihai kararı veren ilk derece mahkemesinin kararlarını dayandırdıkları bilirkişi raporlarında başvuruya konu kitaptan tırnak içinde alınan bazı ifade veya bölümler bilirkişilerce kabul edilemez bulunmuştur. Oysa Anayasa Mahkemesinin birçok defa ifade ettiği gibi, açıklanan ve yayılan bir düşüncenin içeriğinden veya kullanılan bazı kavramlardan hareketle kişiler ve toplum açısından değerli-değersiz veya yararlı-yararsız biçiminde ayrıştırılması subjektif unsurlar ihtiva edeceğinden- ifade özgürlüğünün keyfi biçimde sınırlandırılması tehlikesini doğuracaktır.¹³⁶

Sanatsal ifadelerin yargı organlarınca yapılan değerlendirmelerinde gözetilecek prensiplerin ifade özgürlüğünün diğer kategorilerinden farklılaşabileceğini belirten AYM, özellikle karmaşık ve muğlak bir olgu olan müstehcenlik söz konusu olduğunda bilirkişilerce alınacak raporlarda ve yargı erklerinin yapacakları değerlendirmelerin sanat alanının veya eserin özelliklerine, müstehcen olduğu değerlendirilen kısımların ifade edildiği bağlama, yazarın kimliğine, yazılma zamanına, amacına, hitap ettiği kişilerin kimliklerine ve onların estetik anlayışlarına, eserin muhtemel etkilerine ve eserdeki diğer ifadelerin tamamına bir bütün olarak bakılarak yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda derece mahkemelerinin hükümlerini dayandırdığı bilirkişi raporlarında ifadelerin, bağlamlarından koparılarak incelendiğini; özellikle eldeki başvuruya konu kitabın kurgusal bir roman olduğunun, özgün bir tarzının bulunduğu gözlemlendiği, Anayasa'nın 26. ve 27. maddelerinin yalnızca ifade edilen fikir ve bilgilerin içeriğini değil bunların ifade edilme biçimlerini de koruma altına aldığı göz önünde bulundurulmadığı vurgulanmıştır.¹³⁷

¹³⁵ *İrfan Sancı (2)*, B. No: 2018/5652, 30/3/2022

¹³⁶ *İrfan Sancı (2)*, B. No: 2018/5652, 30/3/2022, § 57.

¹³⁷ *İrfan Sancı (2)*, § 58.

Sanatsal veya edebî eserlerin metodolojik ve mantıksal temeller ortaya konmadan incelenmesinin, Anayasa'nın 13. ve 26. maddelerinde yer alan ilkelerin uygulanmasında ve elde edilen bulguların kabul edilebilir bir değerlendirmesinin yapılmasında hatalı sonuçlara ulaşılmasına neden olacağını hatırlatan Mahkeme, yerel mahkemelerin kararına esas aldığı raporda yer alan değerlendirmelerin "kişisel" nitelik taşıdığını belirtmiştir. Mahkemeye göre; "Sanatsal ve edebî eserler "başkarakterin utanılacak işleri sıkılmadan yapan biri olduğu", "kitabın okuyucuyu rahatsız edecek hatta tiksindirecek tarzda yazıldığı", "toplumun ar ve haya duygularına aykırı olduğu" eserdeki ifadelerin "hiçbir sanatsal veya edebi anlamı bulunmayan basit, sıradan ve bayağı olduğu" ... gibi tamamen kişisel bir zevk ve ahlak anlayışından hareket ederek değerlendirilemez. Ahlakın mahiyeti konusundaki görüşler yalnızca zamana ve mekâna göre değişmez; ayrıca kültürel, dinî ve felsefi görüşlerin farklılaşmasına bağlı olarak da çeşitlenir. Mahkemelerin bu konudaki değerlendirmelerini, toplumu oluşturan kültürel, dinî ya da felsefi toplulukların farklılıklarını göz önünde tutarak yapmaları gerekir."¹³⁸

AYM ahlaki çoğulculuk konusuna vurgu yaparak, alınan raporlarda ahlaki çoğulculuğa dikkat edilmediği, raporları hazırlayanların uzmanlıkları konusunda kuşku bulduğu ve eserin edebi ve sanatsal boyunun objektif bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı, çocukların korunması açısından kitapla ilgili olarak alınabilecek daha hafif bir tedbirin bulunup bulunmadığının değerlendirilmediği gibi hususlar da vurgulanarak ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, özellikle erişim engellemelerle ilgili olarak pek çok karar vermiştir. Twitter ve YouTube sosyal medya platformlarının erişime engellenmesiyle ilgili Yaman Akdeniz ve Diğerleri¹³⁹ başvurusunda ve Youtube¹⁴⁰ başvurularında müdahalenin yasal dayanağı bulunmadığına karar vermiştir.

5651 sayılı Kanun'un 9. Maddesiyle ilgili olarak pek çok ihlal kararı vermiş ve son olarak pilot kararlar bu hükmün yapısal bir sorun oluşturduğuna hükmetmiştir.

Mahkeme ilk önce 2017 yılında verdiği Ali Kıdık¹⁴² kararında kararında 5651 sayılı Kanunun 9. maddesinin uygulanması ile ilgili "**Prima Facie**" yani "**ilk bakışta ihlal doktrini**"nin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, istisnai olarak 9. madde uyarınca erişimin engellenmesi, içeriğin çıkarılması ve arama motorları ile ilişkilendirmeme kararı verilebilmesi için İlk Bakışta İhlal değerlendirmesi yapma yükümlülüğü kapsamında şu üç ölçütün varlığı kümülatif olarak aranacaktır: **a) İçeriğin hukuka aykırılığı belirgin olmalı; b) İçeriğin gerçek dışılığı belirgin olmalı; c) Zararın süratle giderilmesi zaruri olmalıdır. İlk bakışta ihlal durumunun bulunmadığı hallerde ise 5651 sayılı Kanunun 9. maddesine dayanan erişim engelleme veya içerikten çıkarma talebi başka hiçbir inceleme yapılmaksızın reddedilmelidir.** Aynı zamanda bu denetim, sadece erişim engelleme kararını veren hakimlik için değil; itirazları inceleyen ve değerlendiren hakimlikler için de uygulanır.¹⁴³

Ancak uygulamada sulh ceza hakimliklerinin bu ilkelere uymadan erişimin engellenmesi ve/veya içeriğin çıkarılması kararları vermeleri üzerine AYM Keskin Kalem Yayıncılık pilot kararını vererek maddede yapısal sorunlar bulunduğu hükmetmiştir.¹⁴⁴

Daha sonra da norm denetimi kararında 5651 sayılı Kanunun 9. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilmiştir.¹⁴⁵

¹³⁹ Yaman Akdeniz ve diğerleri, B. No: 2014/3986, 2/4/2014

¹⁴⁰ Youtube Llc Corporation Service Company ve diğerleri [GK], B. No: 2014/4705, 29/5/2014

¹⁴² Ali Kıdık, B. No: 2014/5552, 26.10.2017.

¹⁴³ Ali Kıdık, B. No: 2014/5552, 26.10.2017, § 63.

¹⁴⁴ Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri [GK], B. No: 2018/14884, 27/10/2021.

¹⁴⁵ AYM, E.2020/76, K.2023/172, 11/10/2023.

Anayasa Mahkemesi bu kararında Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri kararındaki tespitlerini yineleyerek “dava ve itiraz konusu kuralların kişilik haklarına yapılan saldırılara karşı internet içeriğinin sınırlandırılmasına yönelik kademeli bir müdahale yöntemi sunmadığı ve kurallar kapsamında yapılan sınırlandırmanın internet ortamında yer alan belirli bir içeriğe erişimi engellemek suretiyle o içeriğin belirli bir ülke sınırları içinden ulaşılmamasına, kararın verildiği tarihten itibaren süresiz olarak engel olduğuna ve bu yönüyle kurallar ifade ve basın özgürlüklerine ağır bir müdahale teşkil ettiğini belirtmiş ve kurallar ile düzenlenen usul, internet ortamında bulunan zararlı içeriklerle diğer başka usullerle mücadele edilebildiği sürece başvurulmaması gereken bir yöntem olduğunu ve son olarak kamusal makamların takdir yetkisini daraltarak keyfî davranışların önüne geçebilmek için **yargılama hukukunun usule ilişkin güvencelerinin yanında demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve orantılı karar verilmesini sağlayacak güvenceleri de barındırmadığını** belirtmiştir. Mahkeme iptal kararının dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir ve bu süre 10 Ekim 2024 tarihinde dolacaktır. Ancak TBMM bu konuda herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Anayasa Mahkemesi, iptak kararından sonra da önündeki başvuruları birleştirerek ihlal kararları vermeye devam etmektedir. Abdullah Kaya ve diğerleri başvurusunda 503 başvuruyu birleştirerek Keskin Kalem Yayıncılık kararındaki ilkeler çerçevesinde ihlal kararı vermiştir.¹⁴⁶

5651 sayılı Kanun’un 8/A. Maddesiyle ilgili olarak da AYM, başta Birgün¹⁴⁷ ve Wikipedia¹⁴⁸ başvuruları olmak üzere pek çok ihlal kararı vermiştir. Daha sonra Artı Media kararında¹⁴⁹ bu madde bakımından da yapısal sorun tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu bu kararında 5651 sayılı Kanunun 8/A maddesinin öngörülebilir olmadığı gibi kamu makamlarının keyfî müdahalelerine karşı da herhangi bir güvence içermediğini tespit etmiştir. Mahkeme, 8/A maddesinin mevcut hâliyle kamusal makamların takdir yetkisini daraltarak keyfî davranışların önüne geçebilecek, ifade özgürlüğü ile terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı demokratik toplumun kendisini korumaya ilişkin meşru hakkı arasında adil bir denge kurulmasını garanti edebilecek temel güvencelere sahip olmadığını belirtmiş; bu nedenle ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiği ve ihlalin doğrudan kanundan kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Genel Kurul kararında, ayrıca Kanun’un 8/A maddesinin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve orantılı karar verilmesini sağlayacak güvenceleri de içermediği de tespit edilmiştir. 8/A maddesinde öngörülen sınırlandırma nedenleri idari ve yargısal makamlara geniş bir yetki tanımakta, kademeli bir müdahale yöntemi sunmamakta, doğrudan en ağır yöntemleri müdahale aracı olarak belirlemektedir. Dolayısıyla mevcut hâliyle 8/A maddesi kamusal makamların takdir yetkisini daraltarak keyfî davranışların önüne geçilebilmesi için demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve orantılı karar verilmesini sağlayacak güvenceleri de içermemektedir.¹⁵⁰

Mahkeme yayın yasaklarına ilişkin olarak da ihlal kararları vermiştir.¹⁵¹

Aynı şekilde resmi ilan ve reklam yasağı verilmesi yaptırımlarına ilişkin olarak da ihlal kararları vermiştir.¹⁵²

¹⁴⁶ Abdullah Kaya ve diğerleri, B. No: 2016/1430, 22/11/2023

¹⁴⁷ Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş. [GK], B. No: 2015/18936, 22/5/2019.

¹⁴⁸ WIKIMEDIA FOUNDATION INC. ve diğerleri [GK], B. No: 2017/22355, 26/12/201

¹⁴⁹ Artı Media Gmbh [GK], (B. No: 2019/40078, 14/9/2023.

¹⁵⁰ Artı Media Gmbh [GK], (B. No: 2019/40078, 14/9/2023, § 44.

¹⁵¹ Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve diğerleri, B. No: 2014/4430, 25/

¹⁵² Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve diğerleri [GK], B. No: 2016/590;

Mahkemenin konusu itibariyle çeşitlilik arz eden bu kararlarında genel olarak yukarıda özetlenen ilkelerin somut duruma uyarlandığını söylemek mümkündür.

Ancak özellikle gazetecilerin tutuklanmasıyla ilgili başvurularda AYM içtihadının AİHM içtihadından önemli bir şekilde ayrıldığını belirtmek gerekir. Terör suçlamalarıyla tutuklanan pek çok gazetecinin yaptığı başvuruda AYM kabul edilemezlik ya da ihlal olmadığı kararı vermişken bu başvuruların neredeyse tamamında AİHM'in 10. Maddenin ihlaline karar verdiğini hatırlatmak gerekir.¹⁵³

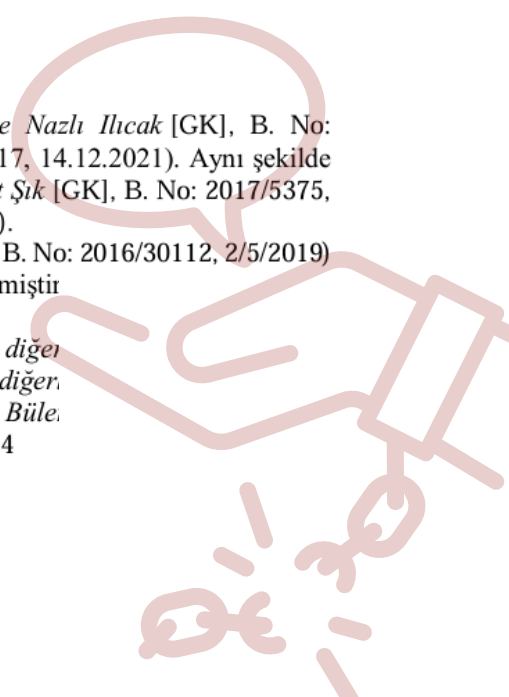
Ayrıca bazı başvurularda AYM ihlal kararı vermekle birlikte verdiği tazminatın azlığı dolayısıyla AİHM'in de ihlal kararı verdiği başvurular bulunmaktadır.¹⁵⁴ Anayasa Mahkemesinin yüzlerce ifade özgürlüğü başvurusunu esastan incelemeksizin çeşitli nedenlerle usuli ihlal kararı vermek suretiyle kapattığını belirtmek gerekir. Özellikle ifade özgürlüğü kapsamındaki söz ve eylemleri dolayısıyla yargılanan ve hakkında ceza verilip hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen kişilerin yaptığı başvuruları AYM birleştirerek HAGB uygulamasına ilişkin bir usuli ihlal kararı vermekle yetinmektedir.¹⁵⁵ Bu şekilde kapatılan başvuruların sayısının binin üzerinde olduğu düşünülmektedir. AYM bu tür kararlarda birleştirdiği başvurulara karar metninde bile yer vermemekete, ekli listeye atıf yapmaktadır. Bu ekli listeler ise ne AYM'nin İnternet sitesinde ne de Resmi gaztede yayınlanmaktadır. Başvuruculara bile listenin sadece kendisini ilgilendiren satırı gönderilmektedir. Üstelik bu uygulama yalnızca HAGB uygulamasına münhasır da değildir. Yukarıda açıklandığı gibi erişim engelleme başvurularında da aynı liste usulü uygulanmaktadır.¹⁵⁶ Böylece bincerce başvuru AYM tarafından görünmez kılınmakta, AYM'nin kendisi de sansürün bir parçasına dönüşmektedir.

¹⁵³ Mesela AYM Nazlı Ilıcak hakkında ihlal olmadığı kararı vermişken (*Ayşe Nazlı Ilıcak* [GK], B. No: 2016/24616, 3/5/2019), AİHM ihlal kararı vermiştir (Ilıcak/Türkiye (2), no. 1210/17, 14.12.2021). Aynı şekilde Ahmet Şık hakkında AYM genel kurulu kabul edilemezlik kararı vermişken (*Ahmet Şık* [GK], B. No: 2017/5375, 2/5/2019), AİHM ihlal kararı vermiştir (Şık/Türkiye (2), no. 36493/17, 24.11.2020).

¹⁵⁴ Mesela gazeteci Murat Aksoy başvurusunda durum böyledir (*Murat Aksoy* [GK], B. No: 2016/30112, 2/5/2019) başvurusunda AYM ihlal kararı vermiştir. Aynı konuda AİHM de ihlal kararı vermiştir no. 80/17 , 13.04.2021)

¹⁵⁵ *Atilla Yazar ve diğerleri* [GK], B. No: 2016/1635, 5/7/2022; *Abbas Yalçın ve diğerleri*, B. No: 2020/25125, 14/12/2023; *Ali Basmacı ve diğerleri*, B. No: 2021/28235, 21/5/2024; *Büle*, B. No: 2016/10549, 21/5/2024; *Aydın Çimen ve diğerleri*, B. No: 2019/9227, 17/4/2024

¹⁵⁶ *Abdullah Kaya ve diğerleri*, B. No: 2016/1430, 22/11/2023

Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneęi (AYHED)
Association for Access to the Right to a Fair Trial

Kayalıbağ Mah. Turhan Cemal Beriker Bulvarı

Ziya Algan İřm. K:1 No:206 Seyhan-ADANA

T: +90 533 474 79 33

www.ayhed.org.tr

email: info@ayhed.org.tr ayhed01@gmail.com

Kapak Tasarım: Seyit Ozalit Dijital Baskı Merkezi

Basım Yeri ve Tarihi : ADANA - Aęustos 2024

NATIONAL
ENDOWMENT
FOR
DEMOCRACY

SUPPORTING FREEDOM AROUND THE WORLD

